

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 37.

Onsdagen den 16 maj, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till behandling upptogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m. ^{Ang. kvinnors behörighet att innehåva statstjänst m. m.} ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 februari 1923 dagtecknad proposition, nr 40, som av riksdagen hänvisats till lagutskott samt, tilldelad första lagutskottet, av sistnämnda utskott överlämnats till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1:o) Lag,

innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehåva statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Med upphävande av vad i lag eller särskild författning finnes stridande mot här nedan givna bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

I fråga om behörighet att innehåva statstjänst skall med de undantag, i denna lag angivas, kvinna vara likställd med man.

Angående kvinnas behörighet att innehåva prästerlig eller annan kyrklig tjänst gäller vad därom särskilt stadgas.

2 §.

Följande statstjänster må ej innehåvas av kvinna:

1. militära och civilmilitära tjänster ävensom sådana tjänster utom krigsmakten, med vilka är förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen;

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

2. tjänster vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida med tjänsten är förenad skyldighet att inom anstalten utöva ledning eller bevakning huvudsakligen av män eller manliga minderåriga, dock må utan hinder härav kvinna kunna, där särskilda omständigheter därtill föranleda, innehava befattning såsom lärare vid anstalt, som nu sagts;

3. tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att handhava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna;

4. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet; dock må utan hinder härav kvinna kunna för särskild uppgift innehava anställning vid poliskår;

5. tjänster vid tullverket, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

6. tjänster vid skogsstaten, med vilka är förenad skyldighet att fullgöra bevakning;

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare.

De närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av vad sålunda stadgats, utfärdar Konungen.

3 §.

I fråga om behörighet att innehava allmänt uppdrag, vilket icke är att hänföra till statstjänst, skall kvinna vara likställd med man; dock må, där med sådant uppdrag är förenat åliggande, vilket enligt 2 § utgör hinder för kvinna att innehava statstjänst, uppdraget icke innehavas av kvinna.

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

2:o) Lag,

innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken.

Häri genom förordnas,

att vad i 1 kap. 6 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för män att hava säte i domstol skall äga motsvarande tillämpning ifråga om kvinnor samt om män och kvinnor, vilka äro i skyldskap eller svågerlag, som där sägs, så ock att samma hinder skall gälla för äkta makar;

att vad i 13 kap. 4 § rättegångsbalken sista punkten stadgas angående jäv emot domare i hovrätt skall gälla jämväl där make eller maka, dotter eller sonhustru i underrätten dömt;

samt att vad i 15 kap. 3 § rättegångsbalken stadgas angående hinder för någon att vara fullmäktig på grund av skyldskap eller svågerlag med den, som i rätten domare sitter, eller på grund av att

make sitter i rätten, skall äga motsvarande tillämpning jämväl när domaren är kvinna.

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Denna lag skall träda i kraft den dag, Konungen med riksdagen bestämmer.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom första kammaren i anledning av propositionen väckta motioner, nr 164 av herr *von Geijer* med instämmande av herr *Nils Anton Nilsson* samt nr 165 av herr *Reuterskiöld*.

I den av herr *von Geijer* väckta motionen hade yrkats, att riksdagen ville för sin del besluta, att i 2 § av det framlagda förslaget till lag, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, skulle införas nya moment, upptagande bland statstjänster, som ej finge innehavas av kvinna, dels sådana domartjänster, för vilkas beklädande erfordrades lagkunskap, dels diplomatiska och konsulära tjänster, socialattaché- och kanslistbefattningar dock undantagna, och dels sådana tjänster, med vilka chefsbefattningar vore förenade.

Herr *Reuterskiöld* hade i den av honom framburna motionen hemställt, att riksdagen ville avslå ifrågavarande proposition.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, i anslutning till det i herr *Reuterskiölds* motion framställda yrkandet, måtte finna Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke för närvarande kunna bifallas; samt

2) att den av herr *von Geijer* väckta motionen, i vad den icke kunde anses genom utskottets hemställan under 1) besvarad, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Carl G. Ekman*, som ansett, att utskottet bort hemställa

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

1:o lag, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; och

2:o lag, innefattande tillägg till vissa stadganden i rättegångsbalken;

B) att herrar *Reuterskiölds* och *von Geijers* i ämnet väckta motioner, i vad de ej kunde anses genom utskottets hemställan under

A) besvarade, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

av herrar *andre vice talmannen Nils August Nilsson*, *Jacob T. Larsson*, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud* och *Carlson* i Möln-dal, vilka hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å herrar *Reuterskiölds* och *von Geijers* i ämnet väckta motioner, bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

De uti förstnämnda reservation under punkten A) framlagda

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

lagförslagen överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag utom i avseende å 2 § i lagen, innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Kungl. Maj:ts förslag i fråga om denna paragraf hade i reservanternas förslag, med bibehållen lydelse, betecknats såsom *1 mom.*, varjämte till paragrafen fogats ett andra moment av följande lydelse:

2 mom. Konungen äger meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnas tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Carlson** i Mölndal: Herr talman! Frågan om kvinnas tillträde till statstjänst har ju så sent som föregående år varit föremål för en ganska ingående behandling i riksdagen. Med hänsyn därtill torde det knappast vara nödvändigt, att detta spörsmål nu kommer att föranleda någon synnerligen lång debatt. Jag vill dock påpeka för kammarens ärade ledamöter, att utskottets utlåtande i år ligger på ett något annat plan, än det gjorde i fjol. Detta är dock icke beroende på någon som helst förskjutning i uppfattningen bland utskottets ledamöter, utan det beror därpå, att den kungl. propositionen har haft mindre tur i fråga om den förseglade sedeln; under det att utskottet med den förseglade sedeln hjälp förra året fick majoritet för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, så ha de socialdemokratiska ledamöterna inom sammansatta stats- och första lagutskottet i år blivit hänvisade till reservanternas ståndpunkt.

Nu ligger ju ärendet till också på det sättet, att första kammaren redan har behandlat detsamma; i fråga om 1 §, som behandlar själva principen, behörigheten, har kammaren gått på Kungl. Maj:ts förslag med en majoritet av fem röster. Beträffande själva stridsämnet eller den fråga, som i fjol föranledde i såväl första som andra kammaren den onekligen största debatten, nämligen huruvida kvinna skulle bli behörig att sitta som ordförande i underrätt, beträffande det spörsmålet har första kammaren med en mycket betydande majoritet gått på herr Ekmans reservation.

Om den kungl. propositionen sålunda i år haft en mindre lyckad utgång i fråga om lotten, så synes mig ett så mycket bättre resultat kunna vinnas vid riksdagsbehandlingen, i det att i år, så vitt man kan se, densamma måste leda till ett positivt resultat i fråga om ärendets behandling.

Jag skall icke upprepa propositionens innehåll från i fjol. Jag vill endast omnämna, att de punkter, där Kungl. Maj:ts förslag, i år avviker ifrån fjolårets förslag, är för det första, beträffande tiden för ikraftträdandet av denna lag. Fjolårets proposition stipulerade, att ikraftträdandet skulle ske den 1 januari i år; nu är propositionen av i år lagd så, att utskottets ståndpunkt i fjol, som gick ut på, att ikraftträdandet skulle ske på den tid, som av Konung med riksdag bestämmes, nu accepterats i Kungl. Maj:ts förslag. Även föreligger

den skillnad i propositionen i år mot i fjol, att i fråga om de tjänster, som kunna innehavas av kvinna, har det tillkommit nya befattningar, som innefatta, att diplomatiska och konsulära tjänster också kunna beklädas av kvinnor. Beträffande motiveringen för detta nya moment i den kungl. propositionen i år, tillåter jag mig hänvisa till vad departementschefen, d. v. s. förre departementschefen, i detta hänseende har anfört. Han säger nämligen i propositionen: »I åtskilliga främmande länder, bland vilka må nämnas Danmark och Nordamerikas Förenta stater, innefatta gällande bestämmelser rörande kvinnas tillträde till statstjänst icke hinder för kvinna att innehava diplomatisk eller konsulär befattning. Avseende måste enligt min mening även fästas vid den omständighet, att kvinnor i ganska betydande mån och från ett flertal olika länders sida anlitats för en visserligen icke likartad, men dock i vissa hänseenden närbesläktad uppgift, nämligen det mellanfolkliga arbetet inom Nationernas förbund och dess olika delegationer. Senast under förra året hava till de länder, vilka redan tidigare lämnat kvinnor dylika uppdrag — bl. a. Sverige, Norge, Danmark, Frankrike och Rumänien — slutit sig England och Australien.» — Det är sålunda motiveringen, enligt departementschefen, för de nya befattningar, som upptagits i den kungl. propositionen i år.

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Jag föreställer mig, att kammarens ärade ledamöter ha gått igenom utskottets motivering, och där finner man ifrån första raden till den sista, att motiveringen för avslag å den kungl. propositionen är byggd på att det skulle uppstå svårigheter beträffande löne- och pensionsförhållanden, då det gällde dessa kvinnliga befattningar. Det är själva huvudargumentet, som enligt mitt förmenande har blivit skjutet i förgrunden *endast* därför, att man genom dessa ekonomiska förhållanden skall kunna motivera ett avslag på själva behörigheten eller själva principen i den föreliggande frågan. I det hänseendet kan jag i mångt och mycket instämma med de synpunkter, som äro framlagda i den Ekmanska reservationen, där klart och tydligt uppvisas att det ingalunda möter några som helst svårigheter ur löne- och pensionssynpunkter, om behörigheten nu skulle bifallas av riksdagen. Det förhåller sig ju så, att det är tillsatt en särskild kommitté, som har utredningen om dessa förhållanden beträffande löner och pensioner om hand. Denna kommitté har meddelat att den är färdig med sitt arbete jag vill minnas den 1 juli i år; och kommittén hyser dessutom den uppfattningen, att det så långt ifrån skulle vålla någon svårighet ur lönesynpunkt, om riksdagen bifaller behörighetsprincipen, att det tvärtom, enligt kommitténs egen uppfattning, skulle innebära en stor fördel, om kommitterade redan nu finge kunskap om, på vilka områden man har att vänta, att kvinnor äga rättighet att innehava befattningar. Detta måste, enligt min uppfattning, vara ett synnerligen starkt vägande argument, som talar *för* att riksdagen nu kommer fram till ett positivt resultat beträffande behörigheten.

Nu uppställer sig ånyo den i fjol mycket omdiskuterade frågan, som då var det egentliga stridsämnet, nämligen huruvida kvinna även skall få tillträde till domartjänst eller kunna sitta som ord-

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

förande i underrätt. Beträffande den saken, tror jag mig också kunna instämma i den Ekmanska reservationen, där han klart och tydligt markerar, att det är en absolut nödvändighet för de kvinnor, som ägna sig åt den juridiska banan, att erhålla denna merit för att kunna vinna sin utkomst; detta gäller vara sig de nu vilja ägna sig åt domarkallet, om de vilja bli affärsjurister eller advokater liksom ock i fråga om liknande befattningar inom den privata verksamheten. På alla dessa områden betraktas det såsom en synnerligen betydande merit att ha suttit som ordförande i underrätt.

Jag sade redan inledningsvis, att, såsom frågan ligger till nu, när första kammaren redan har fattat beslut, torde det väl inte vara nödvändigt, att vi här upptaga någon synnerligen lång diskussion angående skälen för eller emot själva behörigheten.

Jag vill med vad jag här anför, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som står uppförd under punkt II och är avgiven av herr Nilsson i Kabbarp m. fl.

Jag har talat vid några personer inom det sammansatta utskottet för att få någon kännedom om, hur med denna sak skulle kunna förfaras, därest kamrarna komme att stanna i olika beslut. För den händelse att andra kammaren skulle följa reservanterna, det vill med andra ord säga bifalla Kungl. Maj:ts förslag, skulle ju därigenom uppstå den situation, att kamrarna ha stannat i olika beslut. Men då förefinnas, enligt vad jag inhämtat, möjligheter till dels att man skall kunna nå en sammanjämkning beträffande § 2, d. v. s. den Ekmanska reservationen med vissa förändringar beträffande de bestämmelser, som där ligga inrymda och som avse, att Kungl. Maj:t efter hovrätternas hörande skall meddela särskilda föreskrifter för kvinnor att kunna föra ordet i underrätt, dels också att endera kammaren uppmanas att biträda den andras beslut; i det senare hänseendet skulle det ju närmast ligga till hands, att andra kammaren genom en sammanjämkning skulle bli anmodad att biträda första kammarens beslut.

Med dessa ord ber jag, som sagt, herr talman, att få yrka bifall till herr Nilssons i Kabbarp m. fl. reservation.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Som vi se, har Kungl. Maj:t återigen inför riksdagen framlagt förslag om kvinnas behörighet till statstjänst i allmänhet.

Den grund, på vilken detta förslag i sin helhet stöder sig, är ju den, att kvinna skulle betraktas såsom fullt likvärdig med mannen även uti alla de prövande förhållanden, som kunna komma i fråga för en ämbets- och tjänsteman. Den likvärdigheten har i alla fall ännu icke blivit bevisad. Det finnes väl knappast någon med en smula kännedom och insikt i det mänskliga livet, som icke måste erkänna, att många olikheter finnas mellan man och kvinna, att det finnes många omständigheter, där man kan tänka sig, att den kvinnliga läggningen, den kvinnliga fysiska förmågan, icke mäktar åstadkomma detsamma som mannen. Men om så är, borde väl först och främst en generell utredning ha skett om vad som i allmänhet kan

betraktas ligga för och vara lämpat för kvinnans anlag och kvinnans förmåga. Så har inte skett; man har haft alltför bråttom, synes det mig, då man vill på detta sätt genomdriva denna s. k. likställighetslag.

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
håva stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

Det är icke blott i detta avseende, som förslaget brister, utan det finnes också ett annat område, där stora och verkliga brister finnas och måste erkännas vara för handen, och det är vad som angår löne- och pensionsförhållanden för kvinnorna. Om denna lag går igenom och Kungl. Maj:t promulgerar den så, att den skall träda i kraft snart sagt när som helst, måste, såsom det nu är ställt, den kvinnliga befattningshavaren mottaga sin befattning med samma lön, som nu är stadgad för mannen; det måste var så, att för henne samma pensionsålder skall inträda som för mannen, samma pension skall lämnas henne som åt mannen. Jag kan icke riktigt förstå, med de erfarenheter, som man har om tjänstbarhet och andra förhållanden, att man överhuvud taget skall kunna tänka sig, att kvinnan skall vara tjänstbar lika länge, som en man kan vara det.

Det finnes en annan sak också. — Det har nu under en tid varit så, att Geddesyxan gått ut över de manliga befattningshavarna. Den nyss avgångne finansministern har med skäl fått åtskilliga lovord, för att han vetat att på ett kraftigt sätt reducera en hel del av de befattningar, som icke kunna anses absolut nödvändiga. Men om så förhåller sig, är det alldeles påtagligt, att en hel del av de manliga befattningshavarna ha blivit så att säga arbetslösa. Skulle nu också därtill inträffa, att kvinnor med sin konkurrens komme att intränga uti dessa förvaltningsgrenar, så blir det utan tvivel ännu mera trångt inom de manliga befattningshavarnas led. Vad detta kan betyda för staten, tror jag icke är alldeles omöjligt att kunna gissa sig till. Det är väl i alla fall så, att ännu gälla de gamla reglerna, att det är mannen, som skall bilda familj och mannen som skall ordna hemmen inom landet. Men lämnar staten icke möjlighet åt de manliga befattningshavarna att där få sin utkomst, måste en mycket stor del av dessa bli urståndsatt att bilda familj och att ordna nya hem.

En underordnad sak, men som icke alldeles här bör förglömmas, är den, att i allmänhet torde man på grund av erfarenhet ha sett, att en hel del av de kvinnor, som redan nu fått tillfälle att inkomma i förvaltningen och få ett eller annat ämbete, för det mesta varit ganska ovilliga att lämna sin statstjänst för att bilda familj och hem. Det är ytterligare ett skäl, varför staten med försiktighet bör gå fram på denna väg.

Men det finnes alldeles särskilt här inom detta område en s. k. springande punkt, och det är den, som angår kvinnas rätt att komma till domarämbetet, att överhuvud taget bekläda ordförandeplatsen uti häradsrätt. För de allra flesta här närvarande är det väl icke obekant, hur den utbildning försiggår, som leder till det målet. Den, som väl fått sin examen, kommer ut till en häradshövding och får under längre eller kortare tid, dock en bestämd minimitid, arbeta som notarie; och då han fullgjort den tjänstgöringen, är det väl i all-

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

mänhet regel, att intet hinder finnes för honom att efter förordnande tjänstgöra såsom ordförande i häradsrätt.

Jag undrar, om man har den erfarenheten, att verkligen kvinnan överhuvud taget är mäktig att sköta ett sådant ämbete. Redan Göta hovrätt förklarade i sitt yttrande angående denna sak, att kvinnan är mera än mannen beroende av tillfälliga och oberäkneliga impulser, och det finns andra auktoriteter, som säga, att den gamla veneration, som nu finnes för häradsrätterna, utan tvivel kommer att i stor utsträckning äventyras, om unga och oerfarna kvinnor där komma att vara ordförande, detta naturligtvis just för deras specifikt kvinnliga egenskapers skull. Man vill nu icke, att kvinnorna i allmänhet skola komma in på sådana banor, där det gäller att utöva ordning och bevakning. Men var och en, som tjänstgjort i häradsrätt, måste erkänna, att det där finns många tillfällen, då domarens auktoritet i högsta grad tages i anspråk för att upprätthålla den vördnad, som kräves för rätten. En 25—26-årig kvinna har nog i allmänhet inte dessa egenskaper.

Nu är det så, som den förre talaren sade, att den kungl. propositionen i huvudsak blivit godtagen av medkammaren, och här i andra kammaren blev den helt och hållet, kan jag säga, bifallen förra året. Enligt min uppfattning är det sålunda en ganska svår ställning, vari man är försatt, då man som jag helst önskade avslag på alltsamman. Men satt i valet mellan att få lagen i dess helhet antagen eller att åtminstone få det lilla medgivande, som kan vinnas genom ett bifall till herr Ekmans reservation, anser jag klokheten bjuda mig att för min del yrka bifall till herr Ekmans reservation.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Skövde och *Jonsson* i Mörkhult.

Fröken Tamm: Herr talman, ärade kammarledamöter! Då frågan om kvinnas behörighet att inneha statstjänst och annat allmänt uppdrag i år behandlades inom utskottet, ville ödet, att även behörighetslagen denna gång avstyrktes. Som skäl för detta avslag, anförde man, att behörighetsfrågan lämpligen borde uppskjutas till dess löne- och pensionsförhållandena bleve reglerade, och man låter t. o. m. påskina, att vissa tjänsters öppnande för kvinnorna skulle bli beroende av, hur löne- och pensionsförhållandena komme att ordnas. Skulle man därmed mena, att det således då kunde vara med statens nytta förenligt att lämna kvinnor tillträde till en del befattningar under den förutsättning, att kvinnorna vilja erbjuda en billigare arbetskraft? Skall sålunda behörighetslagen grundas på sparsamhetsskäl, icke på förtjänst och skicklighet? Men sammanfattningen av innehållet i utskottsbetänkandet har man nog att söka i den sista meningen i det näst sista stycket i betänkandets motivering, där det heter att: »Vad angår påståendet, att för de kvinnor, som nu förbereda sig för anställning i statens tjänst, skulle vara av värde att så snart som möjligt erhålla vetskap om vilka befattningar, som framdeles skulle stå dem öppna, bör märkas, att därest lagens ikraftträdande på grund

av inträffande omständigheter skulle komma att uppskjutas, nämnda kvinnor under lång tid skulle kunna bli avstängda från levnadsbanor, där de väntat att finna sin utkomst» — ett innehåll, som än tydligare framgår i den av herr Reuterskiöld i ärendet avgivna motionen. Med andra ord, man anser, att det tjänar ingenting till att erkänna behörigheten, då man hoppas, att lagen ändå aldrig kommer att träda i kraft.

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Då man emellertid intager en alldeles motsatt ståndpunkt, nämligen den, att kvinnors tillträde till statens tjänst snarast möjligt bör bli en verklighet, ter sig saken helt annorlunda. Givetvis måste man beklaga, att ikraftträdandet i år icke upptagits, men genom att åtminstone behörighetslagen bleve erkänd skulle man ändå komma ett stycke fram på den långa och mödosamma väg kvinnorna haft och ha att gå för att bli erkända som likvärdiga medborgare. Det vore också till fördel för dem, som nu utbilda sig för anställning i statens tjänst, att få vetskap om, vilka möjligheter de ha att vinna anställning inom den närmaste tiden.

Den största tvistepunkten tycks ju vara domaretjänsterna. Jag har ingen anledning att närmare gå in på denna sak, då jag tror mig veta, att den kommer att efter mig utförligare behandlas. Jag vill endast beröra den av herr Ekman avgivna reservationen. Han erkänner i princip det berättigade i kvinnornas tillträde till domarämbetet, men vill, att Konungen skall meddela särskilda bestämmelser angående villkoren för kvinnors tillträde till domartjänst, med vilken är förenad skyldighet att föra ordet i underrätt å landet. Då man erkänner det berättigade i principen, har man svårt att förstå, varför man skall lägga stenar i vägen på den bana man öppnat, varför man genast skall taga tillbaka med ena handen, vad man givit med den andra. Häradshövdingarna och hovrätterna ha ju redan nu möjlighet att gallra, och man har ju ingen anledning att befara, att dessa myndigheter skola visa någon synnerlig mannäm för de kvinnliga juristerna. Det förefaller sålunda som om det vore en orättvisa mot kvinnorna att här genom särskilda bestämmelser förhindra och försvåra deras framtidsmöjligheter.

Det talas om den allmänna folkstämming och folkmening, som råder. Ja, detta blir ju en rent individuell sak. Jag för min del kan inte förstå, varför man skall känna mera vördnad för en man än för en kvinna, var de än må vara. Men nog veta kvinnorna, att de ha en stämning emot sig, och jag tänker också, att de kvinnor, som ge sig in på nya banor, också ha betänkt detta och äro beredda att möta svårigheterna.

Vissa tjänster skulle enligt den kungl. propositionen alltjämt vara stängda för kvinnor. Dessa äro huvudsakligast av sådan beskaffenhet, att kvinnorna merendels icke komma att söka sådana befattningar, vare sig de äro tillåtna eller icke. Redan den omständigheten kunde ju göra sådana bestämmelser överflödiga. Därtill är att märka, att med dessa undantag komma vissa inskränkningar att ske i nu gällande förhållanden. Genom punkt 1 — »militära och civilmilitära tjänster» — skulle kvinnliga läkare icke kunna anstäl-

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

las exempelvis vid etappsjukhus. År 1914 voro ju dock även kvinnliga läkare vidtalade att antaga sådan tjänstgöring i händelse av krigsutbrott. Enligt punkt 3 skulle undantagas »tjänster vid anstalt för sinnessjuka, med vilka tjänster är förenad skyldighet att hand-
hava sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna», och det har sagts, att detta möjligen skulle gälla manliga avdelningar för kriminaldårar. Det är alldeles givet, att i de fall, där kvinnornas mindre kroppsstyrka omöjliggör deras handhavande av viss befattning, skulle de varken söka eller erhålla sådana platser. I övrigt tvista ju de lärde om, vilket som är lämpligast att anställa manlig eller kvinnlig personal vid manliga avdelningar för sinnessjuka. Punkt 4 undantager »tjänster med vilka är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning och säkerhet». Men kvinna kan redan nu inneha uppdrag att vara ordförande i kommunalnämnd och därmed är förenad skyldighet att upprätthålla säkerhet och ordning i kommunen. Punkt 7 avser »tjänster med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning i gymnastik vid högre allmänt läroverk, realskola eller seminarium för utbildande av manliga folkskollärare». Genom årets riksdagsbeslut lämnas emellertid kvinnliga lärjungar tillträde till högre allmänt läroverk. Är det lämpligare med manlig lärare för kvinnor än tvärtom? I det förslag, som upprättades av de av skolkommissionen tillkallade sakkunniga, har det ansetts, att för anställning i samskola fordras vitsord om vana att undervisa såväl manliga som kvinnliga lärjungar — det talas *icke* om, huruvida sökanden skall vara man eller kvinna.

Men även om dessa undantag i stort sett icke ha någon vidare betydelse, måste man i alla fall säga, att de i viss mån ur principiell synpunkt äro av avsevärd vikt. Jag kan inte underlåta att även i år erinra om det oegentliga i att männens befodringsrätt stadgas i grundlag, kvinnornas däremot endast i allmän lag. Det är det åskådningssätt, vilket kommer till uttryck i detta sakförhållande, som har genomgripande betydelse.

Då i vår tid erkänts och i lag stadsfästats kvinnornas lika medborgerliga rättigheter, förefaller det, som om konsekvensen borde medföra, att i stadgandet om tillträde till statstjänster ingen åtskillnad göres mellan män och kvinnor. Jag är övertygad om, att när liksom i det enskilda livet den naturliga utvecklingen och den fria konkurrensen bestämma mäns och kvinnors verksamhetsområden både där de sammanfalla och där de avvika från varandra, så skulle detta ske även inom det offentliga livet.

Då man nu återigen står inför en debatt om denna fråga, stannar man ovillkorligen vid, att svårigheten icke ligger i att kunna anföra så talande skäl som möjligt eller att bevisa, hur gång efter annan liknande motskäl bringats ur världen av erfarenheten och verkligheten. Svårigheten ligger här som alltid i en brytning mellan tvenne riktningar: mellan den som håller fast vid det som varit och den som vill arbeta för en ny åskådning.

Vad är den s. k. kvinnorörelsen? Det vore i sanning en stor

lycka, om männen och även ett stort antal kvinnor ville se på denna omtalade kvinnorörelse med något andra ögon än nu sker. Det talas gärna med ett visst löje, om »kvinnosakskvinnor», det talas också vackra ord om kvinnans uppgift i hemmet, men kvinnorörelsen är nog icke någonting så enkelt som att skaffa kvinnorna medborgerliga rättigheter: det gäller också här att skapa fram en ny uppfattning gentemot den hittillsrådande. Det gamla kvinnoidealet, vare sig man räknar med medeltidens ståndpunkt eller med nutidens societetsdamer, måste ändras efter tidens krav till att bli en ansvarsskyldig och ansvarsställande medborgares. Detta är något, som tager tid, och måste tagas tid. Ingen skall tro, att det är något lockande, att det är med lätta steg man ger sig in i att arbeta för något sådant. Ingen skall tro, att man är okänslig för alla de slag av motstånd, det bristande förtroende och den inkompetensförklaring, som över allt möter kvinnorna. Men kanske att en dag — även om den är oändligt avlägsen och säkert aldrig någon av oss kommer att uppleva den — det kommer att bli uppenbart, att den s. k. kvinnorörelsen i grund och botten var ett samhällskrav, inte ett kvinnokrav, utan ett krav från samhällets sida om ett nytt inslag i samhällsarbetet. Den politik, vi ville vara med om att föra, kanske icke blir så full av klokskap, de vapen, vi ville vara med om att bruka, bli kanske andra än av järn och stål, den grund, vi ville vara med om att lägga för det nya samhället, blir kanske en annan än maktens, men kanske var det just något av detta, som var tidens krav.

Herr talman! Med stöd av de uttalanden, som gjorts av olika kårer och sammanslutningar av kvinnor från olika politiska partier, och med stöd av den värdjan, som gjorts från ett stort antal av dessa kvinnliga sammanslutningar till Sveriges riksdag, ber jag att få instämma i det av herr Carlson i Mölndal framställda yrkandet.

Herr Wikström: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att i allra största korthet yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den förändring däri, som föreslås i den av herr C. G. Ekman avgivna reservationen. Jag förutsätter, att förslaget i princip kommer att godkännas av denna kammare, och jag skall därför inte säga något om den saken. Om man gått in för själva principen om kvinnans likställighet, hindrar det dock inte, att man ändå får lov att tänka sig också, hur denna principens tillämpning kan komma att tagas sig ut på det ena och det andra praktiska området och bestämma de undantag som befinnas erforderliga. Enligt min mening har reservanten här pekat på ett område, där tillämpningen av denna fullständiga likställighetsprincip innebär vissa faror, som det är skäl att försöka avvärja.

Vi känna ju allesammans till, hur utbildningen av de juridiska tjänstemännen är ordnad, med »tingssittning» som viktigt led i utbildningen. Den som emellertid i likhet med mig varit i tillfälle att iakttaga, hur det ibland tar sig ut ute i landets häradsrätter, där unga jurister första gången sitta ting, har icke kunnat undgå att

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
håva stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

känna en viss bävan vid tanken på att icke blott sådana unga manliga adepter skola släppas ut att på egen hand utöva domarämbetet utan också lika unga kvinnor. Vid domstolarna behandlas ofta utomordentligt betydelsefulla frågor, frågor som kunna gälla svenska medborgares både egendom och liv. Där kan förekomma ytterligt inkrånglade och svåra situationer. Jag har personligen varit med att iakttaga, hur vid en häradsrätts förhandlingar det uppstått fullständigt förvirrade situationer, på grund av att det suttit i domarsätet en ung man, som icke på något sätt varit kapabel att bära upp den befattning han fått sig anförtrodd.

Nu säges det ifrån det hållet, som den ärade föregående talarinnan företräder, att om man erkänner i princip den fullständiga likställigheten, man inte bör lägga sådana här hinder i vägen. Jag menar emellertid, att naturen själv har omöjliggjort genomförandet av den fulla likställigheten, fysiskt och psykiskt. Man tager endast skälig hänsyn till detta förhållande, när man här tager i beaktande, att det kan finnas områden, där kvinnan i mindre grad än mannen är lämplig att bekläda en befattning. Det hänvisades av den föregående talarinnan därpå, att när det gällde förordnande vid häradsrätt såsom domare, det i alla händelser funnes den garantien, att vederbörande häradshövding och hovrätt hade att uppgöra förslag till, respektive utfärda förordnande, och man finge förutsätta, att dessa icke föresloge eller utfärdade förordnande för kvinna, som inte kunde anses mogen och kapabel att uppbära domaresysslan. Jag tror nu, att hovrätterna inte komma att kunna utöva någon så synnerligen betydelsefull kontroll. Det torde oftast komma att inträffa, att hovrätten inte alls personligen känner till den kvinna, för vilken förordnande skall utfärdas. Däremot kan ju den rekommendation betyda mer, som vederbörande häradshövding skall utfärda. Det är dock ganska lätt att förstå, att på dessa häradshövdingar kommer att ligga en stark press. En häradshövding har i sin tjänst en ung kvinnlig jurist, som hos honom suttit sin författningsenliga tid såsom notarie. När lagstiftningen ej har gjort några som helst förbehåll, kommer det att ställa sig mycket svårt för häradshövdingen att vägra utfärda en sådan rekommendation, som för den kvinnliga juristen naturligtvis betyder en hel del. I realiteten torde det komma att utveckla sig så, att när en kvinna fullgjort de formella betingelserna, det också anses föreligga en bestämd rätt för henne att få förordnande. Lagarna äro ju nu sådana, att dessa förordnanden ingå såsom ett ordinarie led i juristernas utbildning, och det måste erkännas att, när de kvinnliga juristerna icke kunna få förordnande på samma sätt som de manliga, så utgör detta ett avsevärt hinder i vägen för deras fortsatta utbildning, befordran och framkomst på den juridiska banan.

Till detta förhållande har också tagits hänsyn av reservanten och dem, som företräda hans mening. Förslaget är ju åtskilligt uppmjukat sedan i fjol, då motsvarande förslag innebar, att i författningen skulle inskrivas, att kvinnorna icke finge sitta som domare vid underrätterna. Nu är det i stället överlämnat till Kungl. Maj:t

att utfärda närmare föreskrifter, som för själva syftets ernående kunna anses behövlige.

Det är emellertid så, att förhållandena, redan sådana de nu äro, ingalunda äro tillfredsställande. Det är ett missförhållande, som man på ett eller annat sätt måste försöka komma ifrån, att unga, för kallet icke mogna män skola kunna och nödvändigt måste anföras dessa oftast utomordentligt betydelsefulla domaresysslor under en tid, då deras mogenhet och kompetens för befattningen på intet sätt kan anses vara tillräckligt prövad. Det är åtminstone min uppfattning, att detta är ett missförhållande, som man bör försöka komma ifrån. Det vore onekligen att förvärra dessa missförhållanden, om man innan den tid kommer, då de kunde tänkas vara hävda, nu också skulle på samma villkor och samma sätt, som nu gäller för männen, även släppa fram dessa unga kvinnliga jurister. Det må vara svårt att redogöra varför, men man har i alla händelser en alldeles bestämd känsla av, att det i många fall och på många sätt kan vara betydligt mycket svårare för en kvinna än för en man att sitta som ordförande i en häradsrätt. Det förefaller mig, att från kvinnohåll det ej bör anses vara en så synnerligen betydelsefull och svår avvikelse från principen om likställigheten, om här i alla händelser göres ett undantag, så att tills vidare det blir en möjlighet för Kungl. Maj:t att utförda föreskrifter som trygga en något så när säker kompetens hos de kvinnor som förordnas att »sitta ting».

Jag tror mig veta, herr talman, att här komma att uppträda talare, som utveckla skälen för denna reservation på ett mera klart och övertygande sätt, än vad jag förmår göra. Jag skall därför icke upptaga kammarens tid längre, utan nöja mig med att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag med den ändring beträffande 2 §, som innefattas i den av herr C. G. Ekman vid utskottets utlåtande fögade reservationen.

Herr Rydén: Herr talman! Jag har vid flera föregående tillfällen under min riksdagstid och senast i fjol tillkännagivit den allmänna grundsyn jag har på hela det föreliggande spörsmålet. Det torde av mina tidigare yttranden framgå, att jag helt och fullt ansluter mig till Kungl. Maj:ts förslag beträffande föreliggande spörsmål.

Då jag emellertid nu har begärt ordet för att yrka bifall till den Ekmanska reservationen, beror det därpå, att jag är mycket varmt intresserad för att vi skola komma till ett positivt resultat i år. Jag ser på hela det föreliggande läget på det sättet, att andra kammaren sätter hela denna reform på spel, ifall andra kammaren skulle komma att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, såsom ärendet ligger efter första kammarens beslut. Jag tror först, att det blir ganska svårt, att i fall andra kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag, att åstadkomma en sammanjämkning mellan Kungl. Maj:ts förslag och den Ekmanska reservationen, som är tagen i första kammaren. Det kan därför sannolikt komma att inträffa, att utskottet kommer att uppmana andra kammaren att biträda första kamma-

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
håva stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

rens beslut. I så fall äro vi ju inne på den linjen, att den Ekmanska reservationen blir antagen; eller också kan det tänkas, ehuru jag inte kan se, hur det skall gå till, att utskottet kommer med ett sammanjämningsförslag, och då känner jag mig ganska bestämt övertygad, att så liten som majoriteten i första kammaren var, på 5 röster allenast, ett sådant sammanjämningsförslag ej har utsikt vinna första kammarens bifall. Och skulle det komma att inträffa — vi hava sorgliga exempel på hur det kan gå med sammanjämningsförslag i första kammaren — så faller denna fråga för denna riksdag också, och till nästa år är det mycket sannolikt, att frågan ligger i ett sämre läge. De val till första kammaren, som förrättas i höst, komma att innebära en förskjutning ytterligare i den riktning, som blir för ett positivt beslut i enlighet med andra kammarens uppfattning ogynnsam.

Då jag har försökt bilda mig någon föreställning om vad som är möjligt att få igenom i år, har jag kommit till den uppfattningen, att om andra kammaren vill komma till ett positivt beslut i år och icke vill riskera, att frågan faller i dess helhet, bör man här i andra kammaren gå på den Ekmanska reservationen. Då äro samstämmiga beslut fattade, och det är icke möjligt för första kammaren att stjälpas förslaget. Även i denna något beskurna form, som frågan i den Ekmanska reservationen föreligger, måste var och en, som varit intresserad för denna viktiga reform, erkänna, att det är dock en mindre väsentlig del den som här skäres bort, än vad hela den stora reformen, sådan som den tagits i den Ekmanska reservationen, i och för sig innebär.

Sålunda, herr talman, då jag sedan gammalt varit varmt intresserad för att här skulle ske rättvisa mot kvinnorna, och då jag tror, att man genom att bifalla Kungl. Maj:ts förslag i det föreliggande läget kommer att åstadkomma att frågan stjälpes, har jag funnit mig nödsakad att, även om jag skulle så innerligt ha önskat att rösta på annat sätt, av rena kloketsskäl hemställa, att kammaren måtte biträda första kammarens beslut och antaga Kungl. Maj:ts förslag med den ändrade lydelse av 2 §, som innefattas i den Ekmanska reservationen.

Jag tillåter mig, herr talman, att framställa detta yrkande.

Med herr Rydén förenade sig herr *Waldén*.

Fru Östlund: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag skall be att få säga några ord närmast med anledning av det, som skiljer oss åt i denna fråga, nämligen om domarbefattningarna. Jag kan helt och hållet instämma i allt vad här sades av fröken Tamm om principerna. När jag har hört denna debatt, som i dag pågått i båda kamrarna, så har jag inte kunnat undgå att nu såväl som många gånger förut undra, huru länge och hur många gånger vi skola komma att diskutera kvinnorna inför riksdagen. Då jag för min del velat yttra mig i denna fråga, nödgas jag uppehålla mig

något vid de båda motioner, som äro väckta i första kammaren, eftersom det är dessa, som legat till grund för utskottets avslagsyrkande.

För att undvika allt missförstånd och för att få ge ett uttryck åt hur kvinnorna uppfatta denna fråga, skall jag be att få säga, att kvinnorna ha inte någonsin tänkt, att det skulle åstadkommas någon revolution eller någon som helst »feminisering», som en av de ärade motionärerna talar om, därest behörighetslagen blir antagen. Ty därmed att behörighetslagen antages, är ju icke något som helst »du skall» antaget. Vi ha ju aldrig tänkt, att det skulle antagas något påbud, att kvinnorna skulle under alla förhållanden bli vare sig statstjänare eller domare. Det är ju i år, liksom tidigare så, att oppositionen riktas mot att kvinnorna skulle få inneha chefs- och domarbefattningar. Det är nog riktigt, såsom det yttrades i dag på förmiddagen i första kammaren, att man givit mera uttryck åt fruktan för än några verkliga skäl emot att kvinnorna skulle kunna klara domarbefattningar. Det är rätt underligt, när man hör dessa diskussioner för och emot, huruvida kvinnorna skola kunna vara lämpliga på chefsposter o. s. v., ty när man vill vara vänlig mot även de obetydliga — det vill man ju vara ibland vid högtidliga tillfällen — då heter det så här: »Fältherren vinner icke slaget, det är trupperna, som vinna det åt honom.» Om nu kvinnorna utan fråga lämpa sig som trupper, vilka vinna slaget åt fältherren, varför skulle det inte då också kunna tänkas, att de vid ett eller annat tillfälle, såsom här är avsett, skulle kunna lämpa sig som »fältherre», d. v. s. som chefer?

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

I fråga om domarbefattningarna ha vi i dag åter fått höra alla de skäl, som vi fingo höra i fjol. Det skulle, säger man, kunna uppstå för svåra situationer för kvinnor på dessa poster. Och vad man framför allt talat om, det är domstolens auktoritet, vilken kvinnorna inte skulle kunna upprätthålla. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att det är av ärlig välvilja, som man vill »skydda» kvinnorna från att försöka, vad de kunna prestera i detta fall. Men jag tror, att de, som tala på detta sätt och föra fram detta skäl och denna fruktan, ha en begränsad erfarenhet, de såväl som alla vi andra, när det gäller att kunna säkert bedöma, vad kvinnorna skulle kunna åstadkomma.

Vi behandlade vid fjolårets riksdag en fråga, som mycket nära sammanhänger med denna. Det var frågan om domareutbildningen. Då yttrades några ord, vilka, tycker jag, nästan ge nyckeln till det hela. Jag kan inte citera dem ordagrant, men det var ungefär så, att domaren bör inte endast vara jurist utan det behövs också, att han rent mänskligt förstår brottet och brottslingen. När man tänker på vad som ligger i detta uttryck, så tror jag, att man skall vara villig medge, att domarekåren kan behöva rekryteras från flera håll än vad för närvarande sker, så att en större mångsidighet på detta område skulle kunna få göra sig gällande. När man inte står högre på samhällsstegen, än att man vet och känner, att det är oändligt många sociala orsaker, som kunna ligga till grund för brottet, då kan man känna intensivt mången gång att det även för

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.

(Forts.)

brottslingens skull vore lyckligt, om kvinnorna någon gång skulle få utöva domarekallet. Jag har känt detta så intensivt, att jag tänkt, att kvinnorna inte endast skulle försvara sin plats som domare, utan rent av representera en humanare uppfattning. I synnerhet tror jag att detta gäller ifråga om ungdomsbrottsligheten, och jag stärktes i denna min uppfattning en dag för icke så länge sedan. Vid en skyddskongress, anordnad av centralförbundet för socialt arbete, höjdes det en röst från en av dem, som arbeta inom skyddsverksamheten. Det var en representant för frälsningsarmén, Alma Petri, som uttalade en önskan, att när den första varningen meddelades, särskilt till kvinnliga brottslingar, en kvinna skulle vara närvarande. Det kan tyckas, att det finns möjlighet att åstadkomma detta utan kvinnliga domare. Men bara *det* att man känner, att det behövs ett kvinnligt inflytande någon gång vid sådana tillfällen, styrker mig i min uppfattning, att det är riktigt att medge kvinnorna möjlighet att göra sig gällande även på detta område.

När det här talats så mycket om att kvinnorna icke skulle räcka till för detta, så skulle jag vilja till protokollet få referera ett uttalande, som gjorts av akademiskt bildade kvinnors förening, och som på sin tid lämnades till sakkunniga, som förberedde frågan om kvinnornas behörighet till statstjänst. Det är ett uttalande, som inte kan på något sätt vantolkas och det visar, att de kvinnor, det här är fråga om, äro fullt förtrogna med vad de ikläda sig och sträva efter och fullt beredda att taga konsekvenserna vare sig de nu skulle komma att lyckas eller ej. De säga: »Skulle kvinnorna verkligen på grund av sin ringare fysiska styrka visa sig sköta sina tjänster sämre än männen, så synes oss den naturliga konsekvensen härav bli, att kvinnorna i den fria konkurrensen om statens ämbeten måste vika för männen. Vi kunna icke nog kraftigt framhålla, att vad vi begära för kvinnorna *icke är* sänkta fordringar i duglighet och arbetsprestation eller skyddsåtgärder av något slag, utan endast tillfälle till den öppna och fria tävlan, genom vilken i varje enskilt fall den lämpligaste och alltså för staten värdefullaste individen utväljes, oberoende av om det är en man eller en kvinna. Det *är icke* fråga om att till förfång för staten släppa fram vare sig i fysiskt eller i annat avseende undermåliga individer, utan endast att häva de hinder, som nu till förlust för det allmänna utestänga den dugliga, fullt kompetenta kvinnan från högre statstjänst.» Så se kvinnorna själva denna sak, de kvinnor, som här närmast komma i fråga. Det är också för att kunna nå *det* målet, som de alltid arbetat.

Under den debatt i fjol om domarutbildningen, som jag nyss omnämnde, yttrade herr af Ekenstam några ord, som jag icke kan underlåta att i detta sammanhang citera. Han yttrade: »Man får inte bara efter lagbestämmelser uppdraga en form, efter vilket allt skall stöpas, man får inte söka toppa dem, som höja sig över medelmåttorna och man får heller icke söka att, där det verkligen finnes någon förmåga att utveckla sig på ett eller annat sätt, tvinga in allt i en och samma fåra.» Ja, det var när det gällde männen, kan herr af Ekenstam svara. Men varför skall inte detta uttalande också

kunna gälla kvinnorna? Jag tror, att de kvinnor, som använda hela sin ungdomstid till studier dem får man inte döma på samma sätt, som de kvinnor, vilka sätta som sitt mål att kunna prestera en fullt oklanderlig salongskonversation. Det är med smärta jag hör, när man här talar om dessa »unga flickor», som möjligen skulle slå sig ned på domaresätet. Tänk dock på att dessa unga kvinnor använt sin allra bästa ungdomstid till studier, och tänk på att det dock måste vara ett allvarligt intresse bakom, när de till på köpet ägnat sig åt juridiska studier, som väl inte äro så lätta eller enkla, utan som tvärtom torde fordra ett stort mått av arbete.

När man vidare tror, att man är så objektiv, då man här söker uppvisa, att kvinnorna inte skulle kunna bekläda dessa poster så kommer jag särskilt till den motion, som är väckt av herr von Geijer i första kammaren. Såsom jag förut framhöll, finner man här icke så mycket några *skäl* som fast mera en *fruktan* för att kvinnorna icke skulle lämpa sig på detta område. Det heter i denna motion till stöd för avslagsyrkandet: »enligt min mening», »särskilt synes det mig», »jag kan icke inse», »jag vill snarare hålla före» o. s. v., nämligen att kvinnorna ej lämpa sig för de tjänster, det här är fråga om. Det är väl den mest subjektiva uppfattning man kan tänka sig. Vidare åberopar herr von Geijer liksom herr af Ekenstam nyss gjorde, att Göta hovrätt uttalat, att kvinnorna inte skulle passa för domarekallet. Ja, det må vara sant att Göta hovrätt har yttrat att kvinnornas tanke- och viljeverksamhet inte vore lämpad för detta arbete samt att hon vore beroende av mera tillfälliga och oberäkneliga impulser på känslolivets område. Jag skall inte vidare ingå på vad Göta hovrätt sagt men jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att det kanske inte är så underligt, att detta kommer från Göta hovrätt, eftersom Göta hovrätt i det fallet har gamla traditioner att bevara. Jag erinrar blott om det anförande fröken Tamn här höll vid föregående års riksdag och i vilket även hon citerade ett uttalande av Göta hovrätt för lång tid sedan.

Såsom jag förut framhöll, talar man här framför allt om domstolarnas auktoritet och att denna skulle råka i fara, om vi finge kvinnliga domare. Det talas också i en motion i första kammaren om att denna auktoritet skulle »spillast eller förringas» genom den föreslagna reformen. Och herr von Geijer säger om detta, att han vågar ej i denna del trösta sig med vad departementschefen sagt i sina allmänna betraktelser om frågan. Jo, det finns verkligen en tröst för de allra flesta, som äro betänksamma, den finnes i ett anförande, fortfarande från den debatt som jag förut refererat till, angående domareutbildningen. Då yttrade herr Björkman i Norrköping ordagrant så här: »Så stå vidare underdomstolarna ständigt under hovrättens prövning. När målen gå upp till hovrätterna, se dessa, vem som har dömt, och är det en ung man och han ådagalagt god förmåga, blir han snart känd. Visar han å andra sidan brist på omdöme, ser man även detta och han får nog då så småningom veta det i den ena eller andra formen.» Jag skulle fortfarande vilja fråga:

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 37.

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

när detta gäller de unga männen, varför skall det då inte också kunna gälla kvinnorna? Här säges det, att hovrätten ser mycket väl, om det är en omdömesgill person, som varit ordförande eller om det är en person, som saknar omdöme. Man ser det mycket väl, och i båda fallen får vederbörande veta det. Det skulle naturligtvis gå precis likadant om det händelsevis en gång skulle komma kvinnliga domare. Man kan mycket väl efter handlingarna bedöma, om personen i fråga passar till domare eller ej.

Nu vet jag visserligen, att det ännu inte föreligger något yrkande om bifall till utskottets avslagsyrkande. Jag vet inte, vart utskottets hemställan tar vägen, ty där finns ju ett avslagsyrkande, men man talar även från det hållet endast om den Ekmanska reservationen. Det kan dock för en gångs skull få sägas ut, att kvinnorna ha tänkt mycket noga på denna sak och äro fullt medvetna om vad de begära.

Jag skulle bara vilja göra ytterligare en liten axplockning ur motiven för avslagsyrkandet. Det är herr Reuterskiöld, som säger, att skulle »de val till andra kammaren, som skola företagas 1924 komma att till riksdagen föra en majoritet, som inte gillade den feminisering av förvaltningen som föredraganden förordat, så skulle på grund av de statsregleringsbeslut, som då kunde komma att fattas, följden bli, att den föreslagna reformen aldrig skulle komma att träda i kraft». Ja, skulle riksdagen resonera på detta sättet vid alla frågors avgörande så skulle den väl aldrig våga besluta någonting av fruktan för att det efter »nästa val» skulle bli en annan majoritet i riksdagen. De äro inte så värst övertygande, tycker jag, dessa skäl, som ligga till grund för avslagsyrkandet.

För att sedan säga några ord om den Ekmanska reservationen, så kan jag mycket väl förstå dem, som tänka, att här icke är något annat att göra än att gå med på denna linje. Men jag kan inte förstå annat, än att detta blir endast att flytta över motståndet som reses mot den föreslagna reformen från riksdagen och till Kungl. Maj:t. Det kommer sedan också, såvitt jag förstår, att bero på, hurvida det är en socialdemokratisk regering, en Ekmansk regering eller en regering av någon annan färg, hur frågan kommer att lösas för framtiden. Det är, som jag hörde i dag, meningen att detta skall prövas från fall till fall. Det kommer således inte att bli något generellt beslut, efter vad jag kunde förstå. Jag är dock inte säker på detta, och det framgår inte heller av herr Ekmans reservation. Är det något, som brister på detta område, så är det snarast i fråga om utbildningen av domare. Det vore klokare och mera befogat att söka råda bot på detta än att vilja utestänga kvinnorna eller göra deras ställning härvidlag beroende på vissa för närvarande ganska oberäkneliga förhållanden.

Jag skall sluta med att säga, att jag hade trott, att när man kommit så långt i detta land, att kvinnorna tillerkänts full likställighet med männen i fråga om medborgerliga rättigheter, så skulle vi också någon gång komma dithän, att inte en del frågor betraktades såsom kvinnofrågor och en del som samhällsfrågor. Jag trod-

de, att vi någon gång skulle komma därefter, att *alla* frågor skulle betraktas såsom samhällsfrågor och så betraktar jag denna. Jag tror att det enda riktiga och rätta är, att alla banor stå öppna för alla, män som kvinnor. Då först kan begåvningen få fritt utvecklas och användas, såväl till allas vår nytta som till statens. Jag tror, att staten aldrig kan förlora på att den bäst utvecklade och begåvade får tillfälle att också använda sin begåvning.

Herr talman, jag ber med detta att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Ekeberg**: Herr talman! Det är icke min mening att upptaga kammarens tid med ett uttalande i själva principfrågan. Efter den utgång frågan fick i denna kammare förra året och efter förmiddagens votering i första kammaren anser jag nämligen principfrågans utgång här i afton vara given.

Då jag för två år sedan innehade min nuvarande post, ägde denna fråga redan aktualitet. Jag kan säga, att jag gjorde allt vad på mig ankom för att snarast möjligt bringa den till en lösning. Jag hyste en tid till och med den djärva förhoppningen att få den fram redan vid 1921 års riksdag. Det gick icke, av skäl som jag nu icke skall dröja vid, och det blev mig aldrig förunnat att lägga fram proposition i ämnet. Nu ser det ut, som jag likväl skulle få kontrastsignera en lag i ämnet, och jag ber få säga, att det kommer att ske med glädje.

Jag skall, som sagt, icke uppehålla mig närmare vid principfrågan. Jag skall i stället gå direkt till den fråga, som väl för alla här står som den stora tvistepunkten, nämligen frågan om kvinnas behörighet till domarejänst. Jag yppar icke någon hemlighet, i fall jag säger, att man inom snart sagt alla partier möter personer, som äro tveksamma på denna punkt. Man ser i själva verket ett spår av denna tvekan redan i den kungl. propositionen till förra årets riksdag, som jag har här i min hand. Dåvarande justitieministern sade på ett ställe, bland annat, att myndigheternas »på allvarlig prövning grundade invändningar mot kvinnas beklädande av domareämbete, företrädesvis såsom ordförande i första instansens domstolar, förtjäna ett noggrant beaktande». På ett annat ställe påpekas särskilt att »de olägenheter, som kunna vara förbundna med kvinnors utövande av ordförandeskap i underrätt, bliva särskilt framträdande, då ordföranden är en ung kvinna». Föredragande departementschefen förklarade, att han funne denna uppfattning i mycket befogad, men av vissa skäl tillade han icke de anförda invändningarna avgörande betydelse.

Det är emellertid klart för alla, att här föreligga nyanser i uppfattning. De finnas — det ha vi hört här i afton — som ställa sig absolut avvisande mot hela tanken och resonera som så, att åtskilliga drag i den kvinnliga karaktären, en större impulsivitet, en mera utpräglad subjektivitet i omdömet, eller hur man vill uttrycka sig, göra kvinnan olämplig att vara domare, i varje fall i en enmansdom-

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
håva stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

stol. Ett annat argument, som gör anspråk på att helt och hållet slå frågan till marken, är den allmänna hänvisningen till att en kvinna inte kunde förväntas vara skickad uppehålla domstolens auktoritet.

Att ge sig in på en diskussion, huruvida dessa farhågor äro välgrundade eller icke, det låter sig i själva verket knappast göra. Det rör sig här ytterst om trossaker, och frågan är i det läge, att den ene icke övertygar den andre genom anförande av skäl och motskäl. Det enda som verkligen kan föra denna fråga till en lösning är, så vitt jag förstår, erfarenhetens vittnesbörd. För mig står problemet så, att det gäller att få ett sådant vittnesbörd och detta utan att man ställer några berättigade intressen på spel. Jag förmenar, att det där kategoriska avvisandet av tanken på kvinnan som domare egentligen beror på att frågan är oriktigt ställd. Man frågar sig: är en kvinna vem som helst eller — låt oss säga — är genomsnittskvinnan lika lämpad till domare som mannen? Eller man sätter sig kanske ned, spekulerar och frågar sig: hur skulle det vara, om den och den bland mina kvinnliga bekanta skulle vara domare? Och man får sig kanske rentav ett gott skratt vid blotta tanken. Men det är inte så frågan skall formuleras, utan det gäller i själva verket, huruvida det dock finns undantag och huruvida dessa undantag äro tillräckligt talrika för att böra komma i betraktande och sätta lagstiftningen i gång. Enligt min mening är detta händelsen. Jag är övertygad om att det finnes icke så få kvinnor, som äga den särskilda art av begåvning, vilken kräves för att verka med framgång som domare, och även besitta den auktoritet, som höves i domaresätet.

Härmed är emellertid icke sagt, att jag är beredd att helt ansluta mig till propositionens ståndpunkt i förevarande ämne. Enligt min mening, som jag skall söka i fortsättningen motivera, är det icke blott för samhällets skull utan även för likställighetsprincipens lyckliga genomförande av vikt att framgå med en viss försiktighet.

Man mötes, då man resonerar på det viset, ofta av det argumentet: tänk på främmande länder, tänk på våra grannländer i väster och söder och på andra länder, där likställighetsprincipen fått full tillämpning beträffande domare. Icke ha vi sett några nämnvärda olyckor där. — Ja, motståndarna veta berätta om sådana olyckor, men huruvida berättelserna alltid äro befogade kan vara svårt att döma om. — Jag vill mot ett sådant resonemang framhålla, att det är en väsentlig skillnad på denna punkt mellan förhållandena i vårt land och i andra länder, något som ytterst bottnar i en beklaglig brist beträffande vikariatsystemet i våra häradsrätter. I främmande länder är det så, att i stort sett inga andra göra sitt inträde på domarebanan än de, som verkligen ämna bliva domare. Sålunda har man redan i vederbörandes val av levnadsbana en viss garanti för att han eller hon passar för yrket. Hos oss är det på annat sätt. Även den unga kvinnliga eller manliga jurist, som icke ämnar bli domare, har intresse av att skaffa sig s. k. tingsmeriter. Det är för vederbörande av stor nytta på andra banor. I administrationen upprätthåller man kravet på att vederbörande hållit ting, på advokatbanan betalas den bättre, som har tingsmeriter, och som affärsjurist skattas en dylik arbetskraft högre. Domaretjänstgöringen i första instans

på landsbygden har på sitt första stadium i viss mån fått karaktären av en praktisk fortsättningsskola till juristutbildningen vid universiteten.

Vad jag nu sagt innebär, om vi se saken från de kvinnliga unga juristernas sida, att rätten att få domareförordnande i underrätt särskilt på landet i själva verket är nyckeln till en del andra banor än domarebanan, och därför är denna fråga från kvinnornas synpunkt av så stor betydelse. Men från andra sidan sett, från det allmänna intressets synpunkt sett, innebär det, att många komma att begynna en verksamhet som domare, vilka sedan icke bliva domare, som kanske själva icke anse sig skickade att vara det utan föredraga en helt annan bana, men som gå denna väg, därför att det skall så vara och därför att de då komma lättare fram. Det är anledning antaga, att många flera unga kvinnliga jurister önska begynna på domarebanan än fortsätta på den. Men det är, som var och en kan inse, de första lärospånen, som innebära faran. Det blir där det lättast kan inträffa, att förutsättningarna brista. Ja, då säger man kanske, att detta är lätt hjälpt, det är bara att pröva vederbörande så mycket noggrannare, och det kan man göra, innan förordnande meddelas. Jag vill då fästa uppmärksamheten på hur prövningen går till i praktiken. Den som meddelar domareförordnandet är hovrätten, och hovrätten har i allmänhet aldrig sett röken av den unge jurist, som får sitt första förordnande. Han har suttit på landet i en domsaga och tjänstgjort som notarie. Ännu mindre har hovrätten, såsom fru Östlund sade, sett några utslag av vederbörandes hand; det gäller just att avgöra, om vederbörande överhuvud skall komma i domaresätet och fälla utslag eller ej.

Vad som i praktiken blir avgörande vid domareförordnandes meddelande är dels formella meriter, att vederbörande tjänstgjort så och så lång tid, och dels vederbörande domhavandes förord. Ja, säger man, det är bra, man kan lita på domhavanden, han har sett vederbörande och vet vad han går för. Då vill jag säga det, att domhavanden, som ställes inför frågan om han skall ge eller icke ge sin notarie förord till domareförordnande, ofta kommer i en svår ställning. Situationen är den, att dessa notarier äro dåligt betalda, en del av lönen ligger i förhoppningen att få tingsmeriter. Om vederbörande tjänstgjort tiden ut och kommer och gör anspråk på tingsmeriter, kan häradshövdingen säga sig: han begär icke stort annat än sin betalning, och den kan jag icke vägra honom, om han icke är uppenbart olämplig att intaga domaresätet. Det torde icke vara första gången detta framhålles i denna kammare. Det rådande systemet är beklagligt beträffande de manliga aspiranterna, men jag tror, att det skulle visa sig ännu mer beklagligt beträffande de kvinnliga, därför att särskilt under den första tiden, innan den allmänna uppfattningen blivit förtrogen med tanken på kvinnliga domare, komma dessa unga kvinnor att sättas på ett mycket hårt prov. Det vet var och en, som själv suttit ting, vilken oerhörd påfrestning det är att första gången slå sig ned i domaresätet. Det torde knappast finnas någon annan bana, där man vid

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

så unga år ställes inför ett så hårt och tungt ansvar. Man kan få människors liv, ära, frihet och välfärd i sin hand, då man icke är mer än 25 år gammal. Och särskilt de första kvinnliga jurister, som nu efter allt detta, som talats och skrivits i denna fråga, komma att sättas i denna svåra situation, få sannerligen ha goda nerver, sinnesnärvaro och takt. Det behöves i själva verket icke mer än att vid något av de första försök, som komma att göras, det går en liten smula på tok, att det börjar skrivas i tidningarna och göras affär av detta, för att en reaktion skall uppstå, som kan bliva menlig för hela frågans vidare utveckling. Även från kvinnornas egen synpunkt sett vore det lyckligt, om det skapas någon verklig garanti för att de, som under de första åren skola fullgöra det svåra och ansvarsfulla värvet, äro sin uppgift fullt vuxna. Den Ekmanska linjen för med sig vissa uppoffringar för de första, för dem, som gå i spetsen, men så har det alltid varit, att de första fått göra vissa offer. Och jag tror icke, att det sker förgäves, ty om de sköta sig väl, skall det ha en inverkan på allmänna opinionen, som kommer att försätta hela frågan i vida förmånligare och bättre läge.

Detta är anledningen till att jag för min del med glädje har sett denna Ekmanska linje. Enligt min mening är den ett försök, ett av bästa avsikt buret försök att förena två motsatser, att lösa en allvarlig konflikt. Å ena sidan är för de unga kvinnorna denna rätt att få sina domareförordnanden inkörsporten till så mycket, att om den porten stänges till, blir den reform, som kammaren är på väg att besluta, i mycket spolerad, men å andra sidan ha vi denna fara, om vilken jag talat, att det hela skall misslyckas, och råka i misskredit, att det skall så att säga komma av sig vid ingången alltsammans.

Den av herr C. G. Ekman avgivna reservationen fattar jag för min del på det sättet, att han av hänsyn till skäl, som jag i det föregående i korthet antytt, varit angelägen om att se till att särskilt under den första tiden, då denna nya princip skall träda i tillämpning, endast sådana unga kvinnor, som äro verkligt kvalificerade, som fullt hålla måttet, komma fram till domarebefattningar. Att bestämmelsen icke inryckts i lagen, har icke, som den sista ärade talarinnan antydde, sin grund i något syfte att frågan skall lösas från fall till fall. Det är icke meningen, utan meningen är, att det skall givas allmänna bestämmelser, men dessa allmänna bestämmelser skola givas i administrativ väg, varigenom man vinner, att man lättare kan anpassa sig efter utvecklingen, så att, i den mån det visar sig, att det hela fungerar väl, att motståndet uppmjukas och så småningom ger vika, man kan alltmer giva efter. Man kan för övrigt också gå en annan väg för att åstadkomma jämlikhet mellan man och kvinna härvidlag, fastän det icke kan så snabbt effektueras. Det är ett önskemål, som uttalats i denna kammare, att man även skärper kraven för de unga männen, och når fram till likställigheten på denna väg.

Till mig kan med fog ställas den frågan, om denna förberedande

prövning är praktiskt genomförbar. Jag har icke haft många dagar på mig att pröva den saken, men jag har sökt utnyttja tiden genom upprepade överläggningar med personer, som äga större praktisk erfarenhet än jag på dessa områden, praktiskt och kunnigt folk från underdomstolar och hovrätter, och kommit till den upfattningen att denna linje är framkomlig.

*Anq.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)*

Det yttrades i första kammaren på förmiddagen av en talare, som för övrigt ville slå ihjäl hela saken och icke bara den Ekmanska linjen, att denna linje i själva verket blott innebure en form för avslag av förslaget om kvinnans rätt till domaretjänst. Jag fattar icke herr Ekmans förslag på det viset utan såsom en mjukare form för bifall, och jag försäkrar, att såvitt på mig ankommer, skall jag försöka att på allt sätt realisera den tanke, som, på sätt jag nyss nämnde, får anses bära upp detta förslag.

Den första talarinnan här i dag ville göra gällande, att detta förslag lade stenar i vägen för de kvinnliga juristerna. För min del vill jag icke se saken så. Vill man använda en bild, är det i stället så, att man vill försöka slå en bro över de stenar, som tyvärr redan ligga i vägen. Därigenom blir vägen till målet kanske några steg längre, men målet nås dock, och då det visar sig, att bron är mer och mer överflödig, kan man ju se till, om man icke så småningom först kan sänka den och sedan taga bort den.

Herr talman! Under återopande av vad jag anført, vill jag såsom min uppfattning uttala, att det av rent sakliga grunder skulle vara lyckligt, om denna kammare i likhet med första kammaren bifölle den Ekmanska reservationen.

Herr Edén: Herr talman! Efter herr justitieministerns anförande torde det vara tämligen givet, för att icke säga säkert, hur denna frågas avgörande kommer att utfalla, — så mycket hellre som vi fått uppleva den egendomligheten, att hittills icke någon enda röst har höjts till förmån för utskottets avslagsständpunkt. Det inträffade nämligen, att den representant för utskottets majoritet, som uppträdde och vilken har reserverat sig för avslag, såvitt jag kunde förstå, talade för avslag endast i den punkt, som gäller domareämbetena, men icke i övrigt och till och med slöt med att göra ett yrkande, som uppger hela avslagsständpunkten och släpper fram kvinnorna även till domareämbetena, i det att han yrkade bifall till herr Ekmans reservation.

Vid sådant förhållande kan jag bespara kammaren och mig själv att gå in i någon egentlig principdiskussion. Tillåt mig bara att i alla händelser göra den korta reflexionen, att det är underligt, att varje gång en fråga rörande kvinnornas ställning kommer fram man skall mötas av samma grusamhet, samma förmåga att måla upp farliga för att icke säga samhällsvådliga följder, samma ängslan att släppa fram en kategori av samhällsmedlemmar, som vi alltid mött i varje fall, där det gällt att taga ett steg framåt till erkännande av konsekvenserna av alla medborgares likställighet i samhället. Det är ett faktum, att sådana farhågor ha vi alltid hört när det gällt

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava sluts-
tjänst m. m.
(Forts.)

kvinnornas likställighet på alla områden, och det är, som herr justitieministern sade, så, att sådana farhågor kunna vi aldrig *resonera* bort. ty de bottna i känslöstämningar. Men det är dess bättre också ett faktum, att dessa stämningar pläga giva sig, när man väl tagit det fruktade steget, och giva sig förunderligt fort — man finner att det icke var någon fara med det som nyss förut utmålades så skrämmande.

Jag skall, herr talman, sålunda endast konstatera, åtminstone med en viss tillfredsställelse, att kammaren nu dock tycks ha hunnit så långt, att dessa allmänna svartmålningar något trängts undan, och att man är på det klara med att vi få lov att uppfylla de löften, som blevo givna, då grundlagsändringen om kvinnans behörighet till stats-tjänst kom till. Jag vågar använda det uttrycket, ehuru det ingalunda gått mig förbi, att en ärad talare i första kammaren har försökt sig på ett resonemang som går ut på att grundlagsändringen om kvinnas behörighet *icke* skulle innebära något löfte. Den som så kan resonera, han måste nu emellertid ha en helt annan uppfattning om vad det betyder att vidtaga en dylik grundlagsändring än de, som voro med om att genomdriva den. Jag för min del hade fullt klart för mig, när den ändringen skedde, att den skulle och måste snarast möjligt efterföljas av en lagstiftning, som icke var för njugg och icke för ängslig utan tog steget så långt, som det överhuvud utan allt för svårt motstånd kunde tagas.

Jag skall inskränka mig, herr talman, till att säga några ord om de enda två ståndpunkter, som tyckas komma under votering, så vitt yrkanden hittills gjorts: den ena den förutvarande Kungl. Maj:ts ståndpunkt och den andra det yrkande, som föreligger i den Ekman-ska reservationen.

Jag vill då först anföra, att jag i likhet med justitieministern och för övrigt även på grund av personlig kännedom om saken känner mig viss om att denna herr Ekmans reservation är tillkommen i bästa syfte, att den är tillkommen för att övervinna ett hinder, som fanns för själva sakens framgång, och att den ej får betraktas som något försök att taga tillbaka med ena handen vad man ger med den andra, såsom visst en ärad talarinna uttryckte sig. Jag skall också erkänna, att själva grundtanken i denna reservation så tillvida synes mig hava ett berättigande, som det är obestridligt, vad justitieministern anförde, att svårigheten med kvinnornas tillträde till tjänster, som fordra juridisk utbildning, och sålunda icke endast till själva domarbanan, ligger i själva organisationen av vårt domstolsväsen, eller kanske snarare i organisationen av vår praktiska juristutbildning, den organisation, som hänvisar den unge juristen till tingstjänstgöring, börjande på lägsta stadiet och stigande till förordnande att sitta ting.

Man har nu anfört, att detta skall ställa särskilda krav på de unga kvinnorna. Man har ryggat tillbaka för tanken, att de skulle sitta som ordförande i underrätt speciellt på landet, och man har velat vidtaga åtgärder för att möta de betänkligheter, som i denna speciella punkt framkommit. Tillåt mig att säga, herr talman, att i och för

sig kan jag icke känna mig vidare imponerad av dessa betänkligheter. Det är så sant som det är sagt — av justitieministern — att det är en felsyn, när man i frågor av denna art, resonerar, som om det skulle gälla vilken kvinna som helst, kanske en kvinna, som man tar ut på en höft ur sin bekantskapskrets, och tänker sig placerad i en dylik situation. Jag tror för övrigt, att jag haft äran utföra denna tanke här i kammaren förut. Vi få komma ihåg, att de, som komma fram på sådana banor som denna, äro dock i viss mån undantagskvinnor vågar jag säga, nämligen kvinnor, som måste förutsättas ha särskild håg och benägenhet och särskild fallenhet för att ge sig in på en bana, vilken erbjuder så många stötestenar och så få lockelser för vad man brukar kalla den speciellt kvinnliga begåvningen. Jag tror att i grunden kunde det vara tillräcklig garanti i och genom det urval, som automatiskt kommer att göras redan genom dessa svårigheter på den här ifrågavarande banan. Jag känner mig icke övertygad om att det ur *sakens* synpunkt behövs några vidare »garantier», om vi nu skola använda detta litet odiösa ord. Jag kan icke gå in på att det skall vara egentligen att befara, att kvinnor, som först tagit sin juridiska examen och sedan fått sina förberedande övningar på de lägre posterna, exempelvis i ett domarekansli, att dessa kvinnor, säger jag, skola ha svårare att göra sig gällande och svårare att finna sig tillrätta än *genomsnittsjuristerna* av manligt kön. Ty, märk väl, att det är med dem de skola jämföras och icke med de eminent begåvade och särskilt framstående unga juristerna.

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Alltså, för mig hade det naturliga varit, att man utan några särskilda anstalter låtit utvecklingen själv i detta fall få korrigerera de svårigheter, som eventuellt kunna uppträda. Och jag vågar förmena, att när här talas om bristande säkerhet och bristande garantier för de unga kvinnliga juristernas förmåga att sitta ting, så drabbar den anmärkningen — såsom jag tror, att även justitieministern anförde — med fullt samma styrka *genomsnittsjuristen* av manligt kön. Jag påpekar vidare, att ingen har rätt att förutsätta, att de kvinnor som komma fram till befogenhet att sitta ting, skola vara just »25 år», såsom man utan vidare antagit här i debatten. Den åldern är den *första* tidpunkt då sådan befogenhet överhuvud taget nu är medgiven — men vem har sagt, att de kvinnliga juristerna komma att vara så unga när de nå fram till nuvarande tingskompetens? Det är som om man för sig målade upp bilden av en ung skön flicka, som ej är annat än en ung och skön flicka, vilken skall, då hon hunnit till 25 år, sitta ting — om hon nu bibehållit sin skönhet så länge! Man tänker ej på, att den kvinnliga studerande som går denna bana, torde få lägga åt sidan mycket av anspråken på den kvinnliga förmågan att behaga och i stället få allvarligt arbeta både under studierna och den därefter följande utbildningen. Jag har svårt att tro, att vi få se henne färdig att sitta ting vare sig vid 25-årsåldern eller i allt för litet imponerande skepnad. Allt nog: utan att vidare ingå på detta kapitel, säger jag rent ut, att jag icke tror på det egentliga behovet av dessa särskilda försiktighetsanstalter.

Men å andra sidan är jag givetvis villig att taga hänsyn till

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

den parlamentariska situation, i vilken frågan nu befinner sig. Jag är på det klara med, liksom herr Rydén var det för en stund sedan, att skall här i dag vinnas ett resultat, så kan det knappast vinnas på annat sätt än genom att gå in för den Ekmanska linjen. Jag fruktar, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna kammare, vilket jag i och för sig med fullkomlig tillfredsställelse skulle förordna, skulle kunna riskera ett positivt resultat vid denna riksdag. Och jag anser, att ett sådant positivt resultat är värt så mycket, att jag kan finna mig i, att man går den omväg, som den Ekmanska linjen innebär.

När jag så gör, må det dock vara mig tillåtet att i ett par viktiga punkter taga fasta på, vad justitieministern nyss anförde om denna linje. Efter min ringa, visserligen icke fackjuridiska, mening ligger svårigheten med denna linje egentligen däri, att ingen nu kan säga, hur de särskilda åtgärder, som linjen avser att framskapa, skola taga sig ut i praktiken. Det är gott och väl att överlämna till Kungl. Maj:t att bestämma särskilda villkor, såsom det heter i reservationen, för kvinnors tillträde till domarettjänst på landet. Men vilka äro dessa särskilda villkor? Och hur skola de kunna formas ut på ett sådant sätt, att vi icke alldeles över hövan försvåra eller hart när omöjliggöra för de unga kvinnorna att få sin juridiska utbildning? Justitieministern har nyss själv satt fingret på den ömma punkten i denna sak, när han anmärkte, att tingstjänstgöring är i själva verket, såsom orden föllo sig, »nyckeln» till en blivande fortkomst på en mängd banor för alla jurister. Om så är fallet, går det icke an att man låser till dörren till den vägen beträffande kvinnliga jurister och berövar dem nyckeln. Och jag kan ej underlåta att till kammarens protokoll anteckna, att jag för min del fruktar, att det skall komma att visa sig, att anvisningarna om tjänstgöring vid rådhusrätt eller vid hovrätt såsom, om man förstår reservationens motivering rätt, ersättning för en viss tingstjänstgöring, eller kanske såsom inskjuten mellan den lägre tingstjänstgöringen och själva tingssittandet, — jag fruktar, att denna hänvisning till rådhusrätter och hovrätter kommer att visa sig mycket svår att i praktiken effektuera. Då nu emellertid herr justitieministern, vars speciella intresse för denna sak är så stort, som det framträdde i hans anförande, har ansett sig kunna taga ansvaret för att utföra en dylik hänvisning, och då han gjort det uttalandet, att detta icke borde behöva innebära något mera eller annat än en lindrig skärpning — jag minnes icke om det ordet användes, men meningen var sådan — än mindre i kraven på de unga kvinnliga juristernas prov, så skall jag låta därvid bero. Jag kan göra det så mycket mera, som justitieministern i sina slutord också pekade på, att den anordning, som nu kan komma till stånd, om den Ekmanska reservationen antages och av Kungl. Maj:t effektueras, icke kan bli någonting, som skall behållas för framtiden, utan endast bilda en övergångsform, som på förhand måste betraktas som dömd att försvinna och skäras undan, så snart vi hunnit vänja vissa nu oroliga sinnen vid den syn,

som nu synes så avskräckande, nämligen kvinnors tjänstgöring i landsdomstolarna.

På grund av dessa omständigheter, herr justitieministerns accepterande av linjen, hans tydliga uppfattning, att den låter sig genomföras med mindre svårigheter, än jag befarat, och icke minst hans bestämda uttalande, att detta endast kan vara en övergångsform, som sedermera skall borttagas, skall jag, herr talman, yrka bifall till herr Ekmans reservation.

Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
håva stats-
tjänst m. m.
(Forts.)

Herr **Molander**: Herr talman! I anledning av det förslag till lag angående kvinnors behörighet till statstjänst som vi nu behandla ha icke mindre än 24 riksorganisationer av kvinnor antagit och undertecknat ett uttalande, som tillställts ledamöterna av riksdagen. Detta uttalande är även undertecknat av kommunistiska partiets kvinnoutskott. Kvinnors behörighet i statstjänst enligt samma grunder, som gälla för män, är givetvis en princip, som vi kommunister biträda. Och jag tror mig kunna säga, trots att det alltid blir mycket skall, då man nämner Sovjetryssland, att det är den stat, där man gått längst på den vägen. Beträffande kvinnors behörighet i statstjänst kan man säga, att denna fråga närmast berör överklassens kvinnor, men det är ändå en principfråga, som berör kvinnor ur alla klasser till viss del. Och det kan tänkas, att kvinnors behörighet till statstjänst medför konsekvenser, som arbetarklassens kvinnor även kunna få en viss nytta av. Men jag tror även, att denna opinion från huvudsakligen borgerliga kvinnor blivit stor endast därför att de vänta sig egna fördelar. Man ser ej, att de borgerliga kvinnoorganisationerna sätta igång någon opinionsrörelse, när exempelvis arbetarkvinnorna kräva rätt till arbete eller understöd. Men detta skall ej inverka på det förhållandet, att vi kommunister vilja medverka till, att det blir så stor rättvisa som möjligt åt alla kvinnor, de må vara överklasskvinnor eller arbetarkvinnor. Och, som saken nu ligger, sedan första kammaren fattat sitt beslut, tror jag, att det är bäst att biträda den Ekmanska reservationen. Jag styrktes i den uppfattningen, sedan jag hört ett samtal mellan ett par kammarledamöter, där man menade, att det kunde vara bäst att taga den Ekmanska reservationen, ty om kamrarna fattade olika beslut och saken ginge till sammanjämkning, komme det icke att dröja många dagar, förrän herr Ekman frånträdde sin ståndpunkt och komme med något annat.

Jag ber, herr talman, att få biträda den reservation, som framförts av herr Ekman.

Herr **Dahlén** instämde häruti.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Såvitt jag hört, har ej det minsta nya skäl anförts i debatten här i afton, och därför är det naturligt, att intet förekommit, som kunnat förändra den ståndpunkt, som jag förut intagit. Då jag ej kan förutsätta, liksom icke heller utskottet, att man omedelbart skulle bestämma samma löner, pensioner och pensionsålder för kvinnor som för män, så tycker jag,

*Ang.
kvinnors behö-
righet att inne-
hava stats-
tjänst m. m.*

(Forts.)

att det hörde till god ordning, att man överhuvud taget skulle besluta om dessa förhållanden på samma gång, som man bestämde, vilka befattningar kvinnor finge ha, och villkoren därför. Jag kvarstår på denna ståndpunkt, och jag förstår ej vad det är för glädje för kammaren att upptaga en debatt en gång om året om dessa saker. Det är på dessa skäl jag tagit ståndpunkt mot reservationen. Sedan är det mig likgiltigt beträffande juristerna. De få gå som de andra. När det skall gälla alla andra tjänster, förstår jag ej varför juristerna skola sitta under paraply.

Jag vill, herr talman, på de skäl, som utskottet anfört, yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken Wellin: Herr talman! Under hänvisning till det yttrande jag vid föregående riksdag hade i detta ämne, ber jag att få instämma i det yrkande, som framförts av fröken Tamm och fru Östlund.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr andre vice talmannen Nils August Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Carl G. Ekman; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den sistnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 1:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, bifaller den av herr Carl G. Ekman avgivna vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 123 ja mot 74 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den av herr Carl G. Ekman avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 2.

*Ang.
uppdelning av
Värfolka, Val-
kebo och Gull-
bergs härads
domsaga.*

Å föredragningslistan fanns härefter uppfört sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppdelning av Värfolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga å Lysings och Göstrings härads samt

Åkerbo, Bankekind och Hanekinds härads domsagor ävensom en i ämnet väckt motion.

Genom en den 9 mars 1923 dagtecknad proposition, nr 111, som av riksdagen hänvisats till statsutskottet samt av sistnämnda utskott överlämnats till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementets ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

Ang.
uppdelning av
Vifolka, Val-
kebo och Gull-
bergs härads
domsaga.
(Forts.)

dels besluta, att Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga skulle från och med den 1 januari 1924 uppdelas å Lysings och Göstrings härads domsaga samt Åkerbo, Bankekind och Hanekinds härads domsaga sålunda, att Vifolka tingslag tillades Lysings och Göstrings härads domsaga, som efter indelningsändringen skulle benämnas Mjölby domsaga, samt Valkebo och Gullbergs tingslag tillades Åkerbo, Bankekind och Hanekinds härads domsaga, som efter indelningsändringen skulle kallas Linköpings domsaga,

dels och fastställa avlöningsförmånerna i de sålunda utvidgade domsagorna sålunda:

i *Mjölby domsaga*

lön	kronor 4,500	
tjänstgöringspenningar	» 1,300	5,800,

i *Linköpings domsaga*

lön	kronor 4,500	
tjänstgöringspenningar	» 1,100	5,600.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av propositionen inom andra kammaren väckt motion, nr 245, av herr *af Ekenstam*, som föreslagit, att propositionen måtte endast på det sättet bifallas, att Mjölby stad måtte från Vifolka härad föras över till Göstrings härad och således till Lysings och Göstrings domsaga, som hädanefter skulle benämnas Mjölby domsaga, men att, därest detta yrkande ej skulle bifallas, tiden för den nya ordningens trädande i kraft måtte bestämmas till den 1 januari 1925.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *af Ekenstam*, som med instämmande av herr *Rogberg* föreslagit, att riksdagen ville besluta, att med verkställigheten av Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsagas delning på de båda angränsande Lysings och Göstrings samt Åkerbo, Bankekind och Hanekinds härads domsagor skulle anstå till den 1 januari 1925; och

Ang.
uppdelning av
Vifolka, Val-
kebo och Gull-
bergs härads
domsaga.

(Forts.)

av herr Olsson i Kullenbergstorp, som instämt i det slut, var-
till herr af Ekenstam i sin reservation kommit.

Efter föredragning av utskottets hemställan, yttrade:

Herr af Ekenstam: Herr talman! När jag framlade min motion i kammaren, tänkte jag, att resultatet skulle bli vida bättre, än vad som nu framgått av behandlingen i utskottet. Det var nämligen så, att jag hade hoppats, att det huvudsakliga av den gamla domsaga, nämligen Vifolka, Valkebo och Gullbergs härads domsaga skulle få fortleva sitt självständiga liv. Emellertid har den tanken stött på sådant motstånd, att jag icke funnit någon som helst anledning att fortgå på den vägen. Men jag har i den reservation, som här vidfogats utskottsutlåtandet, framfört den tanken, att det åtminstone måtte lämnas en tidsfrist, innan den nya regleringen skulle träda i verket.

Det må ju icke vara alldeles för mycket begärt, att då gamla förhållanden skola sönderslitas och den gamla domsagan delas på två håll, åtminstone en sådan tid lämnades för att ordna de nya förhållandena, att de nya delarna utan alltför stora svårigheter måtte kunna anpassa sig i de nya domsagorna. Vad nu beträffar den domsaga, som kallats för Lysings och Göstrings härads och som numera skulle kallas för Mjölby domsaga, torde hindren för att mottaga Vifolka härad icke vara så stora. Värre är det med den domsaga, som benämnes Åkerbo, Bankekinds och Hanekinds härads domsaga. Här är det ytterst allvarliga svårigheter, som komma till synes, om verkligen på en gång de nya delarna Valkebo och Gullberg skola läggas till denna domsaga. Saken är den, att det tingshus, som finnes i den av mig sist nämnda Åkerbodomsagan, är tämligen gammalt och redan nu med hänsyn till förhållandena ganska trångt. Också yttrade länsstyrelsen i Östergötlands län, då den fråga, som nu är före, var på remiss där, att Åkerbodomsagans tingshus i Linköping tarvade en grundlig ombyggnad och modernisering, särskilt vad anginge arkivlokalen, som lämpligen borde sammanbyggas med domarkansliet. Sedermera tillägger länsstyrelsen, att »för att denna byggnadsfråga skulle hinna ordnas syntes det nödvändigt, att en viss ej alltför kort tidsfrist bestämdes — förslagsvis den 1 januari 1925 — innan regleringen skulle träda i kraft». Det är således en myndighet, som står förhållandena särskilt nära, som här yttrar som sin bestämda mening, att det skulle vara synnerligen nödvändigt, att denna utsträckt tidsfrist bleve beviljad.

En sådan önskan har jämväl framträtt från en mycket stor del av domsagans befolkning, och det har särskilt framhållits i skrivelser till mig, att nog är det bra egendomligt, att då nu den gamla domsagan skall delas, då lämnar man icke någon som helst yttranderätt åt domsageborna, om vilken tid, som kan behövas för att ordna förhållandena. Så skedde dock för icke länge sedan, då Valkebo och Gullbergs härader, som förut varit delade i två tingslag, sammanslogos till ett. Då hörde Kungl. Maj:t dessa härader angående den lämp-

liga tiden för den föreslagna tingslagsindelningens ikraftträdande. Nu återigen skulle Kungl. Maj:t utan hänsyn till den åsikt, som underordnade myndigheter uttalat, och utan hänsyn till de önskemål, som befolkningen framställt, utan vidare bestämma, att den 1 januari 1924 skola de nya förhållandena inträda. Jag kan knappast tänka mig, att denna tidsbestämmelse har tillkommit efter alltför moget övervägande. Jag har till och med tänkt mig, att om det statsråd, som kontrasignerat denna kungl. proposition, hade tillfälle att nu yttra sig här, skulle han i detta fall icke rest något större motstånd mot mitt yrkande om att tidsfristen skulle utsträckas ett år. Det skulle vara mycket lyckligt, om den välvilja, som jag har särskild anledning att tro icke fattats förut, fortfarande finge visa sig.

Jag har naturligtvis för egen del icke något intresse i saken, men jag har fått många skrivelser, kommunalstämmoprotokoll o. s. v., som alla på det bestämdaste och bevekligaste uttalat en förhoppning om att deras önskingar i detta fall skulle behjärtas. Jag vill icke taga kammarens tid i anspråk med att referera allt detta, men jag hoppas, att kammaren tror mig, då jag säger, att det är en enstämmig önskan i dessa tingslag, som skola gå in i Åkerbodomsgagan att få just denna tidsfrist av ytterligare ett år. Vi få komma ihåg, att vi nu hunnit till mitten av maj, och när äntligen denna sak kan vara alldeles klar, så att man har anledning att skrida till byggande, ha vi kanske hunnit långt in på hösten, och då är det synnerligen olämpligt att taga itu med sådant byggnadsarbete. Då komma arkivalierna för domaren att bli förlagda på två olika ställen inom Linköpings stad. När helst han behöver rådfråga dessa, skall han vara tvungen att gå från det ena stället till det andra. Det blir en onödig tidsutdräkt för honom och tidsutdräkt för domsageborna, och för övrigt är det alldeles klart, att även arkivalierna icke fara väl av detta, då de komma att förvaras på ett ställe, där domaren icke har omedelbar uppsikt över dem.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till den reservation, som är vidfogad utskottsutlåtandet.

Herr Carlsson-Frosterud: Skillnaden mellan utskottsmajoritetens och herr af Ekenstams uppfattning gäller endast frågan om när denna uppdelning av domsgagan skall träda i kraft. Herr af Ekenstam har yrkat på att det skall bli den första januari 1925, och Kungl. Maj:t har i sin proposition, som utskottet tillstyrkt, föreslagit den 1 januari 1924. De invändningar, som herr af Ekenstam nu reste mot Kungl. Maj:ts förslag hava ju förut nogsamt prövats av Kungl. Maj:t och ytterligare prövats av utskottet, och man har funnit, att några nämnvärda svårigheter för att låta ikraftträdandet ske vid den tidpunkt, som Kungl. Maj:t föreslagit, icke förefinnas. Därför har utskottet icke heller kunnat beakta detta herr af Ekenstams inskränkta yrkande. Hans motion innehöll ju ett vidlyftigare yrkande, men det har han själv frånfallit.

Nu är förhållandet det, att denna domsgaga kommer att under år 1924 stå vakant, och om man nu skulle framflytta ikraftträdan-

*Ang.
uppdelning av
Vifolka, Val-
kebo och Gull-
bergs härads
domsgaga.
(Forts.)*

Ang.
uppdelning av
Vifolka, Val-
kebo och Gull-
bergs härads
domsaga.
(Forts.)

det, så finge domsagan förvaltas på förordnande under ett helt år framåt, och därav bleve konsekvensen, att staten finge bekosta en häradshövdingelön under ett år, vilket man undgår, om man låter beslutet träda i kraft den 1 januari 1924, och dessutom avlöning åt en förstenotarie och statsbidrag till avlöning åt en andre tingsnotarie. Då icke några kraftigare skäl för detta framflyttande av herr af Ekenstam anförts, än som han angivit här i motiveringen för sin reservation, nämligen att »en sådan önskan motiveras med att det kräves någon tid för att med slitande av gamla band ordna för de nya förhållanden, som skola inträda», och då utskottet icke förutsatt, att riksdagen skulle vara sinnad att taga sådan hänsyn till den konservativa motvilja, som kommit till uttryck i denna formulering, att man för den skull skulle vilja pålägga statskassan att under ett år bestrida dessa onödiga utgifter, har icke heller utskottet kunnat taga någon hänsyn till detta, och jag tror, att kammaren gör klokt i att här följa utskottet, till vars förslag jag yrkar bifall.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i den av herr af Ekenstam avgivna, vid utlåtagandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.

Vidare företogs till avgörande bevillningsutskottets betänkande, nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 2 mars 1923 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; samt

2) förordning om ändrad lydelse av 9 § och 37 § 2 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin.

Till utskottet hava jämväl överlämnats två i anledning av nämnda proposition väckta motioner, den ena i första kammaren, nr 196, av herr *Lindgren*, och den andra i andra kammaren, nr 285, av herr *Lithander*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte avslå föreliggande proposition.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till förevarande proposition nr 170 samt med avslag å ovanberörda motioner, antaga

1) det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; samt

2) det likaledes av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 9 § och 37 § 2 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

Herr *Wohlin*, vilken närvarit vid beslutets fattande, men numera icke tillhörde bevillningsutskottet, hade anhållit få antecknat, att han, då beslut i detta ärende den 16 april 1923 fattades, yrkade avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, i vad den avsåge frågan om partihandelns ordnande.

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

av herrar *Rosén*, *Olsson* i Ramsta och *Johan Bergman*, vilka inom utskottet yrkat, att riksdagen måtte,

A) med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition föreslagit i fråga om lydelsen av 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker samt med förklarande att nämnda proposition i övrigt icke kunnat av riksdagen bifallas, antaga i punkten intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 46 §, 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; och

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa förnyad, allsidig utredning av frågan om organisationen av partihandel med rusdrycker samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning;

av herr *Lithander*, som inom utskottet föreslagit, att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition föreslagit i fråga om lydelsen av 4 § 5 mom., 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker samt med förklarande att nämnda proposition i övrigt icke kunnat av riksdagen bifallas, antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § 5 mom., 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker; samt

av herr *Olsson* i Golvvasta, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition föreslagit i fråga om lydelsen av 4 § 5 mom., 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker samt med förklarande att nämnda proposition i övrigt icke kunnat av riksdagen bifallas, antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § 5 mom., 46 §, 83 § 1 mom. och 90 § 2 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Röing**, som yttrade: I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 41 tillåter jag mig hemställa, att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först föredragas de av utskottet tillstyrkta författningsförslagen vart för sig, där så erfordras paragrafvis, med slutstadganden, ingresser och rubriker sist, samt därefter utskottets hemställan; att föredragningen av förslaget till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker må begynna med 12 § och att debatten därvid må omfatta betänkandet i dess helhet; samt att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker.

I enlighet med kammarens angående föredragningsordningen fattade beslut företogs först till behandling 12 §, som i förslaget erhållit följande lydelse:

12 §.

1. Partihandel inom riket med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning, som i 13 eller 14 § sägs, bedrivas allenast av för sådant ändamål bildat, i den ordning här nedan sägs antaget aktiebolag (*partihandelsbolag*).

Försäljning för export må bedrivas uteslutande av partihandelsbolag samt av tillverkare, som avses i 13 §.

2. Konungen antager efter därom gjord ansökan ett eller flera partihandelsbolag för viss tid, högst fem år. Ansökan skall före ingången av året näst före det, då försäljningen är avsedd att taga sin början, skriftligen göras hos Konungen. Ansökningen skall vara åtföljd av den för bolaget antagna bolagsordningen.

Missbrukar bolaget sin partihandelsrätt eller varder bolaget försatt i konkurs, må försäljningsrätten av Konungen återkallas att upphöra å tid, som av Konungen bestämmes. Konungen äger ock i sådant fall föreskriva viss annan tid, än nyss sagts, för avgivande av ansökning om rätt att från den tidpunkt, då försäljningsrätten sålunda upphör att gälla, vara partihandelsbolag.

3. Partihandelsbolag må icke avse att bereda delägarna vinning utöver skälig ränta å de av delägarna tillskjutna kontanta medel.

4. Av den vinst, som å partihandelsbolags rörelse årligen uppstår, må bolaget enligt Konungens medgivande använda viss del till avskrivningar och avsättning till fonder. Vad därefter, och sedan utdelning till bolagets delägare ägt rum, kan återstå av vinsten, skall

bolaget efter varje kalenderårs slut inom påföljande juni månads utgång insätta å statsverkets giroräkning i riksbanken.

5. Ej må partihandelsbolag antagas, där ej genom bestämmelse i bolagsordningen eller på annat sätt, som finnes betryggande, å staten beretts övervägande inflytande å bolagets ledning; och skall bolaget därutöver vid verksamhetens bedrivande vara underkastat den särskilda kontroll från statens sida, som Konungen prövar nödig.

6. Närmare bestämmelser i de i 4 och 5 mom. angivna hänseenden ävensom de ytterligare föreskrifter i avseende å partihandelsbolags verksamhet och drift, som finnas erforderliga, skola intagas i avtal, som upprättas i samband med bolagets antagande. Konungen äger i sådant avtal avgiva försäkran att ej för den tid, avtalet gäller, antaga annat partihandelsbolag.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Olsson** i Ramsta: Herr talman, ärade kammarledamöter! Enär jag i utskottet på vissa punkter yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först erinra om utvecklingen på detta område, varav framgår att vid frågans tidigare handläggning inom regeringen tanken på ett verkligt statsmonopol varit förhärskande. I slutet av år 1917 erbjöd Aktiebolaget Stockholmssystemet staten att mot parikurs överlämna stamaktierna i Vin- och spritcentralen. I slutet av år 1919 inkommer Stockholmssystemet med en skrivelse till finansministern och föreslår att överlåta stamaktierna i Vin- och spritcentralen på 10 st. personer med skyldighet för dessa att efter den 31 december 1924 vid anfordran överlåta aktierna på statsverket till parikurs, med tillägg av innestående vinstandelar, men med förbehåll att staten vid anfordran inlöser preferensaktierna till pari med tillägg av deras innestående vinstandelar samt likviderar bolagets skulder. Över denna skrivelse infordrades kontrollstyrelsens utlåtande. I sitt svar den 7 februari 1920 säger kontrollstyrelsen bland annat, att redan för åtskilliga år sedan inleddes underhandlingar om förvärvande av Reymersholms reningsverk och andra förädlingsfabriker för sprit till statens ägo. Dessa förhandlingar blevo emellertid avbrutna. Underhandlingarna hade kommit till stånd på direkt anhållan av den då sittande nykterhetskommittén. År 1917 upptog dåvarande finansministern Carleson dessa underhandlingar och uppdrog åt doktor Bratt och direktör Wennerberg att träda i underhandling med Reymersholms bolag, vilken underhandling ledde till definitivt avtal den 21 augusti 1917. Stockholmssystemets första erbjudande till staten om övertagande av stamaktierna skedde vid samma tidpunkt.

Härav framgår, säger kontrollstyrelsen, att det under denna tid varit fråga om ett officiellt inlösningsförfarande och att slutmålet var att skapa ett statsmonopol å partihandeln med spritdrycker. Kontrollstyrelsen erinrar därefter om att den redan i oktober 1919 påpekat, att Stockholmssystemets innehav av stamaktier-

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)

na i Vin- och spritcentralen vore olämpligt och att styrelsen yrkat på att dessa aktier skulle inlösas av statsverket, och sedan tillägger kontrollstyrelsen: »Med hänsyn härtill är det givet, att aktiebolaget Stockholmssystemets nu föreliggande framställning är ägnad att väcka synnerlig förvåning, då, såvitt styrelsen kan finna, berörda framställning innebär ett väsentligt avsteg från de uppfattningar, som hittills från ansvarigt håll enhälligt gjorts gällande i fråga om partihandels organisation.»

I anledning av motioner vid 1921 års riksdag beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning, i vilken skrivelse det bland annat säges: »Riksdagen har väl beaktat, att inom den nuvarande partihandelsorganisationen det allmännas representeringar hava ett avgörande inflytande, men ifrågasätter, huruvida ej genom avtal eller på annat lämpligt sätt, i likhet med vad fallet är med aktiebolaget Tobaksmonopolet, det allmänna bör tillförsäkra sig rätt till utsträckt kontroll dels i fråga om den löpande affärsverksamheten, dels ock i fråga om bolagsstämmans avsättningar till fonder och dylikt. — — — Härförutom får det anses vara ett statsfinansiellt intresse av särskild betydelse under nuvarande situation, att åtgärder icke vidtagas, som kunna vara ägnade att minska statens vinstandel från partihandeln.»

Då finansministern den 12 september 1921 i konseljen anmälde riksdagens skrivelse, yttrade statsrådet Thorsson bland annat följande: »Ett godkännande från statsmakternas sida av den utveckling på partihandels område, som faktiskt ägt rum, förutsätter emellertid ovillkorligen, att det allmänna tillförsäkras tillfyllestgörande inflytande och kontroll över partihandeln.» Han fortsätter därefter: »Vid frågans utredning torde böra undersökas förutsättningarna för och lämpligheten av att inrätta ett statligt monopol i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för tobakstillverkningen inom landet. Det torde dock icke vara riktigt att binda utredningen genom bestämt direktiv i denna riktning. Även andra lösningar kunna nämligen tänkas, exempelvis i form av avtal mellan statsmakterna och vederbörande enskilda företag. Det synes mig vara önskvärt, att de skäl av olika slag, som kunna åberopas för anlitan av den ena eller andra utvägen, noga utredas och vägas mot varandra.»

De sakkunniga utförde sitt utredningsuppdrag på två månader med till synes förutfattad mening, ty tanken på statsmonopol i likhet med Tobaksmonopolet avfärdas på ett par rader i deras utredningsutlåtande. De föreslå i stället, att Vin- och spritcentralen får monopolrätt för en tid av 10 år framåt, att regeringen får sätta till en jourhavande direktör hos bolaget samt viss angiven begränsning av vinstens användning till utdelning till aktieägarna och avsättning till fonder. I överensstämmelse med detta sakkunnigeförslag framlade Kungl. Maj:t för 1922 års riksdag proposition med förslag till uppgörelse med Vin- och spritcentralen, vilken proposition med ändring av den föreslagna tiden från 10 till 5 år av bevillningsutskottets majoritet förordades till antagande. Som bekant föll

frågan på andra kammarens motstånd. Då nu regeringen vid årets riksdag framlagt det förslag, som förra året blev av andra kammaren avslaget, anse jag och mina medreservanter, att inga nya skäl tillkommit, som kunna ändra vår uppfattning från förra året.

Monopoliseringen av partihandeln med spritdrycker är faktiskt genomförd — men som jag i början av mitt anförande sökt visa, har denna utveckling kommit att gå på andra linjer, än som i förstone avsågs. Då nu emellertid det bolag, som faktiskt har ensam monopolrätt på detta område, under dessa år utsträckt sin verksamhet vida utöver den ram, som betingas av dess egentliga uppgift och krav på klarläggande av bolagets affärsprinciper och ställning, då efter år reses i riksdagen, vilka krav vid årets riksdag resulterat i att första kammarens andra tillfälliga utskott bifallit en motion om utredning av Vin- och spritcentralens affärsställning, så förfaller det mig, att man borde först avvakta denna frågas utgång, innan riksdagen går att binda sig för en tid framåt av fem år, synnerligast som man kan instämma med en talare vid fjolårets debatt, då han sade: Varför har man så bråttom med denna fråga? Det ligger väl ingen ko på isen. En uppgörelse nu i enlighet med bevillningsutskottets förslag med Vin- och spritcentralen kan väl knappast sägas medföra så pass stora förmåner, utöver vad staten redan tillförsäkrat sig vis å vis Vin- och spritcentralen, att dessa fördelar i och för sig skulle motivera att frågan avgöres nu, utan möjlighet att undersöka om någon annan lösning kunde befinnas vara fördelaktigare.

Med stöd av det anförda, herr talman, ber jag att få yrka avslag på paragraf 12 i föreliggande förslag.

Herr Lindman: Herr talman! När denna fråga behandlades i fjol, avslogs i denna kammare Kungl. Maj:ts proposition med några röstors övertikt. Jag talade för avslag på propositionen, och jag framhöll vid detta tillfälle, att efter min uppfattning måste man på denna fråga lägga ekonomiska synpunkter, och att man borde ha rätt att begära, att en närmare utredning verkställdes om detta stora företags ställning. Nu har Kungl. Maj:t uppenbarligen icke fäst något avseende vid vad majoriteten i andra kammaren hade för önskemål, ty propositionen har kommit, utan att man i densamma kunnat finna, att någon sådan utredning eller undersökning kommit till stånd utöver vad som gjorts förut och som underkändes i fjol av andra kammarens majoritet.

Undersöker man, vilken karaktär detta företag egentligen har, om det är ett enskilt företag eller ett officiellt företag, stannar man kanske i något tvivel, vilketdera det skall vara. Jag erinrar mig från remissdebatten i andra kammaren 1921, hurusom verkställande direktören i Vin- och spritcentralen, då ledamot av andra kammaren, svarade på den frågan, att det finns många underliga blomster i vår Herres ortagård. Vad sorts blomster det var, om det var enskilt eller något annat, fick jag icke klart för mig av hans anförande. Jag förmenar, att det är av en viss vikt, att man klarar upp denna

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)*

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)*

fråga, vilken karaktär hela detta företag har, därför att det framhålles ständigt och jämt såsom ett skäl för antagandet av det föreliggande förslaget, att man skall avkoppla det privatekonomiska intresset i partihandeln med sådana varor. Herr finansministern säger också i propositionen, att det privatekonomiska intresset bör avlägsnas från partihandeln med rusdrycker. Han anför på sidan 19, hurusom konsumtionen av spritdrycker gått ned. Den var 1913 över 44 miljoner liter, men 1922 gick den icke upp till fullt 26 miljoner liter, och nu menar han, att detta är beroende på att det varit Vin- och spritcentralen, som haft hand om denna sak, alltså att det här icke varit något privatekonomiskt intresse. Men är det så, då finns ju det privatekonomiska intresset icke längre i detta företag. För övrigt skulle jag vilja fråga: är det nu så förfärligt stor skillnad i detta fall på det privatekonomiska intresse, som funnits förut, och det intresse, som finns nu, när staten har intresse i saken? Det har tillskickats oss en styrelse- och förvaltningsberättelse för 1922, i vilken förekommer bland annat en skrivelse från Vin- och spritcentralen till statsrådet och chefen för finansdepartementet. Denne hade anhängit att få reda på — händelsen ligger något tillbaka i tiden, nämligen den 23 december 1921 — om det skulle bli någon inleverans till statsverket av pengar under räkenskapsperioden första halvåret 1923. Staten har uppenbarligen här ett mycket stort intresse att få leverans av pengar från bolaget, och det framgår också av denna skrivelse, att riksräkenskapsverket hade tagit upp ett belopp av 10 miljoner kronor. Det synes på bolagets svar mycket väl, att det skruvar sig och icke gärna vill göra det, men det böjer sig i alla fall för Kungl. Maj:ts något hårda hand. Således menar jag, att här finns ett annat intresse, ett statens intresse att få pengar ur detta företag, ett intresse som sannerligen icke är så mycket bättre än det privatekonomiska intresset. Bolaget svarar och säger, att det skall göra det. Det försöker uppehålla skenet, att det gör det frivilligt, men man läser mellan raderna, att det är visst icke frivilligt, utan att bolaget är tvunget att göra det.

Änej, saken är den, att detta företag har för närvarande karaktären av ett officiellt företag. Det är icke något enskilt företag längre. Det finns visserligen aktieägare, men dem kan man knappast efter min mening betrakta såsom aktieägare; jag skulle vilja betrakta dem mera som förlagsgivare. Preferensaktiekapitalet, 19,600,000 kronor har rättighet till 7 % utdelning på det insatta kapitalet, och denna utdelning synes utgå alldeles oberoende av hur företaget går. Gör företaget några dåliga och dumma affärer, få aktieägarna sina 7 % i alla fall. De bli icke lidande på dessa affärer. Skulle det något år icke bli någon utdelning, vilket jag icke vet har hänt ännu, ha de rätt att få sin ränta kumulerad, så att den faller ut längre fram. Vid en eventuell förlust, om det skulle kunna tänkas bli någon sådan, lida de således icke någon skada. Blir det överskott, går det till staten. Vi ha sett, att företaget inlevererat till staten på tre år något över 21 miljoner kronor. Antingen skall överskottet gå till staten, eller också skall det användas till att göra nödiga

avskrivningar på en affärsverksamhet, som man inlåtit sig på och som medfört stora förluster. Blir det förlust, går det ut över den köpande allmänheten, som måste betala fiolerna i form av högre priser på varorna. Räcker det icke till den vinst, som staten skall ha, höjer man priserna, och det synes också av den nyss omnämnda skrivelsen och bolagets svar, att när Kungl. Maj:t frågar efter pengar, säger bolaget: vi ha inte tänkt lämna några pengar, ty vi behöva göra avskrivningar och konsolideringar o. s. v., men skall staten ha inbetalning, då få vi naturligtvis tänka oss att icke göra någon sänkning i priserna som vi annars tänkt. I detta fall är det således allmänheten, som får sitta emellan. Och behöver man göra avskrivningar, är det på samma sätt, då får man också höja priserna eller underlåta att sänka dem. Men aktieägarna sitta oberörda. Trots detta talar finansministern likväl om att det synes honom föga ändamålsenligt, att statsmakterna skulle ställa sådana ekonomiska anspråk på företagen, att dessa med utnyttjande av sin faktiska monopolställning skulle nödgas hålla högre försäljningspriser, än prisläget på världsmarknaden betingade. Men hans egen skrivelse till bolaget var just ägnad att motverka detta. Saken är nog den, att då man talar om privatekonomiska intressen och deras skadliga inverkan på företagen, så är det ungefär likadant i detta fall, fastän här är det staten, som har intresse av att företaget blir ekonomiskt fördelaktigt skött.

Jag kommer till den slutsats, som jag nyss nämnde, att detta företag, sådant det redan nu är konstruerat, icke är att betrakta som ett enskilt företag. Icke mer än i ett avseende är det enskilt, och det är i det avseendet, att riksdagen icke får ha något med det att göra. Riksdagen får vara med om att besluta ändringar i lagstiftningen, men riksdagen får icke titta bakom dörrarna hos detta stora företag. Ingen statsrevisor får sticka sin näsa inom Vin- och spritcentralens dörrar. Staten har förbehållit sig rätt att köpa stamaktierna, de ligga till statens förfogande, så att när staten vill ha dem, kan den övertaga dem. Genom ett sådant eventuellt inköp har staten röstmajoritet i bolaget. Kungl. Maj:t har således detta bolag starkt i sin hand redan nu. Men då frågar man sig: är det nu så stor fara på färde, om man begär att få den undersökning och utredning, som åtminstone jag tror, att majoriteten i andra kammaren uttalade en önskan att få i fjol? Är det så farligt, om en sådan utredning göres och framlägges i samband med detta förslag, när det en annan gång kommer fram. Detta bolag har ju faktiskt för närvarande ensamrätt, som det har erhållit genom kontrollstyrelsen, att driva partihandel, ty de möjligheter, som finnas för pris- och inköpsnämnden att köpa vid sidan av detsamma, är det nog icke mycket med. Den rätt, som således bolaget faktiskt har, churu icke formellt, skall man nu genom detta förslag utsträcka att gälla i fem år, och det skall vara Kungl. Maj:t, som meddelar denna rätt i fem år. Som det nu är, ligger det dock så, att andra partihandlare kunna antagas även om det i praktiken näppeligen låter sig göra. Bolaget har icke formellt

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

monopol, även om, såsom jag nyss nämnde, man nästan kan betrakta det som en chimär, att andra kunna komma med. Vad vinner då staten genom att nu binda sig i fem år? Efter min uppfattning vinner staten egentligen icke något annat än att den får en jourhavande direktör, vilkens befogenhet kan läsas i en bilaga, som är fogad vid den kungl. propositionen. Han har vissa befogenheter, han skall vara närvarande vid sammanträden, har yttranderätt, kan anteckna sin mening till protokollet, men han kan icke avgöra någonting, han kan icke utöva någon myndighet i bolaget. Så vinner man, att det blir vissa bestämmelser om att avskrivningar på fastigheter, inventarier och lager o. s. v. icke kunna göras mer än på ett visst sätt. Men om nu en ny ordning sålunda skall införas, såsom Kungl. Maj:t föreslår, har jag den uppfattningen, att riksdagen bör begära att också få ha sitt ord med i laget något kraftigare än vad den får genom ett bifall till den kungl. propositionen, och att riksdagen bör begära att få veta litet mera om detta företag än nu är fallet. Är det till exempel ett gott företag? Är det ett solitt och bra företag, eller är det ett svagt ekonomiskt utrustat företag?

Även vill det förefalla mig, som om riksdagen också borde få vara med i fortsättningen, sedan företaget fått den ställning, som Kungl. Maj:t nu föreslår. Här har nu denna Vin- och spritcentral under de gångna åren, emellanåt tydligen med medgivande av vederbörande finansminister, emellanåt på uppdrag av Kungl. Maj:t, gått och gjort en del ganska stora affärer. Till dessa måste jag exempelvis ovillkorligen räkna inköpet av Grand Hotell, som jag aldrig har kunnat fatta, vad Vin- och spritcentralen har med att göra. Det gjordes av bevekelsegrunder, som tydligen ses olika, av olika medverkande. Herr Bratt förklarade i kammaren under remissdebatten 1921, att köpet gjordes, därför att man annars riskerade, att Stockholms stad skulle bli utan detta hotell. Han förklarade nämligen, att han, i samförstånd med den då sittande finansministern och en annan ledamot av den dåvarande regeringen, som också var tillfrågad om sin åsikt, hade gjort denna affär, därför att Grand Hotell stod inför hotet att stängas, och att Stockholm då skulle ha förlorat sitt största hotell. Det var hans motiv. Om jag icke minns orätt, fick man där emot i föl av den dåvarande finansministern, herr Thorsson, den förklaringen till, att han för sin del ansett sig mycket väl kunna vara med om köpet, att staten vid det tillfället hade behov av omkring 400 rum, och att han därför ansåg, att man kunde köpa huset i fråga, då där fanns många rum och huset med hänsyn till läget på fastighetsmarknaden var värt det pris, som man skulle betala. Vin- och spritcentralen gör alltså affärer i ganska stor skala i samförstånd med Kungl. Maj:ts ministrar, affärer, som många gånger äro mycket, mycket större än dem, som riksdagen har att behandla på Kungl. Maj:ts förslag.

På samma sätt var det med inköpet av det stora bryggeriet i Göteborg, Carnegie. Kom ihåg att det gäller många, många miljoner! Man sade då, att man måste göra detta köp, därför att Carnegies bryggeri hotade med att taga upp tillverkning av starkporter,

att det vore farligt, om så skedde, enär man då kunde riskera att ölbryggerierna då kunde upptaga tillverkningen av starköl och att det därför vore bäst att köpa undan det, så att de andra bryggerierna kanhända låte bli att taga upp ifrågavarande tillverkning. Finansministern var med om saken, och så köpte Vin- och spritcentralen bryggeriet i fråga.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)*

Man har på detta sätt gjort stora inköp, som man efter min mening rätteligen aldrig borde ha inlåtit sig på under annan förutsättning än att riksdagen fått vara med att bestämma. Nu kan dock enligt det kontrakt, som här föreligger, Kungl. Maj:t även i fortsättningen ge sitt tillstånd till sådana saker.

Vad jag nu har talat om har varit affärer, som Vin- och spritcentralen gjort i samförstånd privatim med vederbörande ministrar, men det har även gjorts en annan stor affär, köpet av Astra i Södertälje, där Vin- och spritcentralen handlade på uppdrag av Kungl. Maj:t, d. v. s. Kungl. Maj:t använde Vin- och spritcentralen för att köpa detta företag för vill jag minnas 3,5 miljoner kronor, i stället för att gå till riksdagen och av denna begära pengar för ändamålet. Även en sådan sak kan Kungl. Maj:t med det kontrakt, som här föreligger, göra även i fortsättningen utan att riksdagen på något sätt får vara med att bestämma.

Vid årets riksdag föreligger en fråga beträffande Spetsbergsbolaget. Statsutskottet sitter, antar jag, dag ut och dag in och dividerar, om man skall gå med på det förslag, som föreligger om utvidgande av statens intresse i detta bolag. Det överlägger man mycket om, men i ett sådant fall som beträffande Astra går man bara till Vin- och spritcentralen, och så köper man utan vidare. Efter min uppfattning göres det på detta sätt ett intrång i riksdagens bevillningsmakt, som riksdagen brukar vara mycket ömtålig om, och som jag också anser, att riksdagen även i fortsättningen bör vara ömtålig om. Om Kungl. Maj:t vill sälja en enda liten fastighetsbit, skall frågan därom hit till riksdagen, och vi se ju, hur jordbruksutskottet i sådana frågor kommer med det ena betänkandet efter det andra, men genom Vin- och spritcentralen kan man göra stora inköp och antagligen också stora försäljningar, då det passar, utan att fråga riksdagen.

Vi få icke glömma, att vinsten av Vin- och spritcentralen skall inlevereras till statsverket. Misslyckade affärer göra sålunda intrång på den vinst, som staten skall erhålla av bolaget, och på de skatter, som bolaget skall betala. Det gäller här ganska betydande skattebelopp. Skatten uppgick exempelvis år 1922 till stat och kommun till 6,8 miljoner kronor, men riksdagen har ingenting alls med att göra, om denna skatt blir större eller mindre, utan det avgöres av Kungl. Maj:t och av bolaget. Jag vill icke tala om hur man på detta sätt betungar allmänheten. Bolagets varor säljas ju till allmänheten, som naturligtvis känner sig starkt berörd av om den får betala mer eller mindre. Då det är fråga om andra pålagor på allmänheten, sitta vi här i riksdagen och diskutera mycket om dem, men här går det utan vidare lätt och ledigt och glatt att bara sätta upp priserna,

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förelösnngen.
(Forts.)

när man anser, att det behövs. Jag vill påpeka att Vin- och spritcentralen är ett stort företag. Omsättningen var år 1920 170 miljoner kronor, år 1921 125 miljoner kronor och år 1922 95 miljoner kronor. Det är mycket stor omsättning, och det borde följaktligen också betyda en mycket stor vinst och en mycket stor skatt på denna vinst.

Nu skulle man naturligtvis kunna invända, att vad jag här anfört är gott och väl, men att det ligger bakom oss i tiden, och att det icke lönar sig att vidare tala om dessa affärer. Jag vill då på en sådan invändning svara, att för mig gäller det att få fram den verkliga utgångspunkten nu, när staten skall starkare engagera sig för Vin- och spritcentralen, att få fram det verkliga finansiella och ekonomiska läget i Vin- och spritcentralen. Jag skulle vilja veta det verkliga värdet på detta företag och icke blott, som vi fingo veta i fjol genom en bilaga till den kungl. propositionen, det uppskattade värdet på dess byggnader efter dagspriser på tegel, arbetslöner o. s. v. Jag skulle vilja veta värdet på Vin- och spritcentralen såsom ett ekonomiskt dugligt företag. Jag menar, att det är icke mycket bevänt med att få veta, som vi fingo i fjol, att Grand Hotell uppskattas till ett värde av 12,5 miljoner kronor. Det är väl icke mycket nöje med att veta, att det är värt 12,5 miljoner kronor, när det för år 1921 gav en förlust av 51,800 kronor och 1922 en förlust av 21,500 kronor. Jag läser visserligen i berättelsen, att styrelsen för Vin- och spritcentralen anser, att företaget i sina fastigheter äger betydande realvärden — det har jag aldrig tvivlat på — och att styrelsen förutsätter, att erfarenheten från den hittillsvarande verksamheten har givit stöd för antagande att företaget under normala år skall kunna ge en skälig avkastning på kapitalet. Så står det verkligen, herr talman, i Vin- och spritcentralens berättelse. Min fråga är den: Kan företaget förränta de 12,5 miljoner kronor, som det värderats till? Kan det förränta det värde, till vilket aktierna voro upptagna den 31/12 1921 eller nära 6,5 miljoner kronor, alltså icke mer än halva värdet? Kan det förränta det värde, vartill aktierna voro nedskrivna den sista december i fjol eller något över 6 miljoner kronor? Nej, det kan icke företaget göra. Vad skall man med utredningar, som ta upp miljoner för företag, som icke kunna ge någon ränta? Vi begärde dock i fjol, att vi skulle få en ekonomisk kalkyl över vad företaget kan anses vara värt och vad det kan förränta. Vi ha icke fått det. Någon sådan utredning föreligger icke i den kungl. propositionen.

Kan Carnegies bryggeri förränta det värde, vartill det var upptaget den sista december 1921, eller nära 11 miljoner kronor? Nej, uppenbarligen icke. Det kan naturligtvis icke heller förränta det värde, vartill det skrevs ned den 31 december 1922 eller nära 9 miljoner kronor. Nej, det är naturligtvis fullkomligt omöjligt. Man har gjort en uppoffring på en hel mängd miljoner för starkölsförbudet. Finansministern av i fjol, herr Thorsson, förklarade i debatten då, att det där inköpet, som han varit med om, var en liten, liten garantipenning för att förekomma den större utgift, som skulle bli en följd av tvånget att eventuellt inlösa flera stora bryggerier. En liten, liten garantipenning! Hur stor var denna garantipenning? Det

skulle ju vara av mycket stort intresse för oss att få veta. Antagligen är åtminstone en mycket stor del av köpeskillingen borta. Jag frågar: Vad hade garantipenningen blivit, ifall finansministern och Vin- och spritcentralen hade låtit skrämma sig av de andra bryggerierna på samma sätt som de låto skrämma sig av Carnegies bryggeri? Carnegies bryggeri sade, att, köper ni oss icke, ta vi upp tillverkning av starköl. Skulle alla de andra bryggerierna gjort på samma sätt, hade Vin- och spritcentralen kanske blivit tvungen att köpa dem också.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

I detta sammanhang, herr talman, kan jag icke underlåta att fråga, vart denna Astra tagit vägen, som vi så mycket talade om i fjol. Jag tror, att denna läkemedelscentral eller vad den kallades för, som Vin- och spritcentralen köpte på begäran av Kungl. Maj:t, kostade 3,5 miljoner kronor. När man nu tittar i berättelsen, ser det ut, som om den hade blivit kluven i två delar. Den ena delen har uppenbarligen förvandlats till ett reningsverk, som man helt hastigt kommit i behov av, och jag förmodar, att den delen av företaget nu ingår i berättelsen bland företagets övriga fastigheter, men därom känner jag ingenting, och berättelsen upplyser ingenting därom. Den andra delen kvarstår i form av aktier i Astra, 10,100 st. aktier à 100 kronor, alltså 1,010,000 kronor, bokförda till 1 krona. Det är resultatet av Kungl. Maj:ts samverkan med Vin- och spritcentralen i denna synnerligen bedrövliga affär.

Efter det avtal, som här föreligger, kan Kungl. Maj:t än en gång göra sådana affärer med Vin- och spritcentralen. När Kungl. Maj:t icke vill gå till riksdagen för att få bemyndigande att köpa ett företag, därför att Kungl. Maj:t kanske tycker, att det är besvärligt, och att man kanske riskerar ett avslag, kan Kungl. Maj:t alltså gå till Vin- och spritcentralen och be dem att köpa. Det kan ju hända, att Kungl. Maj:t har bättre lycka och får igen de förlorade pengarna, men det kan också hända, att man även då blir lurad.

Nej, då vi skola ingå ett avtal av den stora betydelse som detta avtal har, menar jag, att man vill veta grundligt och ordentligt, vad det är för ett företag man har med att göra, vad detta företag är värt och hur dess ekonomiska ställning är beskaffad. Äro de värden betryggande, vartill företagets tillgångar äro upptagna, eller måste det göras avskrivningar på en hel lång rad av miljoner, innan man kan säga, att det är värden som kunna förräntas? Riksdagen skall medverka till att göra upp detta kontrakt, men riksdagen får icke veta något, då den kungl. propositionen icke innehåller någon utredning i den delen. I varje företag skola ju skulder och tillgångar balansera varandra. Skulderna på den ena sidan skola motsvaras av tillgångar på den andra. Då alltså Grand Hotell står upptaget på den ena sidan i balansräkningen, betyder det, att det på den andra sidan har tillkommit en skuld för detta, som för närvarande upptas till 6 miljoner kronor, och som det varit fullkomligt onödigt, att den funnits, om man låtit bli att köpa detta hotell. Såvitt jag kan se av berättelsen, finns det 21 miljoner kronor i skul-

Ang.
ändringar i
utdrucks-
försäljnings-
örorden ing en.
(Forts.)

der utöver fordringar och dessa miljoner ligga i sådana företag, som man tagit sig för att köpa in.

Jag vill för övrigt säga, att även om riksdagen skulle bifalla det nu föreliggande förslaget, kommer aldrig den allmänna opinionen i landet att lugna sig med det beslut, som är fattat, ty den allmänna opinionen vill veta dessa företags ekonomiska bärighet, vill veta, hur de ha utvecklats, sedan de med finansministerns medgivande eller Kungl. Maj:ts beslut blivit inköpta, och jag menar, att den allmänna opinionen har rätt att begära detta, och att riksdagen har ännu mera rätt att begära utredning därom.

Därför, herr talman, hoppas jag, att andra kammaren avslår den nu förevarande 12 §, och, om saken sedan kommer igen nästa år, hoppas jag, att den kommer tillbaka med en sådan utredning som är önskvärd och behövlig för att man skall kunna få kännedom om Vin- och spritcentralens och de olika företagens ekonomiska beskaffenhet.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Tumhult, *Norman*, *Kinmanson* och *Bengtsson* i Kullen.

Herr Thorsson: Herr talman, mina damer och herrar! Så äro vi nu här igen för att ta en repetition av spritfrågan. Den är ju snart lika stadig på riksdagens program som katekesen och landsvägarna. Herr Olsson i Ramsta, som började med att ge oss en liten historik över uppkomsten av Vin- och spritcentralen, framdrog, såvitt jag kunde draga någon slutsats av hans yttrande, såsom ett hans allra starkaste argumentet för avslag på den föreliggande frågan, att kontrollstyrelsen på sin tid till Kungl. Maj:t ingått med en framställning om att Kungl. Maj:t skulle begagna sig av det av Stockholms-systemets styrelse givna erbjudandet att till statsverket inleverera de 400 stamaktierna, och han menade nu, att då Kungl. Maj:t avstått från att på sätt, som kontrollstyrelsen ifrågasatt, lösa frågan efter dess förslag, så hade Kungl. Maj:t försuttit ett statsintresse i en sådan omfattning, att detta i och för sig kunde vara anledning att avslå den föreliggande framställningen.

Den andra anmärkningen, som han riktade emot förslaget, var, att Kungl. Maj:t icke tagit nödig hänsyn till riksdagens begäran om utredning även om inrättande av partihandelsbolagen efter systemet av Tobaksmonopolet, och han strök under i år liksom i följ, att det varit just den rätta lösningen. Jag skall med anledning av detta be att få återigen betona vad jag i följ framhöll och vid ett par föregående tillfällen framhållit, att jag hade och fortfarande har en viss tveksamhet om lämpligheten av att staten som sådan direkt ingår i och intresserar sig uti detta företag på det sättet, att statsmakten skall framträda vid varje uppgörelse i hithörande affärsförhållanden, där det kan bli nödvändigt att träda i förbindelse med utlandet. Jag ansåg det icke vara en lycklig form, utan tyckte mig bättre tjäna statens intressen, om jag sörjde för att under betryggande garantier statsmakterna hade inflytande på förvaltningen av fö-

retaget och inflytande på att den vinstavkastning, som av företaget kunde lämnas, säkrades åt det allmänna. Det må nu vara, att jag i det stycket räknat fel. Jag vill då fästa uppmärksamheten på vad jag under fjolårsdebatten framhöll, nämligen att, för den händelse statsmakterna skulle vilja bifalla den föreliggande propositionen, äger staten rätt att vilken dag som helst tillsäga det konsortium, som innehar dessa stamaktier, att de skola inleverera till statsverket dessa 400 aktier mot det att statsverket betalar till dem 400,000 kronor. Det är således en sak, som vilken dag som helst kan repareras för den händelse man skulle tycka, att denna fråga skulle ordnas bättre på det sätt, som mina motståndare företräda.

Vidare betonade herr Olsson i Ramsta, att den föreliggande propositionen borde avslås även ur den synpunkten, att Kungl. Maj:t icke tagit nödig hänsyn till de önsknings, som uttalats vid den föregående riksdagen. Detta underströks särskilt starkt även av herr Lindman, som ansåg, att Kungl. Maj:t hade satt sig över andra kammarens beslut av år 1922. Ja, det vare långt ifrån mig att jag skulle vilja ignorera ett beslut, som är fattat av riksdagen. Men det få herrarna på den andra sidan ursäktas mig, om jag liksom tycker, att, när den ena kammaren med mycket, mycket stor majoritet bifallit en proposition och den andra kammaren med endast 2 rösters majoritet avslagit densamma, det finns vissa skäl för att åter framföra samma ärende till riksdagens förnyade prövning utan att igångsätta några omfattande nya utredningar.

Herr Lindman ville ha klart för sig vad detta egentligen var för ett företag, om det var ett enskilt företag eller ett statsföretag eller ett så pass allmänt företag, att riksdagen kunde få nödigt inflytande på detsamma. Jag delar herr Lindmans uppfattning därutinnan, att riksdagen bör fatta ett beslut på ett sådant sätt, att det här blir ordnat så, att statsmakterna kunna ha vederbörligt inflytande på detsamma, och jag kan icke finna annat än att ett bifall till den föreliggande propositionen just är ägnat att ordna förhållandena mellan Vin- och spritcentralen och statsmakterna på ett helt tillfredsställande sätt. Herr Lindman anser, att staten vinner, genom att man övergår från det nuvarande osäkerhetstillståndet och beslutar i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition, ingenting annat än att man får en jourhavande direktör, vilken enligt herr Lindmans uppfattning skulle bli utan något inflytande. Jag kan icke dela denna herr Lindmans uppfattning, utan jag är för min del på det klara med att ett beslut i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition genom ett bifall till bevillningsutskottets förslag skall på ett mycket lyckligt sätt ordna hithörande frågor.

Sedan kom herr Lindman återigen till samma anmärkning som i fjol, de olyckliga beslut, som av Vin- och spritcentralen, understödd av än den ena och än den andra finansministern, hade åstadkommit, och han anförde, att det hade varit olika motiveringar för bifall ibland. Jag skall icke ånyo upptaga till diskussion den frågan. Jag redogjorde för min anpart uti vissa av dessa klandrade åtgärder så omständligt vid förra riksdagen, så jag tror, att kammaren skall hålla

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

mig räkning för att jag icke nu gör någon repetition av vad jag i fjol anförde. Men då herr Lindman slog mycket hårt på den strängen, att exempelvis Carnegie var en synnerligen olycklig affär, och gör gällande att, om Kungl. Maj:t hade visat litet större kurage, så att säga, mot både Carnegiebolaget och de andra bryggerierna, hade Kungl. Maj:t icke behövt tillstyrka Vin- och spritcentralen att inlösa Carnegies bryggerier. Saken låg ju så, att man från ledningen av detta bryggeri hotade med att igångsätta brygden av den gamla starka portern. I samma ögonblick som Carnegies bryggeriers styrelse hotade med detta, sade naturligtvis de andra bryggeriernas styrelser, att, om det tillåtes, då nödgas vi också öppna tillverkningen av starkölet, och, herr Lindman, då hade frågan om starkölets avskaffande, som för ett par dagar sedan beslutades av riksdagen, icke kommit att ligga i det läge, som den låg. Då hade ersättningsfrågan blivit någonting helt annat, ty då hade icke enbart Carnegies bryggerier kommit att framställa krav på statsverket om ersättning för förlorat rätt att tillverka starkare maltdrycker utan då hade bryggerinäringens alla målsmän kommit och sagt: »Nu ha vi satt i gång och öppnat denna tillverkning av starköl, och när nu staten hindrar oss att fortsätta verksamheten, skola vi enligt vanlig kutym ha ersättning för detta.» Då tror jag icke, att man kunnat avlösa hela denna stora ölbrygd med det belopp, som staten eventuellt kan komma att förlora på inköpet av Carnegies bryggerier, vilken affär nu så starkt klandrats. Det är med anledning av detta sakförhållande, som jag kunde tillåta mig att använda det av herr Lindman klandrade uttrycket nämligen, att Carnegieköpet var en liten *garantiteckning*, som skulle förhindra större utgifter, för den händelse riksdagen skulle besluta att icke tillåta starkölsbrygden.

Sedan klagade herr Lindman över att i detta företag, Vin- och spritcentralen, ehuru det är ett officiellt företag, få exempelvis icke statens revisorer sticka in näsan inom dörrarna och i revisionshänseende göra någon visit. Ja, herr Lindman, det få de lika litet hos Tobaksmonopolet, så att de två inrättningarna kunna i så fall taga varandra i hand. Det är icke något som helst skäl för avslag utan snarare ett skäl för bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr talman, vi ha emellertid icke bara en Vin- och spritcentral, utan vi ha också en annan *central* från vars källor det jämt och ständigt flödar en ström av mindre väl renade produkter. Härifrån levereras material till bedömande av vad som både gjorts och icke gjorts i denna fråga. Vid denna riksdag ha väckts fyra motioner med precis samma innehåll, d. v. s. två motioner med lika innehåll och i de två andra har man åberopat yttrandena i de två förra motionerna. Jag ber, herr talman, att få något yttra mig om innehållet i de motionerna. Det är nödigt för att visa, vilka metoder man egentligen kan tillåta sig, när man diskuterar spritcentralen. Jag har i årets statsverksproposition, då jag å ämbetets vägnar hade att uttala mig, tillåtit mig säga, att någon inkomst från Aktiebolaget Vin- och spritcentralen hade i enlighet med de principer, vilka lagts till grund för beräkningen av motsvarande inkomst på över-

gångsbudgeten, icke upptagits i riksstatens förslag. Skulle inkomst för statsverket i alla fall uppstå, borde denna tillföras titeln: »diverse inkomster». Detta uttalande i statsverkspropositionen har motionsförfattaren, som jag antar utgöres av den av mig antydda centralen och icke av motionärerna upptagit — ty jag vill icke förutsätta, att någon av motionärerna hade så litet reda på vad som behandlades i riksdagen — det är tillräckligt att få den fläcken på sig att icke läsa igenom vad som bäres fram här i riksdagen. Jag vill icke ifrågasätta, att detta kommit till på annat vis än genom rent slarv. Jag förutsätter emellertid, att den, som författat motionen, icke varit uteslutande i god tro, utan han har väl såvitt man kan se på hela läggningen av motionen gjort alla sina påståenden medvetet. Jag måste läsa upp nära två sidor av motionen, ty detta tillsammans med bevillningsutskottets yttrande i fjol måste läsas i protokollet, därför att annars kan det hända, att motionen läses men man icke läser vad i övrigt förekommit. Jag ber därför att kammarens ledamöter ville ha undseende med att jag läser upp allt detta: »Detta herr statsrådets uttalande är förvisso», heter det, »ägnat att framkalla den allra största förvåning. När och av vem de 'principer' formulerats, i kraft av vilka någon inkomst från Aktiebolaget Vin- och spritcentralen icke borde upptagas i riksstatsförslaget, torde nämligen för riksdagens medlemmar vara fullständigt obekant. Däremot är det känt, att finansministern vid uppgörandet av inkomstberäkningarna för första halvåret 1923 till en början velat i riksstaten upptaga andel i Vin- och spritcentralens vinst av 1922 års rörelse med ett belopp av 10 (tio) miljoner kronor men att bolaget ändrat denna beräkning därhän, att bolaget till statsverket blott lovat inbetala fem miljoner kronor före utgången av budgetterminen 1 januari—30 juni 1923. (Se Spritcentralens redogörelse, tryckt i Svenska Dagbladet 5 december 1922.) I finansministerns budgetplan för nyssnämnda halvår upptogs också blott fem miljoner kronor såsom vinstandel från Vin- och spritcentralen under tiden 1 januari—30 juni 1923. Således ha de av finansministern nu andragna principerna icke varit av honom själv omfattade vid 1922 års riksdag. I statsutskottets memorial nr 124 A av den 7 juni 1922 uttalar också utskottet under punkt 10 följande: 'I enlighet med Kungl. Maj:ts därom framställda förslag får utskottet hemställa, att riksdagen må under rubriken andel i Aktiebolaget Vin- och spritcentralens vinst för år 1922 å riksstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptaga ett belopp av 5,000,000 kronor.' Denna utskottets hemställan blev utan debatt av båda kamrarna bifallen.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)*

Att icke heller den myndighet, riksräkenskapsverket, som under föreberedelserna till budgetens uppgörande har att närmast lägga hand vid inkomstberäkningarna, haft någon kännedom om de av finansministern antydda principerna, framgår också med all önskvärd tydlighet därav, att verket i fråga under sistlidna höst hos Vin- och spritcentralen förfrågat sig rörande storleken av de vinstmedel, som under budgetåret 1 juli 1923—30 juni 1924 kunde antagas bli från bolaget inbetalda till statsverket. Då det torde kunna

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)

förmodas, att Aktiebolaget Vin- och spritcentralen, om det haft kännedom om ovanberörda principer, icke skulle hava uraktlåtit att i sitt svar till riksräkenskapsverket åberopa desamma, torde man av bolagets tystnad i denna punkt kunna draga den slutsatsen, att bolaget ännu så sent som den 18 november 1922, då dess svar är daterat, icke haft någon kännedom om dessa för bolaget dock så förmånliga budgetprinciper. Dessa principer kunna därför med all säkerhet sägas vara av mycket färskt datum. Något riksdagens beslut om att för framtiden avstå från att upptaga statens vinstandel av Vin- och spritcentralens rörelse såsom en alltid påräknad inkomst föreligger i vart fall icke. Det förefaller också alldeles otroligt, att riksdagen just i denna kritiska tid, då budgeten är så oerhört ansträngd, skulle vilja giva sitt bifall till en åtgärd, som kunde sägas innebära, att den avstode från eller i ringaste mån försvagade sina synnerligen legitima anspråk på årlig andel i Vin- och spritcentralens vinst. För det allmänna rättsmedvetandet måste det rent av framstå såsom någonting ganska oerhört, att detta privilegierade bolag skulle så lätt och billigt slippa undan sina solklara förpliktelser till staten. Alla samhällsklasser träffas svårt av den rådande depressionen och de höga skatterna. Synnerligen kännbart drabbas hitintills med statsmedel stödda kulturella företag och inrättningar. Tunga bördor läggas på hela samhället. Då det i riksdagen påpekas, att de anlitade skatteköllarna kunna sina, svaras från regeringsbanken, att finansministern har i beredskap förslag om skärpning av beskattningen å förmögenhetsandel i inkomst- och förmögenhetsskatten och om konsumtionsskatter å läskedrycker m. m. Men på ett oförklarligt sätt lämnar finansministern åsido statens rätt till vinstandel från ett företag sådant som Vin- och spritcentralen, vilken dock av staten faktiskt tillerkänts en oerhörd maktställning under den bestämda förutsättningen, att betydande vinstmedel skulle från bolaget inlevereras till statskassan. Utan tvekan kan man beteckna denna finansministerns hållning såsom alltför släpphänt.» Det här låter ju mycket starkt och bestämt och dräpande för de handlande i föreliggande fall och särskilt skulle jag känna mig förkrossad.

Emellertid ligger saken så till att samtidigt som jag till fjolårets riksdag frambar en proposition, nr 191, av huvudsakligen samma innehåll som den vi nu diskutera, frambar jag en proposition, nr 216, i vilken jag ifrågasatte, att staten skulle avstå från den metoden, som införts år 1921, nämligen att använda Vin- och spritcentralen såsom en direkt skattekölla. Jag gjorde detta av det skälet, att genom anordningen att använda Vin- och spritcentralen såsom en direkt skattekölla ökades priserna på spriten i en högst onödig grad, därför att Vin- och spritcentralen, om den skulle inleverera till statsverket 10 miljoner kronor, måste då uttaga av den konsumerande allmänheten åtminstone 15 miljoner kronor, ty den måste ju beräkna pålägg till kommunalskatterna, och till de andra skatterna, på de kostnader, som Vin- och spritcentralen uttager, tillkommer utskänknings och omsättningsskatten samt en del andra

utgifter, vilka påläggas och konstituera det slutliga salupriset. Därför ansåg jag, att endera skall Vin- och spritcentralen utgöra den enda skattekällan eller ock skola utskänkningsbolagen vara den skatteinkrävande myndigheten. När nu denna proposition, nr 216, förekom till riksdagens prövning förefanns ett yttrande i bevillningsutskottets betänkande däröver nr 47. Av detta yttrande ber jag att få läsa upp några rader. »På sätt framgår av utskottets denna dag avgivna betänkande nr 46 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 191 med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m. har utskottet i princip tillstyrkt den föreslagna omläggningen av partihandeln med rusdrycker och därvid förklarat sig dela föredragande departementschefens uppfattning angående den prispolitik, partihandelsbolagen borde föra. På grund därav och under framhållande av att enligt inkomstberäkningen till årets statsverksproposition den av riksräkenskapsverket gjorda beräkningen av inkomsten från Aktiebolaget Vin- och spritcentralen av tio miljoner kronor nedsatts till fem miljoner kronor, vilket för nämnda bolag möjliggör en tillämpning av den föreslagna prisberäkningen för partihandelsbolagen redan från och med senare halvåret av år 1922, har utskottet icke haft något att erinra mot vare sig den föreslagna höjningen av omsättningsskatten eller att höjningen träder i kraft redan den 1 juli 1922.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)*

Däremot har utskottet vidtagit en ändring i 3 § i författningsförslaget, vilken ändring föranletts därav, att utskottet i sitt berörda betänkande nr 46 föreslagit, att pris- och inköpsnämnden skulle utses av Kungl. Maj:t. Härjämte har utskottet, då skyldighet att avgiva deklaration angående lager av spritdrycker icke torde böra åläggas annan innehavare av från detaljhandelsbolag överlåtten rättighet till utskänkning än den, som på grund av de föreslagna bestämmelserna har att erlagga utskänkningsskatt vid den föreslagna författningens ikraftträdande, föreslagit vissa ändringar i promulgationsbestämmelserna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa» etc., och så tillstyrkte utskottet Kungl. Maj:ts förslag med den lilla ändringen, att i stället för som Kungl. Maj:t hade föreslagit, att kontrollstyrelsen skulle utse pris- och inköpsnämnd, hemställde utskottet, att Kungl. Maj:t skulle utse denna pris- och inköpsnämnd. I första kammaren blev det en ganska ingående diskussion även om denna proposition, men på grund av dess nära släktttycke med propositionen nr 191 upptogs debatten huvudsakligen i samband med behandlingen av denna proposition, och nuvarande handelsministern, dåvarande professor Wohlin, yrkade avslag på framställningen, och det var också vissa reservanter, som yrkade avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Men såväl första kammaren som andra kammaren godkände det föreliggande förslaget utan votering. Sedan jag med stöd av detta Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut tillåtit mig anföras, att riksdagen har avkopplat Vin- och spritcentralen från

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)

skyldigheten att vara en inkasseringsapparat i den meningen, som man uttalade vid 1921 års riksdag, så komma nu motionärerna och säga, att både jag och Vin- och spritcentralen här hava begått några förfärliga brott, och det taga de då till ingångsspråk för en motion, varigenom man kräver, att riksdagen ännu en gång skall göra sig solidarisk med herr Lindman och begära förnyade utredningar.

Jag är av den uppfattningen, att vill man verkligen ordna vår spritförsäljningsfråga och ordna den även ur nykterhetssynpunkt, skall riksdagen bifalla det förslag, som ligger före, och jag begriper icke mina vänner på nykterhetskanten, som redan i fjol ackorderade in sig hos herrar Stendahl och Lithander. Jag begriper dem icke, hela deras uppträdande i denna fråga, ty det är så långt ifrån att de göra nykterhetssaken en tjänst som tvärtom att de tjänstgöra som vapendragare åt intressen, vilka visst icke vilja hava någon som helst reglering på vår sprithantering. Vill man verkligen tjäna samhällsintresset här, skall man bifalla det föreliggande förslaget. Det är min bestämda och allvarliga mening, och jag råder andra kammaren att icke en gång till låta lura sig till att avslå det föreliggande förslaget.

Jag yrkar bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lithander: Herr talman! Jag har i bevillningsutskottet tillhört minoriteten — d. v. s. antalet var ju nära på detsamma som majoritetens, det var i varje fall icke så långt efter. Vi hava där yrkat avslag med olika motiveringar. Så hava vi å andra sidan kommit till yrkandet om utredning och avslag av den kungl. propositionen. Vi hava gjort det därför att vi icke kunna se annat än att det ligger i sakens natur, att när riksdagen fattar beslut av så vidsträckt ekonomisk omfattning som detta är, kan man icke gå ifrån att fordra mera och större kännedom än vad som här är fallet.

De synpunkter som för oss varit bestämmande hava framhållits dels av herr Olsson i Ramsta, dels av herr Lindman, och det gör, att det för mig icke är nödvändigt att gå in på någon närmare granskning av detta spörsmål. Det är som sagt redan framfört. Jag skall blott be att få inskränka mig till att till den siste ärade talaren säga några ord.

Han gjorde gällande, att vi kunde gå med på Kungl. Maj:ts förslag, därför att vilket ögonblick som helst regeringen kunde ålägga inlösning av aktierna, men, mina damer och herrar, även då behöva vi den ekonomiska inblick, som i dag saknas i detta fall och utan vilken man icke kan gå in i denna affär.

Så kan jag icke neka till, att det var ett annat yttrande av förre finansministern som också förvånade mig, ett yttrande av honom, vari han 1921 motiverade, varför vi skulle gå med på detta, i det att han då yttrade i första kammaren, att han icke ogärna sett denna koncentration, därför att den skulle tillföra statsverket dessa miljoninkomster.

Nu, sedan de i väsentlig grad hava uteblivit har han föranletts till det underliga beslutet, att vi skulle helt och hållet frigöra denna koncern från skyldigheten att komma in med någonting, och det motive-
rade han i kväll med, att om de skulle leverera 10 miljoner kronor måste de taga ut 15 miljoner kronor, därför att överskottet utgjorde skatter. Jag förstår icke en finansminister, som har motvilja mot att skatter inflyta, men det är väl som före detta finansminister han kunde yttra sig så. Jag menar tvärtom, att det är en sak, som är synnerligen önskvärd.

Jag skall emellertid, herr talman, be att helt kort och gott få instämma i det yrkande, som först framställdes av herr Olsson i Ramsta och sedan av herr Lindman, om avslag, i förhoppning att den utredning vi vilja hava i frågan i alla fall skall komma, innan vi fatta ett beslut.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få framföra några av de synpunkter, som fört mig och ett par andra av utskottets ledamöter till ett tillstyrkande av den föreliggande kungl. propositionen. När vi stannade för ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, hava vi icke haft någon som helst anledning att träda in för ett försvar för Vin- och spritcentralen. Men vi hava lika litet anledning att instämma i det allmänna skall, som på visst håll anses vara det mest utomordentliga bevis för att man är sakkunnig i denna föreliggande fråga. Lika litet som vi betrakta Vin- och spritcentralen med någon särskild välvilja, hava vi låtit oss gripas av den Brattskräck, som tyckes vara en icke precis så ofarlig sjukdom bland visst folk.

Avgörande för oss har varit den ställning vari den föreliggande kungl. propositionen står till 1921 års riksdagsskrivelse. Läger man denna utgångspunkt som grund för det hela, synes det mig, som om man redan från början kunde avkoppla den Lithanderska ståndpunkten; ty herr Lithanders ståndpunkt i detta fall har, ehuru den haft växlande motiveringar för varje år, underkänts icke en gång utan flera gånger av riksdagen. När riksdagen 1921 skrev till Kungl. Maj:t, ville herr Lithander skriva på ett annat sätt, och enligt en motion som då förelåg i riksdagen av herr Lithander yrkade han, att man skulle uttala sig för, att partihandelsrättighet skulle kunna lämnas åt varje sökande, som ej var diskvalificerad, och herr Lithander begärde 1921 dessutom en utredning om övergång till fri näringsutövning. I riksdagens beslut 1921, i den skrivelse som sålunda gick till Kungl. Maj:t, underkändes denna herr Lithanders uppfattning fullständigt. År 1922 talade herr Lithander icke längre om den fria näringsutövningen, utan då ville herr Lithander i sin reservation till bevillningsutskottets utlåtande hava undersökt, om icke partihandeln kunde förbättras såsom skatteinstrument, således ge ett större bidrag till statskassan. Herr Thorsson har nyligen här utvecklat, hur herr

Ang.
ändringar
rusdrycks-
försäljnings-
förrordningen.
(Forts.)

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

Lithanders ståndpunkt genom antagandet av bevillningsutskottets betänkande nr 47 vid fjolårets riksdag underkändes. Den av riksdagen i fjol i denna sak underkända ståndpunkten spökar emellertid i år i såväl herr Olssons i Golvvasta reservation som i den »poesifyllda utsvävning», som herr Bengtsson i Kullen har lagt på kammarens bord. Till yttermera visso fastslogs genom antagandet av bevillningsutskottets utlåtande nr 47 vid fjolårets riksdag, att riksdagen delade finansministerns uppfattning att för partihandeln vinstfrågan skulle komma först i andra rummet, och att om statsmakterna ansågo, att man skulle uttaga inkomster av sprithantering, detta skulle ske genom särskilda omsättnings- och utskänkningsskatter.

Såvitt jag således av vad som förevarit kunnat finna, motsvarar det nu föreliggande utskottsförslaget och Kungl. Maj:ts proposition vad riksdagen i sin skrivelse 1921 begärde. Det här föreliggande författningsförslaget skriver in i lagen koncentration av partihandeln på ett fåtal bolag. Det avkopplar från rusdryckshandeln det privatekonomiska intresset, som alltid måste bli en fara för folknykterheten, och det ger statsmakterna inflytande på ledningen och kontrollrätt över den verksamhet, som Vin- och spritcentralen kommer att utöva. Jag har därför icke kunnat komma till annat resultat i år än i fjol än att tillstyrka den kungl. propositionen.

Nu har herr Olsson i Ramsta tillsammans med två reservanter i första kammaren yrkat avslag på skäl, säges det, som riksdagen i fjol fällde förslaget på, och han kräver nu en förnyad allsidig utredning i fråga om organisationen av partihandeln med rusdrycker. Jag kan verkligen icke förstå den ståndpunkt, som herr Olsson i Ramsta här har gjort sig till tolk för, just därför att genom kamrarnas olika beslut och genom det förslag av herr Lindman i andra kammaren, om vilket en majoritet på fyra röster samlade sig, utredningskravet ströks, och i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t finnes icke angivet något annat, än att riksdagen avslagit den kungl. propositionen. Det finnes intet skäl för och intet krav på den förnyade utredning, som herr Olsson i Ramsta nu i år kräver. Hänvisningen i herr Roséns och herr Olssons i Ramsta reservation till fjolårets reservation gör, att man kommer till det resultatet, att det man här kräver är utredning om ett statsmonopol. Jag kan såsom nykterhesman för min del icke finna, att det är en bättre utväg för lösandet av den föreliggande frågan än den utväg, som bevillningsutskottet har anvisat. Jag vill också säga, att då man lägger herr Olssons i Ramsta skäl för statsmonopol å ena sidan och de skäl, som föredragande departementschefen har anfört i propositionen, å andra sidan, kommer man till det bestämda resultatet, att herr Olssons i Ramsta statsmonopol väger betydligt lättare, och att det icke på något sätt kan vara lämpligt för staten att direkt engagera sig i försäljning och köp av spritdrycker.

Redan i fjol framhölls det, att vi socialdemokrater hade tagit ståndpunkt till denna sak på grund av herr Thorssons partipiska. Den var för oss ensamt avgörande. Nu i år har den ståndpunkt som den socialdemokratiska nykterhetsgruppen intagit till föreliggande

ärende stämplats som en antinykterhetsvänlig och förbudsfiendtlig ståndpunkt, och det är en »stor man» i detta land, som i ett »stort tal» i går har förklarat, att den socialdemokratiska nykterhetspolitiken har demoraliserat hela riksdagens nykterhetspolitik. Jag har velat vid detta tillfälle framhålla, att det »demoraliserande arbete» man här talar om, det som exempelvis utfördes i lördags, då vi räddade landet undan starkölsfloden, det »demoraliserande arbetet» kunna vi fortsätta med och den »nykterhetsfiendlighet», som man kan se i detta, kunna vi bära med rätt så stort jämnmod. Men det bör vid detta tillfälle till riksdagens protokoll antecknas, att i båda de här påpekade fallen, såväl i fråga om rusdrycksmedelsfonden som i fråga om den i lördags avgjorda maltdrycksfrågan, fattades beslut i båda kamrarna utan votering, och därmed torde det vara konstaterat, att herr Ekman och hans nykterhetsgrupp vandra samma »förfärliga» vägar som socialdemokraterna, och att »demoralisationen» sålunda gripit även dem som äro heligförklarade i frågor av denna natur.

Jag har velat anföra dessa synpunkter, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Sköld* instämde häruti.

Herr **Röing**: Herr förste vice talman! Efter de båda sakrika anföranden, som ha hållits av herr Thorsson och av herr Olsson i Gävle, i vilka anföranden dessa båda ärade talare bemötte såväl herr Lindman som herr Lithander, skall jag fatta mig helt kort. Herr Lindman gick i år som i fjol, när han yttrade sig i den föreliggande frågan, som katten omkring het gröt, men herr Lindman skulle naturligtvis aldrig vara herr Lindman, om han icke följt den taktiken. Han berörde knappast med ett ord det sätt, varpå han ansåg, att den viktiga frågan om partihandeln med spritdrycker bäst borde ordnas; huruvida han ansåg att man borde gå tillbaka till den fria grosshandeln, eller huruvida han förordade ett rent statsmonopol i stället för den form under vilken denna handel nu bedrives. För den saken tyckes herr Lindman hysa ett mycket ringa intresse, och han ägnade den huvudsakliga delen av sitt anförande åt en kritik av vissa åtgärder, som Vin- och spritcentralen för länge sedan vidtagit. Herr Olsson i Gävle hade fullständigt rätt i sin redogörelse över de olika försök, som bland annat herr Lithander gjort vid de senaste riksdagarna, försök som gått ut på att förmå kamrarna att biträda förslag om skrivelse med begäran om vissa önskade utredningar rörande detta bolags skötsel, men riksdagen har aldrig lyssnat till dessa herr Lithanders önskemål. Jag förstår icke, herr förste vice talman, vilket beslut herr Lindman talar om, som andra kammaren i fjol skulle ha fattat, och som innehöll anhållan om utredning av Vin- och spritcentralens affärer och ekonomiska ställning. Ett sådant beslut har mig veterligen aldrig fattats, utan herr Olsson i Gävle hade fullständigt rätt, när han påstod, att det beslut som i fjol fattades var ett avslag på Kungl. Maj:t proposition, och det beslutet fattades vid ett sent kvällsplenum med fyra röstes majoritet.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)*

Herr Lindman ägnade som sagt även i år frågan om inköpen av D. Carnegie & C:o och Grand Hotell en alldeles särskild uppmärksamhet och han bedömde inköpet av Carnegie & C:o uppennbart ur den synpunkten, huru man besvarar den av honom framställda frågan: om det blir möjligt för Vin- och spritcentralen att någonsin förränta det kapital, som betalats av Vin- och spritcentralen för detta inköp. Jag förstår icke, hur herr Lindman kan se detta inköp ur denna synpunkt. Aldrig köptes D. Carnegie & C:o, för att bolaget genom fortsatt produktion av porter skulle få det kapitalet förräntat, som Vin- och spritcentralen nedlade i detta företag. Detta inköp gjordes uteslutande ur nykterhetsvänlig synpunkt för att därmed förhindra upptagandet ånyo av produktionen av den starka portern. Och var hade vi stått i lördags, mina damer och herrar, om icke Vin- och spritcentralen hade gjort detta inköp? Jo, vi skulle icke ha kunnat besluta starköls- och starkportersförbudet, med mindre än vi samtidigt hade fått vötera om betydande anslagssummor i miljoner kronor för att inlösa bland annat bolaget D. Carnegie & C:o. Det var i sanning ett lyckligt steg, som Vin- och spritcentralen i samförstånd med den då sittande finansministern tog, när Vin- och spritcentralen inköpte D. Carnegie & C:o och därmed underlättade det betydelsefulla beslut, som riksdagen fattade i lördags, då riksdagens båda kamrar beslöt ett definitivt tillverkningsförbud av starköl och den gamla starkportern. Nu instämde herr Bengtsson i Kullen jämte herrar Norman och Kinmanson i herr Lindmans anförande. Jag vet, tillfölje herr Bengtssons i Kullen reservation, som var bifogad det betänkande, som behandlades i lördags, att han är en varm vän av den gamla starka portern. Han ville som bekant ha en särskild undantagsställning för denna alkoholhaltiga dryck. Han erinrade sig den gamla sången: jag minns den ljuva tiden, jag minns den som i går. Den tiden ville han nu hava åter, och därför önskade han, att riksdagen skulle medgiva tillverkning i fortsättningen av den gamla carnegieska portern.

I stället för att besvara den fråga, som herr Lindman framställde, bör man i stället besvara den frågan: »Vunnos genom detta inköp sådana fördelar ur nykterhetssynpunkt och ur samhällelig synpunkt, att Vin- och spritcentralen handlade klokt, när densamma inköpte Carnegies affär?» Och rörande svaret på den frågan, mina damer och herrar, borde det efter lördagens beslut icke råda någon meningskiljaktighet, utan alla torde numera erkänna, att Vin- och spritcentralen ur samhällelig synpunkt handlade rätt, när den beslöt sig för att göra detta inköp.

Så påpekade herr Lindman, att aktiebolaget Grand hotell under de två krisåren 1921 och 1922 gått med cirka 20,000 kronors förlust om året — cirka 20,000 kronors förlust! Ja, det hade naturligtvis varit bättre, herr Lindman, om detta bolag hade kunnat gå med vinst även under dessa båda krisår. Men jag undrar, om icke herr Lindman och jag, som äro aktieägare i ett företag, vars aktier stå över pari skulle vara mycket nöjda, om det företaget under fjolåret ej gått med större förlust i miljoner kronor än vad Grand Hotells för-

lust uppgått till i tusental kronor. Och dock stå, som sagt, det antydda företagens aktier i kurs över pari. Över resultatet med Grand Hotells drift under dessa båda krisår, torde herr Lindman icke ha någon anledning att klaga.

Herr Lithander förstod uppenbart icke herr Thorssons påpekande, hur olämpligt det skulle vara att använda Vin- och spritcentralen såsom ett skatteinstrument att skaffa staten inkomster, emedan i så fall å dess vinster skatter måste utbetalas. »Nå, är det icke fördelaktigt», sade herr Lithander, »att ett bolag går med vinst, så att skatter erhållas?» Framförallt, framhöll herr Lithander, borde en finansminister och en f. d. finansminister vara mycket intresserad av att dylika vinster uppstå, så att skattebelopp erhållas. Herr Lithander förbiser, att det finnes andra skatter än skatt till staten. Det finnes också kommunalskatter. Och riksdagen kan icke ha något intresse av att t. ex. Stockholms kommun erhåller i kommunalskatt avsevärda belopp, därför att staten skulle använda Vin- och spritcentralen såsom ett skatteinstrument att skaffa staten inkomster. Jag kan icke förstå annat, än att herr Thorsson i sitt anförande i denna punkt hade fullkomligt rätt i det uttalande, som han gjorde. Jag tror liksom herr Thorsson, att det vore synnerligen olyckligt, om riksdagen i dag avloge den kungliga propositionen och utskottets hemställan. Såvitt jag förstår skulle följden av ett avslag å denna proposition endast bli den, att Kungl. Maj:t till en kommande riksdag måste framlägga ett förslag om införande av ett rent statsmonopol för partihandeln med rusdrycker. Det skulle enligt mitt förmenande vara en mycket sämre väg att gå än den, Kungl. Maj:t i år har föreslagit. Tänk er blott, mina damer och herrar, in i den situationen att följden av ett sådant beslut sannolikt blir att kommande regeringar, kommande utrikesministrar, måste träda i underhandling med vinproducerande länder för att träffa avtal om inköp av den kvantitet vin eller spirituosa, som statsmonopolet skall inköpa, underhandlingar, som säkert komma att bli av allt annat än behaglig natur, då dessa länder naturligtvis komma att söka få avsättning av så stora kvantiteter som möjligt. Erfarenheten från ett av våra grannländer talar nog sitt tydliga språk. Min bestämda uppfattning är, att ett sådant sätt att lösa den föreliggande frågan vore ett av de allra olyckligaste, liksom jag är övertygad om, att just den väg, som är anvisad i den kungliga propositionen, är den, som ur det allmännas synpunkt leder till det lyckligaste resultatet.

Och det är därför, herr förste vice talman, som jag anhåller få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Efter de synnerligen skarpa anföranden, som de tre sista talarna hållit, är det väl litet riskabelt att nu gå upp i talarstolen, i synnerhet som sångartiden nu också inträtt här i kammaren. För så vitt man icke är på förhand deciderad för att utan vidare ge sin röst och sitt yrkande till den kungliga propositionen, så tycks man på förhand nära nog vara

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.*

(Forts.)

dömd. Jag brukar icke eljest vara så synnerligen rädd, och jag får säga, att när man skall använda så starka förhandsargument, icke i sak utan emot dem, som äro en smula olika tänkande i en viss fråga, så stärker detta verkligen icke i mina ögon positionen för dem från den andra sidan. Ty när man talar om, att för så vitt man skall se till samhällsintressena, skall man göra så och så, då ligger väl däri den underförstådda meningen, att följer man icke den angivna vägen, har man därmed ställt sig som fiende till samhällsintressena. Det var också ett tämligen skarpt uttalande den ärade talaren från Gävle gjorde. Det förvånade, att han yttrade sig så hårt gent emot en ledamot av medkammaren, som denna kammare blott för en timma sedan eller något mera med stor majoritet följde ett specialyrkande, som denne ledamot haft i ett utskott. Då tyckte jag icke, att herrarna talade om demoralisation eller något dylikt. Så att de lära väl skifta mycket fort här i kammaren, omdömena om personer o. s. v.

Jag skall nu taga upp till bemötande ett skäl, som vår främste man på Skånebanken anförde. Han uttalade nämligen, att det var en sådan ringa majoritet här i kammaren, som i fjol gick på avslag på den kungliga propositionen, medan det däremot i medkammaren var en stor majoritet, som godkände den kungliga propositionen. Ja, det är möjligt, att detta uttalande är ett uttryck för den mening, som tycks hava vunnit insteg här på sista tiden att det blott är kammaren på andra sidan, som i stort sett betyder någonting, och att denna kammares åsikt, synnerligast om det är klen majoritet, icke stort betyder. Jag som ledamot av denna kammare kan åtminstone icke gilla den åskådningen, ty jag anser, att båda kamrarna betyda lika mycket. Och den åsikten tillåter jag mig behålla.

Det har också sagts att den här diskussionen om partihandeln med sprit ha vi nu en gång om året; det hänger vid som katekesen, tror jag uttrycket lät. Ja, vem är det, som arrangerar detta? Det är just den ärade talaren själv, som gjort det. Och när man återfår ett ärende från Kungl. Maj:t, som är ungefär som när man värmer en gårdagsmåltid — ty något annat är det icke man gjort — så är det icke underligt, om man icke med så synnerligen stor förtjusning genast kastar sig på den uppvärmda rätten, som ratades föregående år.

Det har stridits mycket om, huruvida Vin- och spritcentralens överskott eller överhuvud förtjänster utöver de räntor, som äro bestämda såväl för stamkapitalet som preferenskapitalet, skulle inlevereras till staten. Då utlät sig den siste talaren och även herr Thorsson starkt för att skulle man gå den vägen att det skulle bli någon vidare förtjänst, så blev det sådana skatter att betala, skatter till kronan och skatter till kommunen. Men när de två talarna påstodo, att vi andra glömma någonting, så tycker jag för min del, att de glömt en sak riktigt grundligt, och det är att vi för ett par år sedan skrevo till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte framlägga ett förslag om reglering av kommunalskatterna för sprit-handeln — det gällde då systembolagen, och vi hade även de andra stora bolagen i åtanke — att Kungl. Maj:t måtte framlägga ett

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

förslag om, huruledes kommunalskatterna för dessa skulle regleras, emedan vi ansågo dem alldeles för höga, som det nu vore ställt. Det motionerades nämligen då om att de icke skulle betala kommunalskatt alls. Men det ansågo vi i bevillningsutskottet, som jag då hade äran tillhöra, vara att gå för långt. Men vi voro däremot alldeles eniga om, att vi skulle högst betydligt beskära kommunalskatterna. Nu tycker jag icke, det vore något märkvärdigt, om vi finge se ett förhandsförslag komma ifrån Kungl. Maj:t, även om denna sak icke är fullkomligt utredd, om hur man definitivt skall hava det. Sådana förslag hava vi sett i legio på de sista åren. Men vi verkade för att ett sådant förslag skulle kunna framkomma. Då hade de stötestenar på detta område, som herrar Thorsson och Röing talade om att vi nu hade, kunnat vara borta. Jag efterlyser just, varför ett förslag från Kungl. Maj:t till svar på denna riksdagsskrivelse icke kan komma, när man eljest så fort kan återkomma med förslag i övrigt på sprit-handelns område. Det är tydligt, att man visserligen kan resonera så, att man skall ordna grosshandeln med sprit på det sättet, att det icke blir någon vinst. Men jag tror icke, att detta låter sig så lätt göra, utan man får nog vara så pass på den säkra sidan, att man får vinst på varorna. Det kommer man icke ifrån. Och då må det för-låtas oss, om vi tycka, att det är lika bra eller t. o. m. bättre, om den vinst, som uppstår, inlevereras till staten i stället för att den flyter ikring som spillvatten på åtskilliga företag. Det är detta vi hava påtalat här så ofta, och det är detta, vi även nu påtala ännu en gång.

Det är också märkvärdigt, att man säger: »Nu skola ni ta det här. Det är det bästa sätt, som man kan organisera hela parti-handeln på.» Däremot hava vi sagt och säga fortfarande: varför kan man icke lägga fram en ordentlig utredning om det hela, om det här bolagets förhållande ifrån första tiden det började och till den dag, man framlägger förslaget? Varför får man icke veta, huru mycket det plockats in som bruttovinst, och huru dessa vinster använts? Så tror jag, riksdagen skulle kunna få en utgångspunkt för att verkligen sakligt kunna bedöma, om detta bolag bör fortfara och från statens sida betraktas som ett monopolföretag, som skall sköta hela sprithandeln i parti här i landet. Jag tycker, detta är en mycket rimlig fordran, när man definitivt skall lägga så stor makt i ett bolags händer, om vilket man i detta ena ögonblicket säger, att det är en statsinrättning, »det är statens pengar», men i andra ögonblicket visar den andra sidan och säger: »det är ett privat-företag». Man får verkligen icke något grepp på det hela. Och det är dock — herrarna må säga, vad ni vilja — en beklaglig sak med monopol och dubbelt beklagligt med privatmonopol. Det ha ju redan grundlagsstiftarna tänkt på en gång, när de införde den bestämmelsen, som nu tycks vara en död bokstav, att man icke skulle få inrätta några monopol här i landet. Vilja herrarna gå oss till mötes med att så att säga lägga korten på bordet och låta oss se, huru det hela skötts från början, då lovar jag, att, ifall man kan bilda sig det omdömet att det här verkligen skötts på ett ekonomiskt sätt och befordrat det ändamål som det sagt sig befordra, då skall min oppo-

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

sition tystna. Men huruvida så skett förbehåller jag mig själv att döma om, och varken någon sång eller någonting annat inverkar det allra minsta på mig. Det är dock en rätt stor sak det här. Det är icke en sådan småsak, som när vi debattera en eller annan timme om någon pension på några hundra kronor mer eller mindre. Och vi hava väl också från äldre tider här i landet haft en tämligen tråkig erfarenhet av statsverksamhet med sprit.

Nu tyckes ju ställningen vara sådan, att man säger: ta ni icke den kungliga propositionen, så gå ni i sällskap med den och den, och det är någonting så ytterst farligt. Jag trodde eljest, att vi som hava äran tillhöra denna kammare, voro jämlikar. Så mycket trodde jag demokratiens genombrott åtminstone åstadkommit, att vi 230 kammarledamöter här kunde betraktas som ungefär likvärdigt folk. Men det tyckes man icke förutsätta, när det gäller att ta i för Vin- och spritcentralen. Då tycks man vara av mycket olika valörer, de som gå den rätta vägen, som här är utpekad, och de där svarta fåren, som icke vilja gå efter de raka strecken. Det är, tycker jag, en egendomlig frukt som demokratin avsatt, när man får det slungat i ansiktet på sig, att går man med de där herrarna, så är det knappt någonting, som kan förlåtas. Tro herrarna verkligen, att sådana argument kunna vinna röster bland tänkande folk? Jag kan aldrig tro det för ett ögonblick. När dessa argument framfördes av den förre finansministern så kan man väl förstå, att man ingenting hade att hoppas från det hållet, när det gällde att tränga till djupet med den föreliggande frågan. Jag beklagar det mycket, ty herr Thorsson har på så många olika områden gått fram på ett sätt, som jag sökt stödja efter min ringa förmåga. Men på denna punkt tycks det vara alldeles som att stöta huvudet i en mur. Jag förstår icke denna stora hemlighetsfullhet, dessa siffror, av vilka man blott tar och visar det, som man tycker intresserar, och sedan heter det: »Det här skall ni taga, om ni skola anses vara intresserade för samhället.» Jag tillåter icke kommendera mig i detta fall liksom icke i något annat fall. Men den gång jag verkligen får se en bärande utredning om huru detta företag har handskats med det jag kallar statens pengar under de år det har fungerat, och jag satts i tillfälle att kunna bedöma det, så lovar jag, att jag fullt objektivt skall fälla mitt omdöme om detsamma och då intaga den standpunkt, som detta omdöme kan ge mig skäl till. Till dess detta föreligger, kommer mitt votum att falla på avslagssidan.

Därför, herr talman, skall jag be att få förena mig i det yrkande, som framfördes av herr Olsson i Ramsta.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Jag skall icke bli långvarig, utan endast be att i korthet få understryka, att den opinion, som finnes i landet mot det sätt, på vilket Vin- och spritcentralen har handhaft sina uppgifter, verkligen skulle komma i undran, därest man utan vidare skulle gå med på det här föreliggande förslaget, utan att dessförinnan Vin- och spritcentralens affärer granskades och grundligt synades i sömmarna.

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)

Nu begärde jag egentligen inte ordet för att säga detta, utan det gjorde jag, när jag hörde ett par talare så kraftigt vädja till nykterhetsvännerna här i kammaren att följa Kungl. Maj:ts förslag, därför att detta, fränsett dess goda egenskaper i övrigt, skulle vara så värdefullt ur nykterhetssynpunkt, att det, som en talare uttryckte sig, skulle vara synnerligen olyckligt, om förslaget icke bleve bifallet. Det skulle vara intressant att få en liten förklaring på vad vi vinna ur nykterhetssynpunkt genom detta förslag utöver vad vi redan nu ha. Ty här är ju icke meningen att avskaffa Vin- och spritcentralen och de organ, som handhava denna verksamhet; det förslag, som här föreligger, avser ju icke på något sätt att omorganisera eller ur särskilt nykterhetsvänlig synpunkt gripa in i Vin- och spritcentralens verksamhet, utan här är fråga om att även formellt giva Vin- och spritcentralen det statsmonopol, som den ju i praktiken redan nu har. Jag kan inte förstå annat, än att man här vill framkasta någon slags allmän sats för att stimulera nykterhetsvännerna att gå med på detta förslag utan att på något sätt kunna visa, vilka fördelar detta förslag skulle medföra ur nykterhetssynpunkt utöver vad vi redan nu ha.

Jag har velat påpeka detta, ty jag finner det ganska underligt, att en sådan vädjan kunnat framkomma, när man, som jag redan sagt, icke kunnat i detta förslag spåra något, som skulle främja nykterheten i landet. Jag förstår icke vad vi egentligen skulle vinna genom att antaga det förslag, som här föreligger, då, såsom en talare påpekat, det inflytande, som staten här skulle få, i alla fall inte kan förhindra, att denna koncerns expansionssträvanden göra sig gällande i fortsättningen. Meningen borde väl eljest vara att få någon kontroll på vart de summor, som denna koncern plockar ur det svenska folkets fickor, taga vägen. Som det nu är, behöver ju denna koncern bara ändra sina prisnoteringar, vare sig genom att höja eller sänka priserna, för att få fram lämpliga och tillräckliga inkomster.

När man icke vinner något väsentligt i detta avseende genom det framlagda förslaget, och då man på många håll ute i landet kräver, att innan staten vidare engagerar sig här, det skall komma till stånd en utredning, så att staten må veta vad den engagerar sig i, så skall jag be att få förena mig med dem, som yrka avslag på den här föreliggande paragrafen.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! I denna sena timma skall jag icke ingå på något längre anförande för att utveckla min syn på denna sak, men jag måste dock säga några ord.

Jag ber då till en början att få säga den siste årade talaren rent och klart, varpå det beror att jag i egenskap av absolutist och förbudsvän omfattar den meningen, att det förslag, som nu föreligger, är lämpligt och gagnar nykterheten. De, som bekämpa denna proposition, besjålas av tvenne olika intressen. Förslagets motståndare utgöras å ena sidan av dem, som förmena, att förbudssaken kommer att utsättas för vissa svårigheter, när det gäller att genomföra förbudet, å andra sidan av dem — och det är dessa, som skapat den

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
föreskriften.
(Forts.)

värsta opinionen i landet — som vilja ha bort Vin- och spritcentralen och återinföra fri rusdrycksförsäljning i landet. Det skall icke kunna döljas för oss, att det är detta, som ligger bakom. Jag vill icke säga, att all den kritik, som riktas mot Vin- och spritcentralen, kommer från det hållet, men de, som fört den ivrigaste agitationen, tillhöra utan tvivel dem, som vilja ha fri partihandel på detta område.

Nu måste jag för min del säga, att ur absolutistisk synpunkt skulle det väl vara det mest fördömliga, som kunde tänkas, om man, efter att hava inlöst de privata vinhandlarna och givit dem betydande belopp i ersättning för deras rättigheter, nu skulle släppa loss de privata affärerna igen. Ser man saken ur förbudssynpunkt, blir det naturligtvis mycket lättare om jag har endast en affär och denna ställes på sådan basis, att man utan svårighet kan avkoppla den, än om det finnes hundra olika intressen, som vart och ett har sina kanaler ut till allmänheten. Det är min syn på saken.

Nu kan man säga, att Vin- och spritcentralen innehar monopol på rusdryckshandeln. Men hur är då detta monopol beskaffat? Jo, det lämnas ut av kontrollstyrelsen, som äger befogenhet att när som helst lämna ut rättigheter att försälja rusdrycker. Ja, det är gott och väl, men vem vet något om hur en kommande regim inom kontrollstyrelsen kan tänkas förfara i detta hänseende? Lagstiftningen är lagd så, att en ny regim inom kontrollstyrelsen lätt skulle kunna medföra, att allt arbete, som är nedlagt på detta område, spolierades. Den agitation, som varje år förekommer i riksdagen och ute i landet, kan icke vara till fromma för nykterheten. Det är min syn som nykterhetsvän på denna sak.

Nu har här i kväll framförts en hel del synpunkter mot Kungl. Maj:ts förslag, vilka icke tangerar förbudsfrågan. Särskilt herr Lindman har i sitt anförande radat upp en hel del skäl mot detta förslag. Han sade bland annat: Om vi nu gå med på den kungl. propositionen, så kan Kungl. Maj:t medgiva, att Vin- och spritcentralen även i fortsättningen kan få göra fastighetsköp, på det sätt som han kritiserade. Han har vidare sagt, att riksdagen bör ha ett ord med i laget, när det gäller att tillsätta de personer, som skola leda själva förvaltningen av detta monopolföretag. Han har också frågat, varför icke statsrevisorerna få granska detta företags verksamhet och räkenskaper i detalj. Jag skall då be att få fråga herr Lindman, vad anledningen väl kunde vara att den högerregering, som satt när tobaksmonopolet genomfördes, i allt väsentligt föreslog samma regler för det monopolet, som nu äro föreslagna att gälla för detta företag. Vad herr Lindman säger om Vin- och spritcentralen med den nya organisation, som här föreslagits, kan precis lika bra sägas om tobaksmonopolet. Förhållandet är, att staten har icke ett dugg mera inflytande eller mera att säga till om vid tobaksmonopolet, än vad som skulle bli fallet med den nya organisationen för Vin- och spritcentralen. Jag förstår icke vad anledningen var, att man, då tobaksmonopolet infördes, icke gav riksdagen mera inflytande över tobaken än vad den genom ett bifall till det nu föreliggande förslaget skulle få över spriten. Det var kanske så att man vill att staten icke skall ha alltför

mycket inflytande vare sig över spriten eller över tobaken. Är det då nödvändigare att riksdagen har sin hand över spritförsäljningen, när den inte har det över tobaksförsäljningen? Riksdagen har intet med tobaksmonopolet att göra, det är regeringen, som tillsätter styrelse och revisorer där.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)*

Nu är det ju icke alls fråga att lägga om tobaksmonopolet, och jag tror icke, att det finns någon anledning härtill, då tobaksmonopolet, såvitt jag vet, är väl organiserat. Men här föreslår man precis samma ordning för Vin- och spritcentralen och varför skulle den icke duga där, när den har dugt för tobaksmonopolet i åtta år? Man invänder, att erfarenheten från Vin- och spritcentralen visar på, att här behövas andra tyglar. Ja, skulle det vara fallet, så beror det helt enkelt på, att man icke litat på Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t skall ju enligt det förslag, som nu föreligger, utse hälften av antalet medlemmar av styrelsen för Vin- och spritcentralen och bland dem ordföranden, som har utslagsröst. Alltså precis samma förhållande som med tobaksmonopolet. Nu litat man alltså icke på, att Kungl. Maj:t skall utse sådana ledamöter i styrelsen för Vin- och spritcentralen, att statens och det allmännas intressen bevakas. Jag kan icke förstå annat än att detta innebär att man uttalar sitt misstroende mot Kungl. Maj:t. Vilken regering, som kommer att sitta, då dessa styrelseledamöter skola utses, vet jag icke, men om det blir nuvarande Kungl. Maj:t, som i händelse detta förslag går igenom, får utse ledamöterna så borde väl åtminstone herr Lindman och hans parti, som nu sitter vid makten, vara nöjda. Om det vore fråga om herr Thorsson och hans parti, så skulle jag kunna förstå herr Lindmans farhågor, men nu är det ju en högerregering, som skall bestämma om tillsättandet av jourhavande direktör.

Nu säger man, att vi kunna icke taga detta förslag, ty först måste Vin- och spritcentralen synas ordentligt i sönmmarna. Hur har då denna affär från början blivit skött, frågar man och yrkar på en ordentlig revision. Det skulle intressera mig, om någon av de herrar, som uttalat sig mot Kungl. Maj:ts proposition, herr Lithander, herr Olsson i Kullenbergstorp, herr Olsson i Broberg eller någon annan, det skulle intressera mig, om någon av dem ville peka ut *vem* som skall verkställa denna revision. Här har en finansminister, icke den socialistiske utan en som tillhörde en högerregering, tillsatt en kommitté, som skulle framlägga förslag angående omorganisation av Vin- och spritcentralens verksamhet. Denna kommitté bestod av sådana framstående män som justitierådet Borgström, säker och pålitlig högerman, kammarherre von Hofsten, förutvarande förstakammarledamot, säker och pålitlig högerman, samt generaltulldirektören Themptander, vilkens politiska åsikter jag icke känner, och så riksdagsman Kvarnzellius. Kommittén framkom med ett förslag, detsamma, som förelåg i fjol, men det förslaget togo herrarna icke; kommittén ansågs icke lämplig för sin uppgift. Nåväl, man ville ha en ny undersökning. Man tillkallade en expert, den främste i Skandinavien har man sagt, herr Halvorsen i Kristiania. Han gjorde en undersökning av Vin- och spritcentralen samt bolagets dotterföre-

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förelöjningen.

(Forts.)

tag och avgav ett utlåtande. Då förklarades det allmänt, att det där borde man icke sätta något värde på. Vem skall man då taga till sakkunnig? Inte kan man väl tillkalla en konkurrent, som vill komma företaget till livs, utan det måste naturligtvis vara en opartisk person. Utom de nyss nämnda har man tillkallat ytterligare två framstående personer för att granska Vin- och spritcentralens fastigheter. Deras värdering ansågs värdelös. Det skulle verkligen vara intressant, om herrarna ville peka ut, vem som skall göra en sådan undersökning, att riksdagen kan tro på den. Majoriteten i företagets styrelse består ju av personer, utsedda av Kungl. Maj:t, och hälften av revisorerna utses likaledes av Kungl. Maj:t. Att denna ordning inte har något värde för riksdagen, det fingo vi ju höra både i fjol och i år, så att den saken får naturligtvis styrelsen och revisorerna bära med ro. Men det vore i alla fall intressant att få veta, vem som skall kunna göra en undersökning av det värde, att allmänheten och riksdagen kunna tro på den.

Herrarna förbise alltid, att det här i själva verket gäller ett enskilt företag med enskilda pengar. Det finns inte ett öre av statsmedel nedlagt i detta företag, som dock på dessa år har lämnat 37 miljoner kronor åt stat och kommun; icke ett öre av vare sig kommunala eller statliga medel har nedlagts i företaget. I Tobaksmonopolet åter äro statsmedel nedlagda till betydande belopp, och dock är kontrollen från statens sida över Tobaksmonopolet icke skarpare än den skulle bli över Vin- och spritcentralen enligt det nu framlagda förslaget. Nu säger den näst siste ärade talaren, att han inte förstår den hemlighetsfullhet, som vilar över detta företag. Han säger, att man inte får reda på vissa siffror. Ja, vilka siffror är det då, som herrarna vilja ha reda på och som inte kammarens ledamöter eller andra personer redan fått kunskap om? Det skulle vara intressant att få veta, vilka uppgifter som man inte fått reda på. Nu förhåller det sig ju så, att massor av uppgifter äro i svang i landet och i tidningspressen rörande detta företag, den ena vansinnigare än den andra. Somliga tro ju inte på dessa uppgifter, men den stora allmänheten — jag vill inte säga, att kammarens ledamöter befinna sig bland dem — tror på dem. En del felaktiga uppgifter, som förre finansministern Thorsson pekade på, finnas i en här i riksdagen väckt motion, och när sådana felaktiga uppgifter och påståenden kunna finnas i motioner här i riksdagen, hur mycket av felaktigheter skall det då icke tros ute i landet?

Hur förhåller det sig med andra företag? Här ha vi talat om Vin- och spritcentralen, men hur tro herrarna, att det står till med t. ex. Tobaksmonopolet? Tro ni, att det står så väl till boks i landet? Det klagas över att tobaken och snuset äro dyra. Vad tro ni att man säger därom ute i landet? Jo, man säger att, det beror på Tobaksmonopolet. Så är det med den saken, och däråt är ingenting att göra. Det är min bestämda uppfattning, att Tobaksmonopolet skötes juste och väl, men att den stora allmänheten i många fall har en helt annan uppfattning, kan jag gott förstå, därför att tobaken är så dyr. Så ligger saken till

även beträffande spriten, och att priserna å dessa saker äro så höga beror på, att staten vill ha stora inkomster.

Det skulle vara mycket att säga i denna fråga, men som det redan är sent, vill jag inte längre upptaga kammarens tid. Så vitt jag förstår, måste det ur nykterhetssynpunkt vara ett önskemål, att den här saken nu ordnas upp. Det är så, som jag nämnde, att den nuvarande lagstiftningen för spritdrycker inte bara medger att en, utan att ett flertal rusdryckspartihandlare kunna tillkomma i vårt land. Det kan hända, att det blir så, att det blir flera rättigheter, än som den nuvarande Vin- och spritcentralen har. Att det i så fall blir glädje på vissa håll, det vet jag väl, men då komma vi att marschera samma väg som förut, nämligen den vägen, som betecknas av inlösningar av företag, som haft rättigheter, och det kan väl inte vare sig staten eller nykterhetssaken till fromma.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)*

Herr Björnberg: Herr talman, bara några ord! Den siste ärade talaren har beträffande det öde, som vi skulle gå till mötes, om vi inte här i kväll gå med på den kungl. propositionen, framkastat vissa farhågor, som, vill jag säga, från min synpunkt måste anses rätt överdrivna. Jag tror inte, att det är så stor fara för att kontrollstyrelsen medger några rättigheter under nuvarande förhållanden så att, om vi sparade på ett beslut som detta, vi därmed skulle ställas inför sådana oöverkomliga svårigheter.

Jag begärde egentligen ordet när herr Thorsson uttalade, att han hade svårt att begripa, varför nykterhetsvännerna hade så svårt att följa honom i hans samarbete med och för Vin- och spritcentralen. Åtskilliga andra socialdemokratiska talare hava varit inne på samma tal, och det har fällts många och stora ord i hög tonart. Jag vill säga att det var i en ovanligt hög tonart, som den ärade talaren på Gävlebanken uttalade sig. Det brukar ju bli mycket höga röster och många ord, när spriten kommer med. Här ha vi nu återigen en spritdebatt, men jag åtminstone skall inte förlänga den med många ord. Jag vill emellertid säga, att vi ha ingen anledning från vårt håll, snarare tvärt om, då ju spåren förskräcka — även jag som den siste ärade talaren yttrar mig i egenskap av förbuds- och nykterhetsman, fastän jag kommit till en alldeles motsatt slutsats och ett annat yrkande än han — att binda våra händer för framtiden, och det gäller att gå vidare på den väg, som en del här står i begrepp att beträda och fullfölja. Jag skulle tro, att det icke är någon som helst risk att avslå denna framställning. Det lät på en del talare här, när man förordade förslaget, som om det gällde att fullständigt sjunka ned i den ena olycksaliga brunnen eller i den andra. Jag tror, att ett års uppskov är det mest rimliga, och den utredning, som begärdes i Olssons i Ramsta reservation, är, tror jag, mycket väl befogad. Ty, säga vad man vill, vidlåder detta företag åtskilligt som är underligt. Herr Bratt lär ju ha fällt det uttrycket i denna kammare, att det finnes underliga blomster som växa uti

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förelösnings-
förelösnings-
(Forts.)

örtagården, och det måste sägas, att denna blomma är sannerligen icke särskilt inbjudande vare sig till utseende eller odör.

Jag skall be att få yrka avslag å det förslag, som föreligger, och bifall till den av herr Olsson i Ramsta vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Bärg** i Katrineholm: Herr talman, jag skall icke heller förlänga debatten. Jag väntade verkligen, att den föregående ärade talaren skulle anlägga rena nykterhetssynpunkter i denna fråga, och det var för att komma i tillfälle att säga några ord om den saken, som jag begärde ordet.

Jag skall icke inlåta mig på en debatt, om huruvida jag överhuvud taget anser det klander befogat, som här är riktat mot Vin- och spritcentralen. Jag har emellertid den bestämda känslan, att själva affärspolitiken har lämnat åtskilligt övrigt att önska. Men när man från ultra radikalt nykterhetshåll här är betänksam mot det steg, som utskottet förordar, att man skall taga, då begriper jag det, lika litet, som jag begriper den ultra radikala nykterhetspolitik som fördes för ett par dagar sedan från den icke socialdemokratiska nykterhetsgruppens håll vid frågan om starkölets slopande. Herrarna få förlåta, att jag inte förstår vad herrarna vilja i detta fallet. Om herrarna yrkade avslag å förslaget av andra hänsyn än nykterhetshänsyn, skulle jag begripa det mycket väl, men att ni lägga denna syn på frågan, som den föregående talaren gjorde, förstår jag inte. Jag anser, att om man inte vinner allt, vad man önskar, genom det föreliggande förslaget är det ändå ett steg åt det hållet, till vilket vi sträva, nämligen ett frigörande av kommunernas och det allmännas beroende av rusdryckshanteringen. Herrarna ha icke kunnat bevisa, att det är ett steg i motsatt riktning. Däremot är motsatsen bevisad, och under sådana förhållanden är det lönlöst att påstå, om man menar allvar med att anlägga nykterhetssynpunkter på frågan, man skulle bli bunden till händer och fötter genom ett beslut, som här föreslås.

Jag har, herr talman, för mitt vidkommande velat uttala detta, och det går, ärligt sagt, över mitt förstånd, när man påstår, att detta ur nykterhetssynpunkt är ett vådligt förslag.

Herr talman, jag anser mig sålunda med denna min syn på saken oförhindrad att yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta yttrande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Edén**: Herr talman! Jag hade verkligen inte tänkt att uppträda i denna debatt, då jag alltid har undvikit att taga till orda i ärenden av denna art. Men inför den möjligheten, att resultatet av omröstningen skulle bli detsamma i år, som det till allmän överraskning blev i fjol, har jag inte kunnat underlåta att dock i största korthet giva min mening till känna.

Jag skall alldeles lämna åsido, huruvida det finnes något mer

eller mindre berättigat i de anmärkningar, som hava riktats mot Vin- och spritcentralens tidigare finanspolitik. Jag kan dock gärna omnämna, att jag för min del anser, att det har framkommit vissa drag, som jag ej kan gilla, särskilt inköpen av Grand Hotell och Astra. Men detta är en sak för sig, en sak, som redan ligger ganska långt tillbaka och för övrigt en sak, i vilken vederbörande ledning av företaget har haft stöd av vederbörande finansminister. Jag skulle aldrig varit med om att ge det stödet, om jag haft någonting att säga vid ifrågavarande tillfällen. Men det har i alla händelser skett, och så mycket är i varje fall klart att, om man önskar ytterligare utredningar om dessa företag, om deras inköp, deras finansiering och deras verkliga värde, då kan, så vitt jag förstår, något hinder icke föreligga att göra sådana utredningar, även sedan det nu föreliggande lagförslaget blivit antaget, naturligtvis i den mån de låta sig förenas med gällande lag. Det har för övrigt påpekats av herr Lindman i hans anförande, att även om detta skulle bifallas, skulle, enligt hans uttryckssätt, icke den allmänna opinionen ge sig till tåls utan fortsätta med sina yrkanden på dylika utredningar. Jag kan till och med gå ett steg längre och säga, att jag tror, att Kungl. Maj:t, som naturligtvis i dylika ting är den, som effektuerar en önskan från riksdagen, i händelse av bifall till förslaget har ännu starkare möjligheter än Kungl. Maj:t har nu att åstadkomma dessa utredningar, d. v. s. utredningar i vad de avse den föregående politiken i Vin- och spritcentralen, om nu riksdagen skulle finna det behöfligt. Den möjligheten föregripes på intet sätt genom ett bifall till förslaget.

Men man begär också en annan utredning. Man begär, såsom framgår av åtminstone en av reservationerna, en utredning angående andra möjligheter att ordna den stora partihandeln med rusdrycker. I det avseendet nödgas jag för min del säga, att i den mån jag kunnat följa dessa ärendens behandling, och det har jag haft under en tid å ämbetets vägnar anledning att göra, så kan jag icke komma till annat resultat, än att den form för statens förhållande till denna viktiga partihandel, vilken nu föreligger i det framlagda förslaget, är den mest praktiska, den som på samma gång ger staten fullkomligt avgörande inflytande över företaget, och å andra sidan också ger företaget fördelen av en skötsel efter enskilda företags regler, med det för enskilda företag nödvändiga behovet av att hålla finanserna i ordning, med ett ord med undvikande av den tunga apparat, som alltid följer med, om staten skall taga direkt hand om en dylik sak. Därtill kommer, att i fall man skulle nu förkasta detta förslag, och i fall man skulle göra det på den motiveringen, att man vill ha utredning om andra möjligheter, då kunna vi, mina damer och herrar, vara säkra på, att då komma ånyo upp de enskilda intressena att försöka lossa banden på partihandeln med spritdrycker. Det är ett faktum, som vi alla känna, och det har givit sig mycket tydliga uttryck även i denna debatt. Jag nödgas säga, att det är för mig mycket svårt att förstå, hur det kan vara möjligt med en

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förorordningen.
(Forts.)*

Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)

sådan sammanblandning av olika motiv, som ligger bakom avslagsyrkandena. Å ena sidan en ståndpunkt som, förutom en granskning av de tidigare affärerna, alldeles uppenbart har bakom sig ett syfte att låta det enskilda intresset på nytt komma fram och göra sig gällande — i vilken utsträckning kan ingen säga — men dock göra sig gällande. Och å andra sidan ett intresse, som går stick i stäv mot detta, ett intresse, som vill hålla tillbaka så mycket som möjligt, och som vill ge staten den största möjliga myndighet över hela sprithandeln. Med sådana motsatta utgångspunkter för ett yrkande på förnyad utredning är det, enligt min mening, omöjligt att få ut någonting positivt ur en ny utredning.

Jag har, som jag nyss nämnde, under många år följt detta ärende, om jag också inte haft anledning att vara med vid granskning i detaljerna. Jag har, som ledamot av regeringen, också varit med om att taga det första steget för att få statens myndighet in i detta företag genom den särskilda överenskommelse med Vin- och spritcentralen, som på sin tid ingicks. Vad som nu skulle ske är att låta denna överenskommelse avlösas av en formlig lagstiftning, som definitivt reglerar denna myndighet i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som den redan fått, men med skärpning av statens inflytande. Jag vågar verkligen säga, att det är med full övertygelse, som jag uttalar den meningen, att om man nu vill ha denna sprithantering lagd under statens hand på ett sådant sätt, som tillfredsställer statens behov att kunna reglera handeln, och som tillfredsställer statens fordran att kunna reglera den efter nykterhetspunkter, då är det bästa, jag ville säga det enda möjliga man har att göra att nu bifalla utskottets förslag. Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels att kammaren måtte godkänna förevarande paragraf i det av utskottet tillstyrkta författningsförslaget, dels ock att berörda paragraf icke måtte av kammaren godkännas; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 12 § i föreliggande av bevillningsutskottet tillstyrkta förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf.

Voteringen utvisade 95 ja mot 68 nej, vadan kammaren godkänt paragrafen.

Aterstående delar av författningsförslaget.

Godkändes.

*Ang.
ändringar i
rusdrycks-
försäljnings-
förfordningen.
(Forts.)*

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till förordning om ändrad lydelse av 9 § och 37 § 2 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 (nr 86) angående tillverkning av brännvin.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslagen.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt diplomatiska och konsulära befattningshavare;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa ändringar i belysningssystemet inom Bodens fästning m. m.;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under eklelesiastikåret 1923—1924 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av understöd åt offentliga rättshjälpsanstalter.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga löne-
tillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningsha-
vare jämte en i ämnet väckt motion. *Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.*

I en den 9 mars 1923 dagtecknad proposition, nr 138, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.
(Forts.)

statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att till vissa i propositionen omförmälda ordinarie vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare skulle under budgetåret 1923—1924 utgå tillfälliga lönetillägg med i propositionen angivna belopp;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, där vid någon av i propositionen nämnda institutioner vore anställda icke-ordinarie befattningshavare, vilka med avseende å tjänsteställning och avlöning vore att likställa med sådana ordinarie befattningshavare, om vilka nu vore fråga, tilldela sagda befattningshavare tillfälligt lönetillägg efter enahanda grunder, som gällde i fråga om tillfälliga lönetillägg åt motsvarande ordinarie befattningshavare;

dels till beredande av tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare å riksstaten för budgetåret 1923—1924 såsom extra förslagsanslag anvisa följande belopp, nämligen:

under femte	huvudtiteln	kronor 16,000
»	åttonde »	» 42,000
»	nionde »	» 10,000;

dels ock besluta, att de tillfälliga lönetilläggen till vaktmästarna vid statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. och flottans pensionskassa skulle utgå av respektive pensionsanstalters medel.

Ifrågavarande proposition hade hänvisats till statsutskottet i vad densamma ankomme på utskottets handläggning.

I samband med Kungl. Maj:ts föreliggande proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Pehrsson* i Göteborg väckt motion, nr 252, vari föreslagits, att riksdagen måtte dels besluta, att för budgetåret 1923—1924 skulle till vaktmästarna vid de ecklesiastika konsistorierna utgå tillfälliga lönetillägg enligt i motionen angivna grunder, dels ock för beredande av sådana tillfälliga lönetillägg i riksstaten för budgetåret 1923—1924 såsom extra förslagsanslag å åttonde huvudtiteln anvisa ett belopp av 45,660 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å ovanberörda motion, måtte, i vad anginge ordinarie vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, tillhörande i propositionen avsedda, under femte och åttonde huvudtitlarna uppförda institutioner,

a) besluta, att till nämnda ordinarie vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare skulle under budgetåret 1923—1924 utgå tillfälliga lönetillägg med i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 16 mars 1923 angivna belopp, dock att dylika tilllägg icke skulle utgå till de tre preparatorer, som jämlikt riksdagens skrivelse nr 8 A, punkt 23, av riksdagen för samma tid beviljats personliga avlöningstillägg å 500 kronor för envar;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, där vid någon av nu ifrågasvarande institutioner vore anställda icke-ordinarie befattningshavare, vilka med avseende å tjänsteställning och avlöning vore att likställa med sådana ordinarie befattningshavare, om vilka nu vore fråga, tilldela sagda befattningshavare tillfälligt lönetillägg efter enahanda grunder, som gällde i fråga om tillfälliga lönetillägg åt motsvarande ordinarie befattningshavare; och

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.
(Forts.)

c) till beredande av tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare å riksstaten för budgetåret 1923—1924 såsom extra förslagsanslag anvisa:

under femte	huvudtiteln	kronor 16,000 och
»	åttonde »	» 42,000.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius, Swartz, Lamm, Oscar Olsson, Johan Nilsson* i Malmö, *Bergqvist, Anderson* i Råstock, *Rydén, Waldén, Jansson* i Falun och *Törnkvist* i Karlskrona, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Rydén**: Herr talman! Beträffande förevarande utlåtande ha elva ledamöter av statsutskottet varit av en annan mening än majoriteten. Skillnaden är ur statsfinansiell synpunkt icke något att egentligen fästa sig vid. Det gäller nämligen tre preparatorer vid Naturhistoriska riksmuseet, vilka utskottet vill stryka från rätten att erhålla tillfällig löneförbättring, fastän eljest alla statens vaktmästare i hela riket erhålla sådana. Minoriteten i utskottet har ansett, att detta skulle vara i hög grad orättvist mot ifrågavarande tre befattningshavare. Riksdagen har nämligen, för inte längre tid sedan än år 1921, fastställt för dessa personer — efter mycket ingående undersökningar och sedan den stora löneregleringskommittén yttrat sig i saken — personliga tillägg av 500 kronor utöver den vanliga lönen, beroende därpå, att inga bostäder funnos ordnade för dem vid det Naturhistoriska museet och de själva få kosta på sig resor dit ut. Ävenledes anfördes i den propositionen, som föranledde detta beslut, att preparatorernas arbete är av kvalificerad beskaffenhet; de ha att sköta en del mikroskopiska preparat, vilket kräver en yrkeskicklighet, som ligger långt utöver vad som i allmänhet fordras av vaktmästare.

Då riksdagen alltså så sent som för två år sedan efter en mycket omsorgsfull prövning ansåg, att de tre preparatorerna borde ha 500 kronor i särskild ersättning, ha vi icke kunnat finna det rättvist att i detta sammanhang genom nekande av ifrågavarande tillägg, taga ifrån dem 200 kronor — ty detta innebär i verkligheten statsutskottets hemställan. Den summa, som det här gäller för staten, uppgår endast till 600 kronor, och om vi tänka på den ställning, som dessa befattningshavare, vilka äro lågt avlönade, intaga, skulle ett sådant

Anq. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.

(Forts.)

beslut för dem te sig icke blott ekonomiskt kännbart, utan även orättvist.

Jag skall icke vid denna sena timma hålla ett längre tal om denna sak, utan vill endast tillkännage, att jag anser, att utskottets hemställan skulle innebära en orättvisa mot de tre befattningshavarna. Det är detta, som gjort, att jag tillsammans med tio kamrater i utskottet reserverat mig, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilket är liktydigt med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag vill lämna å sido den senaste ärade talarens påstående om, att det var efter en synnerligen omsorgsfull utredning, som man för två år sedan beviljade tillägget å 500 kronor. Men då han vidare påstod, att man med utskottets förslag faktiskt skulle taga ifrån preparatorerna 200 kronor, kan jag inte förstå, hur han resonerar. Ingen har ju ifrågasatt att taga ifrån dem vare sig 200 kronor eller något som helst annat belopp. Det har väl ändå varit så, att när man ger tillfälliga lönetillägg i väntan på lönereglering, har man undantagslöst brukat se till, att man icke går högre än vad man vid den definitiva löneregleringen kan komma till. Nu föreligger ett löneregleringsförslag, som även dessa tre personer äro innefattade i, och det kan vara av ett visst intresse att ha klart för sig, dels hur deras nuvarande löneförhållanden ställa sig, dels vidare hur det skulle ställa sig, om de erhålla ett tillägg av 200 kronor jämte dyrtidstillägg å detta och dels slutligen, hur det skulle ställa sig enligt den nya lönereglering, som föreligger. Med nuvarande avlönning ha de en begynnelse-lön av 3,726 kronor och en slutlön av 4,140 kronor. Med 200 kronors tillägg jämte dyrtidstillägg därå skulle begynnelse-lönen bli 4,200 och slutlönen 4,416 kronor. Enligt löneregleringsförslaget skulle, med det dyrtidstillägg som nu utgår, begynnelse-lönen bli kronor 3,585,60 och slutlönen 4,406,20. Vare sig man ser till begynnelse-lönen eller till slutlönen, skulle dessa personer alltså med nämnda tillägg av 200 kronor erhålla högre belopp än enligt löneregleringsförslaget. Det vore, tror jag, tämligen enastående att så gå till väga, och jag vågar mena, att ett liknande förhållande icke gäller för någon annan av dem, som äro upptagna i förslaget. Det har varit en genomgående princip var gång man gett tillfälligt lönetillägg, att man icke skjuter över och går så långt, att man genom tilläggen kommer högre upp än vad det definitiva löneregleringsförslaget skulle innebära.

Man bör också komma ihåg en annan sak, nämligen att det för den nya löneregleringen kräves en timmas längre tjänstgöring pr dag — detta är det stadgade villkoret över hela linjen.

Det kvalificerade arbete, som man vidare åberopar, lär enligt de uppgifter jag fått inskränka sig till ett arbete under omkring 2 timmars tid dagligen. I övrigt är det vanligt vaktmästargöra, varför den saken inte är så ofantligt storartad, som man för två år se-

dan gjorde gällande, när tillägget å 500 kronor tillkom, ett tillägg, som allt fortfarande skall utgå.

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.

(Forts.)

Jag tror därför, att utskottets majoritet icke på något sätt gjort orätt mot eller misshandlat dessa tre befattningshavare. Det är sannoligen inte summan i och för sig, som verkat avgörande — det försäkrar jag. Men att vi med öppna ögon skulle gå och ge en högre avlöning än det redan utarbetade lönereglerningsförslaget bereder, vore, som sagt, något speciellt och nytt. Det är av dessa skäl, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Blädinge instämde häruti.

Herr Rydén: Herr talman! Det förhåller sig ju så, att av de fyra preparatorerna vid riksmuseet en har fri bostad, under det att de andra få hyra i Stockholm. De som varit ute vid riksmuseet veta, att det icke ligger i en bebyggd stadsdel, varför preparatorerna måste ha bostad i Stockholm och kosta på sig resor dit ut — det går heller inte spårvagn i närheten, utan man måste begagna sig av Djursholmsbanan. Som ersättning härför ha de tre preparatorerna erhållit 500 kronor årligen. Nu föreslår statsutskottet, att medan den, som har bostad ute vid riksmuseet och som helt säkert redan nu är gynnad i förhållande till de personer, som skola hyra i staden och få kosta på sig sina resor, erhåller 200 kronor, skall man taga ifrån de tre andra det belopp å 200 kronor som Kungl. Maj:t föreslagit.

Vidare vill jag påpeka, att det enligt det lönereglerningsförslag, som man utarbetat, redan med de nuvarande beloppen skär sig på en eller annan punkt. Det kommer även i fortsättningen att skära sig vid de tillfälliga löneförbättringarna, om man skall räkna dyrtidstilläggen så, som herr Olsson i Kullenbergstorp gjorde. Den saken brukar emellertid regleras vid den definitiva lönereglerningen genom personliga fyllnadstillägg — detta gäller alla lönereglerningar, som gå ut över en stor grupp statstjänare.

Jag kan inte finna, att det är rättvist, att när riksdagen så sent som för två år sedan gav de tre preparatorerna 500 kronor som ett slags soulagement för att de icke hade bostad vid museet utan måste kosta på sig resor från Stockholm, man nu så att säga sänker detta belopp till 300 kronor, detta nämligen genom att de icke få vara med om den tillfälliga löneförbättring å 200 kronor, som de andra befattningshavarna komma i åtnjutande av. Det gäller, som jag nyss sade, ju här en grupp av relativt lågt avlönade statstjänare, och det fordras av dem en mycket hög grad av yrkesskicklighet på sitt område. Jag har omöjligen kunnat vara med om att biträda ett förslag, som jag för min enskilda del uppfattar som en orättvisa mot dessa befattningshavare. Därför ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Det är märkvärdigt, att den ärade talaren än en gång kan komma och säga, att man tager ifrån preparatorerna 200 kronor. Så är icke förhållandet: man

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.
(Forts.)

tager icke ifrån dem någonting, utan de få behålla sina 500 kronor ograverade. Men den befattningshavare, som har bostad där ute fick inte 500 kronor, när de andra fingo det, och man kan väl inte göra mer än bestämma, att han som andra får betala sin bostad, när man nämligen genomför den nya löneregleringen. Det är mer än väl plats för honom i denna löneregleringshistoria, och det skär sig visst icke för hans vidkommande.

Det är egendomligt, att herr Rydén kan resonera som så, att när man en gång gått in på vissa tillägg, måste man fortsätta, vart-hän det än bär.

Den ärade talaren sade, att det skar sig på åtskilliga punkter i löneregleringsförslaget. Nej, såvitt jag vet skall det inte skära sig på några av de punkter, som upptagits i förslaget. Det var just för att förebygga, att det skulle skära sig på denna punkt, som avdelningen och utskottets majoritet kom till det beslut, som vi se av betänkandet. Jag tror alltså, att det påståendet inte håller riktigt streck, att det skär sig på vissa punkter i utlåtandet.

För övrigt böra vi väl ändå, om det skall vara någon mening med att lönerreglera, se till, att inte omedelbart innan ett förslag antages lönerna höjas genom personliga tillägg, som skulle utgå så länge vederbörande leva. Detta är väl ett dåligt sätt att lönerreglera. Men det tycks just vara den ärade talarens mening, att man i fortsättningen skall trassla till saken så mycket man kan. Det är inte min åsikt, och därför vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det gäller ju här ett lönebelopp för några lägre statstjänstemän, och i sådana fall vidgas ju i allmänhet hjärtat på kammarens ledamöter. Jag må säga, att jag ej gärna vill uppträda till försvar för utskottet, då det, som herr Rydén också nämnde, rör sig om ett anslag till så få personer och till ett så litet belopp. Om saken också i realiteten vore begränsad här till, skulle jag heller inte yttra mig till utskottets förmån, men detta är knappast fallet. Man får dock enligt min mening härvidlag lita på de löneexperter, som suttit och gnuggat med dessa saker och fastställt de olika lönesatserna för både lägre och högre tjänstemän. Det är därför, som vi i statsutskottet icke kunnat gå med på det yrkande, som reservanterna framställt. Det förhåller sig nämligen så, som herr Olsson i Kullenbergstorp redan nämnt, att följden blir, om man bifaller reservanternas förslag, att när en lönereglering en gång skall ske man antingen måste gå under de belopp, som nu skulle fastställas av riksdagen eller också ge personliga tillägg, som komma att stå sig under vederbörandes hela livstid. Det kan inte vara lämpligt, att man föregriper löneregleringen och bereder riksdagen svårigheter i framtiden. Det är på dessa grunder jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag tror, att de, som talat för utskottets förslag, i någon mån ha missförstått reservanternas förslag. Det är här inte fråga om, att tillägget å 500 kro-

nor skall betraktas som lön åt nämnda befattningshavare, utan beloppet är, som herr Rydén påpekade, ett tillägg för att desamma icke åtnjutit den förmån av fri bostad, fritt bränsle och lyse, som den fjärde preparatorn åtnjuter. Det har nämligen tidigare ansetts lämpligt, att ge ett tillägg av 500 kronor med hänsyn särskilt till att de ej hava fri bostad, ävenså därför att de få vidkännas kostnaderna för resor från och till Stockholm. Skall man nu bestämma, att den person, som har bostad vid riksmuseet, skulle erhålla ifrågavarande lönetillägg å 200 kronor, under det att de, som icke ha bostad, ej skulle medgivas detta, blir det en skillnad i löneförmåerna, som icke är rättvis. Under sådana förhållanden blir det faktiskt, såsom herr Rydén nämnde, på det sättet, att de senare i förhållande till den förra preparatorn mista 200 kronor av sin lön och sålunda inte bli jämställda med denne. Detta kan inte vara riktigt, och jag ber därför att få instämma i herr Rydéns yrkande.

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.
(Forts.)

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Det sades nyss av en ärad talare på Skånebanken, att när det gäller lägre tjänstemäns löner, plägar hjärtat vidgas hos kammarens ledamöter. Jag skulle även jag mycket gärna vilja vädja till kammarens goda hjärta för den lilla grupp av befattningshavare i det allmännas tjänst, om vilkas löneförhållanden jag motionerat.

Det rör sig här om de ecklesiastika konsistoriernas vaktmästare. Dessa ha genom 1921 års statsverksproposition blivit i det allra närmaste jämställda med länsstyrelsernas vaktmästare, och anslag beviljades åt dem under utgiftsposten: »förstärkande av ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner». I sammanhang därmed uttalades det uttryckligen, att vaktmästarnas löner skulle uppbringas på nämnda sätt till huvudsaklig likhet med länsstyrelsernas vaktmästares löner. Dessa ha likväl som bekant dels något högre avlöning, dels ålderstillägg och dels dyrtidstillägg på hela sin lön, varigenom de redan nu komma i en bättre ställning än konsistorievaktmästarna, som icke ha ålderstillägg och icke dyrtidstillägg å från annat håll lämnad lönefyllnad. Nu har det dessutom för vaktmästarna i länsstyrelserna m. fl. föreslagits vissa välbehövliga lönetillägg, men man har icke på samma gång tagit med ifrågavarande lilla grupp av befattningshavare. Utskottet har vid sitt avstyrkande av min motion sagt, att dessa statstjänares löneförmåner för närvarande inte utgå enligt enhetliga principer, och jag vill inte alls förneka, att detta är riktigt. Det är givetvis ganska skiftande belopp, som från staten tillkomma dessa befattningshavare på olika håll. Jag skall heller inte, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till min motion gentemot ett enhälligt utskott, utan jag skall endast be att få fästa uppmärksamheten på, att utskottet dock varit så välvilligt i sin motivering, att det yttrat, att det icke funnit sig »i detta sammanhang och utan närmare utredning» böra inlåta sig på frågan om ändring i nämnda vaktmästares löneförhållanden.

Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl.

(Forts.)

Jag är tacksam för, att avslaget åtminstone fått denna milda och mjuka form.

Jag tillåter mig därför, till den kraft och verkan det hava kan, att göra en vördsam hemställan till dem det vederbör att efter verkställd utredning i annat sammanhang, när frågan ånyo kommer upp i statsverkspropositionen, ha dessa vaktmästare i åtanke, vare sig detta sker genom löneökningens upptagande under samma rubrik som 1921 »för förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner» eller på annat sätt. Deras läge är nämligen synnerligen besvärligt, och om än arbetstiden kan vara något växlande, förhåller det sig åtminstone på de håll, där jag närmast känner till läget, nämligen i Göteborg och vid vissa andra av de större expeditionerna, att deras tid är fullt utnyttjad och att arbetet är av krävande art.

Herr talman, jag har inte velat framlägga något yrkande; utan endast vid ärendets behandling göra detta uttalande till protokollet.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Det framgår av den siste ärade talarens yttrande, att det finns flera i med ifrågavarande preparatorer jämfylligt läge, som också anse sig berättigade att få hjälp, och det skall villigt medgivas, att man vid en kommande lönereglering i så fall får taga hänsyn även till dessa. Men jag kan inte förstå, varför både herr Rydén och herr Jansson i Falun vilja såsom stöd för ett bifall till reservationen åberopa, att det finns en ojämnhet på detta område, som väl kommer att borttagas vid den kommande regleringen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Rydén**: Herr talman! Jag får verkligen uttrycka min förvåning över, att herr Bengtsson i Norup, som satt i statsutskottet 1921 och då i sådan egenskap hade att pröva den proposition, som förelåg om särskilt tillägg å 500 kronor åt ifrågavarande tre preparatorer, vilka icke hade bostad vid museet, icke kan fatta, att om det år 1921 ansågs, att de borde ha 500 kronor mera än den befattningshavare, som hade fri bostad därute, så bör man vidhålla detta även nu, då denne får sin tillfälliga löneförbättring. Det är den synpunkten jag velat understryka. Jag var icke med i statsutskottet år 1921 och jag har icke ansvar för frågans behandling vid den tiden — jag vet icke, om man gjorde dumt eller ej — men jag tycker, att de som voro med och prövade saken vid det tillfället och då funno, att tillägget å 500 kronor var rättvist, böra erkänna, att det även i dag är rättvist, att nämnda personer erhålla mera i konstant lön än denna andre person, som har bostad därute vid museet.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag vill påpeka, att statsutskottet tagit hänsyn till vissa med löneregleringen sammanhängande frågor. Om ifrågavarande vaktmästare nu erhålla 200 kronor, utöver det belopp å 500 kronor, som de förut fått i personligt tillägg, skulle de säkerligen komma upp i en högre inkomstsumma än de skulle

komma till vid en blivande definitiv lönereglering. Det är väl mindre tilltalande att förfara på det sättet. Med anledning härav ansågs det lämpligt i utskottet, att den extra löneökning av 200 kronor, som tillmättes här uppräknade vaktmästare, icke skulle komma de tre preparatorerna till del. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare.
(Forts.)*

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Det förhåller sig ju i alla fall så, att den ursprungliga anledningen till här föreliggande förslag till lönetillägg för vaktmästare hänför sig till den synnerligen kraftiga nedskärning av dyrtidstilläggen, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det återfinnes i propositionen nr 2 ett uttalande om den saken.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att om inte nämnda kraftiga beskärning inträffat, skulle sannolikt icke här förevarande förslag ha kommit fram. I så fall hade ju dessa vaktmästare hela tiden stått i samma förhållande som förut till övriga befattningshavare, och därmed hade väl också, herr Bengtsson i Norup, ett föregripande av löneregleringen skett? På den punkten skola vi icke resonera: här sker faktiskt en orättvisa för ifrågavarande vaktmästare, och det är denna orättvisa, som reservanterna för sin del inte kunnat vara med om.

Jag ber att få biträda det yrkande, som herr Rydén framställt.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 104, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Omröstningen utföll med 74 ja mot 73 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till befrämjande i allmänhet av slöjderna jämte en i ämnet väckt motion.

*Ang.
anslag till
befrämjande
i allmänhet
av slöjderna.*

Ang.
anslag till
befrämjande
i allmänhet
av slöjderna.
(Forts.)

Uti den till riksdagen den 8 januari 1923 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1923—1924 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln med återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, punkten 36, föreslagit riksdagen

att i riksstaten för budgetåret 1923—1924 upptaga

dels det i den ordinarie anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande med 8,000 kronor,

dels ock, utan angivna belopp, de i samma anslagstitel ingående reservationsanslagen, nämligen

reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena;

reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri;

reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien; och

reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägnade sig åt bergshanteringen.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hedvall m. fl.* väckt motion, nr 91, vari föreslagits,

att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1923—1924 upptaga de under anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående reservationsanslagen, nämligen:

reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena med 20,000 kronor;

reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri med 15,000 kronor; samt

reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien med 10,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och ovanberörda motion i riksstaten för budgetåret 1923—1924 upptaga

I) det i den ordinarie anslagstiteln »Befrämjande i allmänhet av slöjderna» ingående anslaget till manufakturernas befrämjande med 8,000 kronor;

II) de i samma anslagstitel ingående reservationsanslagen, nämligen

a) reservationsanslaget till reseunderstöd åt arbetare i de särskilda näringsyrkena med 15,000 kronor;

b) reservationsanslaget till reseunderstöd åt idkare av hantverk och annan mindre industri med 8,000 kronor;

c) reservationsanslaget till reseunderstöd åt verkmästare och förmän inom industrien med 12,000 kronor; samt

d) reservationsanslaget till reseunderstöd åt teoretiskt och praktiskt bildade tekniker, som icke ägnade sig åt bergshanteringen, utan angivet belopp.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr Olsson i Kullenbergstorp förklarat sig anse, att utskottet bort, med avstyrkande av herr Hedvalls i ämnet väckta motion, tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning.

*Ang.
anslag till
befrämjande
i allmänhet
av slöjderna.
(Forts.)*

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! I föreliggande utlåtande har utskottet frångått statsverkspropositionen och med anledning av en enskild motion gått med på att bevilja ett anslag å 35,000 kronor. Man har på avdelningen haft synnerligen stora svårigheter att passa in nämnda belopp i den förutvarande anslagspostens rubriker, så att pengarna skulle kunna tagas härur för ifrågasvarande ändamål, nämligen för resebidrag till utställningen i Göteborg. Såvitt jag förstår, finns det intet i anslagets rubrik, som tyder på, att något dylikt skulle kunna ske, men man har likafullt ordnat det så, att deltagarna erhålla vardera 80 kronor. Det är naturligtvis helt och hållet för resor till utställningen, som dessa bidrag utgå. Att man icke förut på detta område gått till väga så, som man nu gjort, visar sig därav, att riksdagen både vid utställningen i Stockholm år 1897 och i Malmö 1914 beviljade särskilda anslag till resebidrag — då var det naturligtvis, som man brukar säga, rent spel härvidlag. Nu förmodar jag, att Kungl. Maj:t tagit olika omständigheter i överbägande, här liksom på andra punkter, och jag förstår då inte, varför statsutskottet skall fungera som en extra Kungl. Maj:t. Jag tycker, att det är märkvärdigt att så skall ske, helst som man ordnar det så, att man snor bort villkoren för att få dem att passa till det anslag, som man rätteligen vill ge. Jag antager, att Kungl. Maj:t vid sin undersökning funnit, i likhet med vad som gällt på andra områden, att man måste spara på denna punkt. Överhuvud taget har statsverkspropositionen, när det gällt resebidrag, överallt gått starkt nedskärande fram och på de flesta håll har man helt enkelt strukit anslagen. Det är helt och hållet på den grunden, att jag inte kan se något rimligt skäl till att man frångår den kungl. propositionen härvidlag, som jag, herr talman, ber att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den kungl. propositionen oförändrad.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det behöves icke många ord i denna fråga. Det skulle enligt min mening nästan vara en skam för riksdagens andra kammare, om man skulle säga nej till det mycket anspråkslösa men betydelsefulla anslag, som här är begärt för att ge våra hantverkare tillfälle att utöka sina kunskaper till fördel för hela vårt land. Anslaget inbringar många gånger om den summa, som här av statskassan användes. Jag förväran mig över att herr Olsson i Kullenbergstorp vill med sitt namn stå som reservant gentemot ett sådant rimligt anspråk, som här påyrkats. Jag anhåller därför om bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag vet inte, om skammen är större för mig än för Kungl. Maj:t, som icke upp-

*Ang.
anslag till
befrämjande
i allmänhet
av slöjderna.
(Forts.)*

tagit detta anslag i statsverkspropositionen. Jag tycker, att jag är i tämligen gott sällskap, då jag talar mot anslaget, ja i nästan lika bra sällskap, som om jag hade herr Bengtsson i Norup med mig på denna punkt.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag anser mig oförhindrad, herr talman, att meddela, att det upplystes i utskottet, att herr Olsson i Kullenbergstorp inte alltid varit alldeles omöjlig på denna punkt. Det var endast fråga om hur långt man skulle gå, och då herr Olsson i Kullenbergstorp inte fick precis som han ville, sade han absolut nej till det hela. Jag har tagit mig friheten att meddela detta, då jag tyckte, att det inte kunde skada, eftersom herr Olsson låter så tvärsäker på riktigheten i sitt avslagsyrkande.

Dessutom skall jag inte neka mig något att påminna herr Olsson i Kullenbergstorp om, att han borde i förmiddags ha erinrat sig Kungl. Maj:ts ställning på en annan punkt, som vi behandlade först på dagordningen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogos vart för sig bevillningsutskottets

memorial, nr 42, med förslag till ändring av rubriken 1242 i gällande tulltaxa; och

betänkande, nr 43, i anledning av väckt motion om särskild skatt å alla slag av läske- och maltdrycker m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och betänkande hemställt.

§ 8.

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning.*

Vidare förelåg till avgörande sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående lagstiftning rörande blandning av svenskt och utländskt vete vid förmalning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 154, som överlämnats till andra lagutskottet och enligt överenskommelse mellan detta utskott och jordbruksutskottet hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, hade herr *Westman m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till sådan lagstiftning rörande inblandning av svenskt och utländskt vete vid förmalning, att därigenom avsättning av svenskt vete på den inhemska marknaden under tillfredsställande villkor befrämjades.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Magnusson* i Kalmar i fråga om utskottets motivering.

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning.
(Forts.)*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Westman**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att med några ord beröra det nu föreliggande sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande. Det slut, som utskottet kommit till, innebar ju ingen överraskning. Så gott som alla motioner, vilka gällt jordbruket, ha rönt samma öde att bli avstyrkta vid denna riksdag. Förslaget om det lilla handtag åt jordbruket som utförselbevisen skulle ha givit icke att förglömma. Varför skulle man då inte fortsätta på den inslagna vägen och även avstyrka förevarande motion, som skulle befrämja avsättningen av en av jordbrukets produkter? Överraskande för oss motionärer är endast, att utskottets skicklige och förfarne ordförande lyckats kompromissa ihop ett enhälligt utskottsutlåtande i avstyrkande riktning.

Vid läsningen av utskottets utlåtande så finner man, att utskottet givit motionärerna rätt i, att det under de senaste åren rådande förhållandet på spannmålsmarknaden är beklagligt, i det att till landet importerats utländskt vete i stor utsträckning, medan det betydligt billigare svenska vetet samtidigt legat osäljbart hos lantmännen. Vidare framhålles, att motionärerna ha rätt i sin mening, att det är ett allmänt intresse att, i den mån så lämpligen kan ske, åtgärder vidtagas i syfte att bereda trygghet för ökad avsättning av svenskt vete för konsumtion inom landet. Utskottet finner det emellertid vara tveivel underkastat, huruvida den utväg, som motionärerna i detta avseende anvisat, är ägnad att leda till målet.

Vad är det då motionärerna begärt? Jo, att »riksdagen i skriftelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t ville utarbeta och för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till sådan lagstiftning rörande inblandning av svenskt och utländskt vete vid förmalning, att därigenom avsättning av svenskt vete på den inhemska marknaden under tillfredsställande villkor befrämjades». Utskottet vill icke vara med om att förorda, att i skriftelse till Kungl. Maj:t motionärernas förslag framför andra framföres till övervägande vid den ytterligare utredning i syfte att ernå ökad avsättning av svensk brödsäd, som synes utskottet påkallad. Det framhålles i stället, att i första rummet andra möjliga utvägar för berörda önskemåls främjande synas vid en dylik utredning böra tagas under omprövning. Då utskottet anser, att på grundval av den nu förevarande motionen ståndpunkt ej bör tagas till de olika uppslag, som härutinnan kunna erbjuda sig, samt utskottet är fullt förvissat om, att förevarande spörsmål kommer att i god tid före instundande konsumtionsår upptagas till behandling av Kungl. Maj:t oberoende av något riksdagens initiativ, finner utskottet skäl ej föreligga att föreslå avlåtande av särskild skriftelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
formalning.
(Forts.)*

Av det nu återgivna framgår alltså, att riksdagen icke skall taga något initiativ: riksdagen skall vänta och se, vad Kungl. Maj:t behagar göra. Riksdagen har dock initiativrätt, en rätt, som den enligt mitt förmenande borde begagna sig av i detta fall.

Utskottet måtte ha en större tilltro till den nuvarande regeringen än till den avgående, ty utskottet har ju medgivit, att ett beklagligt förhållande varit rådande på spannmålsmarknaden under de senaste åren, och vi veta ju, att något ingripande från Kungl. Maj:ts sida hittills icke skett mot den stora lyximport av vete, som till förfång för den svenska brödsädsodlingen obehindrat fått äga rum.

För egen del ger utskottet inga bärande uppslag.

Utskottet yttrar, att det finnes andra utvägar, som äro bättre än de som motionärerna föreslagit, men vilka de utvägar äro, som förordas, får man icke veta. Den saken innesluter utskottet i en fullständig hemlighetsfullhet, och man har överhuvud icke tagit någon tydlig ståndpunkt till frågan. Det skulle givetvis vara av ett mycket stort intresse för kammaren att få veta, vilka utvägar utskottet för sin del anser vara att föredraga. Jag antager, att utskottets representanter icke ha något emot att meddela kammaren upplysningar härom. För min del är jag alltjämt övertygad om, att den anordning, som motionärerna föreslagit, är det enda effektiva medel som finnes att komma till rätta med den mäktiga kvarntrusten. Endast en sådan anordning kan ge statsmakterna ett tillräckligt skarpt vapen i händerna för den strid, som måste föras för att tillvarataga jordbrukarnas intressen mot den mäktiga trusten, vars ekonomiska välstånd tillkommit på det svenska jordbrukets bekostnad. Jag tror, att blotta tillvaron av ett sådant maktmedel skulle skapa förutsättningar för åvägabringande av ett frivilligt avtal med kvarnföreningen, varigenom det skulle vinnas garanti för en ökad avsättning av svenskt vete.

Jag understryker emellertid ännu en gång, att det skulle vara synnerligen önskvärt att få reda på, vilka andra utvägar utskottet anser vara lämpliga. Jag upprepar sålunda min vädjan till utskottet att ge oss kännedom härom. Så länge jag icke blivit övertygad om att några andra utvägar finnas än den, som motionärerna anvisat, anser jag mig, herr talman, böra yrka bifall till den föreliggande motionen och avslag på utskottets hemställan.

Herr *Johanson* i Hörninge instämde häruti.

Herr *Magnusson* i Skövde: Herr talman! Jag skall icke länge upptaga kammarens tid, men då jag varit ledamot av det samman-satta utskott, som haft att behandla denna fråga, skall jag med några ord beröra det föreliggande spörsmålet.

Inom utskottet fanns tvivelsutan ganska mycket välvilja för det spörsmål, som motionärerna här framfört. När utskottet likväl icke kunnat tillstyrka motionen, har detta berott på det enkla förhållandet, att det vid en närmare granskning visade sig, att förslaget icke torde leda till det mål, som motionärerna tänkt sig och äsyftat. Jag kan

nämna för motionären, att denna åsikt delades även av hans meningsfränder här i riksdagen, av vilka ingen, som hade säte i utskottet, kunde finna, att den väg motionärerna angivit var framkomlig. Vidare vill jag genast säga till den ärade talaren herr Westman, som upprepade gånger påyrkade, att man från utskottets sida skulle angiva, vilka de andra utvägar vore, som ansåges framkomliga, att det givetvis icke för utskottet förelagat möjlighet eller anledning att härvidlag komma med några utförligare upplysningar, särskilt som vi ansett och hoppats, att Kungl. Maj:t skall ägna spörsmålet ingående prövning och därpå grundade förslag. Man står nu icke alldeles utan erfarenhet rörande den utväg, som herr Westman föreslagit. Jag vill erinra om, att för ett par år sedan ingicks en överenskommelse med kvarnarna angående viss inblandning av svenskt vete. Detta föranledde egentligen icke något resultat, ty överenskommelsen hölls icke och den kunde icke kontrolleras. Jag tror, att, i fall man kunde finna en lagstiftningsform, som kunde användas i föreliggande fall, det skulle visa sig mycket svårt att vinna en effektiv kontroll över att lagen verkligen efterlevdes, förutom det att man alltid hade risken av att det i stället importerades utländskt vetemjöl. Herr Westman har själv varit inne på den frågan i sin motion, och det antyddes också där, att lagstiftningen skulle behöva kompletteras med ett eventuellt importförbud på vetemjöl. Jag vill bara upplysa därom, att vi inom utskottet hade före ett utkast till lagtext, som uppgjordes inom regeringen, när underhandlingar för ett par år sedan voro å bane angående inblandning av svenskt vete. Lagtexten var emellertid av så avskräckande slag, att utskottet inte kunde reflektera på den, och jag tror inte heller, att herr Westman skulle gjort det om han tagit del av densamma.

Om vi sålunda med en välvillig motivering avstyrkt motionen, beror det på den uppfattningen, att motionärernas väg knappast är framkomlig. Jag kan eljest säga herr Westman, att när det gäller att komma kvarnarnas övermakt till livs och att bereda avsättning för svensk spannmål, tror jag mig ha lika stort intresse som herr Westman.

Jag skall emellertid begagna tillfället att få rikta mig till herr jordbruksministern med den vädjan, att han måtte ägna sin uppmärksamhet åt det spörsmål, som här i motionen är fört på tal. Utskottet har uttalat sin förvisning om, att herr statsrådet och regeringen i sin helhet komma att ägna all uppmärksamhet åt det föreliggande spörsmålet. Och jag skall be allvarligt få lägga denna sak på herr statsrådets hjärta. Det är dock så, att man kan inte å jordbrukarhåll — och samma uppfattning borde råda på alla håll — vara tillfreds med de nuvarande förhållandena, då den utländska spannmålen i så stor utsträckning föredrages framför den svenska. Jag tror, att det är skäl att söka finna någon utväg, varigenom man kan råda bot på de nuvarande otillfredsställande förhållandena.

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Vid denna sena timma vågar jag endast några minuter taga kammararens tid i anspråk.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 37.

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning.
(Forts.)*

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
formalning.
(Forts.)*

Det är beklagligt, att en så viktig fråga, som denna onekligen är, skall förekomma så långt ner på föredragningslistan och så sent på natten, då en glest besatt kammare skall behandla densamma. Jag har den uppfattningen, att den föreliggande frågan är av utomordentlig betydelse. Ett talande bevis för att så är fallet är de motioner, som väckts i saken liksom de många försök man gjort att lösa det spörsmål det här gäller, nämligen att trygga för jordbrukarna avsättningen av den svenska spannmålen. Hittills har man emellertid icke lyckats få något verkligt grepp om denna sak. Jag vill nu inte heller säga, att motionärerna i allo lyckats, men så mycket rätt vill jag ge dem, att de ändå varit inne på en tankegång, som enligt min uppfattning har vissa möjligheter att kunna realiseras. Jag har reserverat mig mot viss del av utskottets motivering, och detta därför att jag icke kunnat vara med om att på det sätt som utskottet gjort understryka svårigheterna att realisera motionärernas avsikt. Jag tror inte, att dessa äro så betydande, att de böra avskräcka från tanken att åtminstone undersöka, vilka möjligheter det kan finnas att tillgodose det eftersträfvade syftet.

Det har från statsmakternas sida under de gångna åren offrats åtskilligt på att främja det svenska jordbruket och den svenska spannmålsodlingen. Lantmännen ha emellertid under senare tid ganska allmänt fått klart för sig, att de icke längre finna avyttring för sin spannmål utan måste utfodra kreaturen med densamma. Detta är ett förhållande, som man måste reagera emot och som man så långt möjligt är bör råda bot för.

Motionärerna ha nu yrkat bifall till sin motion, men jag tror icke, att det är möjligt att så där på rak arm avgöra, om deras väg är omedelbart framkomlig eller ej. Jag anser därför, att det är nödvändigt, att Kungl. Maj:t tager frågan under allvarlig och allsidig omprövning och ser till, huruvida utvägar finnas att göra någonting åt saken. Jag tror icke, att det hela ligger till så som utskottet antyder, nämligen att för den händelse man lagstiftade i den riktningen, att kvarnarna skulle äga skyldighet att inköpa vissa mängder svenskt vete i förhållande till inköpen av utländskt vete, det skulle uppstå svårigheter att vinna avsättning för det mjöl, som erhöles vid en formalning. Jag anser, att faran härför inte är så stor, ty ett dylikt mjöl skulle säkerligen, kvalitativt sett, kunna mäta sig med många av de märken, som våra kvarnar nu föra i marknaden. Då det inte visat sig omöjligt för kvarnarna att erhålla avsättning för dessa, tror jag inte heller det skulle möta hinder att få avsättning för det mjöl, som tillverkats vid en inmalning av vissa procent svenskt vete.

Som sagt, den första åtgärd som borde vidtagas vore en undersökning av möjligheten att ålägga kvarnarna inköp av svenskt vete till myckenhet, som stode i visst förhållande till i kvarndriften förbrukad utländsk dylik vara.

Då jag ser jordbruksministern här närvarande skall jag uttala den önskan, att frågan av honom ägnas all den uppmärksamhet, den kan vara förtjänt av.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! När jag läste utskottets förslag, så förvånade jag mig något, och när jag åhörde herr Magnusson i Kalmar, blev jag likaledes förvånad. Men i detta senare fall angenämt förvånad. Ty herr Magnusson i Kalmar tyckte ställa sig mera sympatisk till denna motion än utskottets övriga ledamöter.

Då emellertid utskottet ännu icke ingått på ett reellt försvar för sin ståndpunkt och icke svarat på de frågor, som herr Westman här framställde, skall jag icke ingå på någon ytterligare kritik av utskottets utlåtande.

Jag skall inskränka mig till att på ytterligare några punkter motivera behovet av, att något göres på detta område.

Jag vill då först påpeka det märkliga i att vi även i år få se, huru en omfattande veteimport pågår, vilken, jämförd med den som ägde rum under 1922, har stegrats i påfallande hög grad. Jag har här i min hand ett urklipp ur en tidning, vars uppgifter jag har anledning tro vara riktiga. Det säges här: »Särskilt framträdande är veteimporten, som för april månad statar med siffran 28,000 ton mot 15,000 ton i mars. I år ha importerats icke mindre än 59,800 ton vete mot endast 18,300 ton de fyra första månaderna förlidet år.» För dem, som vilja se oförvillat på läget, måste detta vara ett underligt förhållande. Icke bara ur jordbrukssynpunkt är läget abnormt, utan det måste också vara onormalt ur rent nationalekonomisk synpunkt. Förhållandet måste anses vara ett starkt motiv för bifall till motionen.

Jag hade också tänkt att något röra vid konsumentintresset, och jag skall fatta mig mycket kort. Att konsumenterna icke komma att lida på en anordning av det slag vi motionärer ha föreslagit, tillåter jag mig styrka genom att citera spannmålssakkunnigas utlåtande på en viss punkt. Spannmålssakkunniga säga här: »De fördelar, som bagarna erhålla» — och jag vill icke bestrida, att bagarna ha en fördel av att använda utländskt vetemjöl — »kunna helt naturligt ej uppskattas på samma sätt från konsumentsynpunkt. Brödets viktsökning kommer ju till stånd genom vattenupptagning, och den ökade volymen är att tillskriva brödets större porositet. Intetdera av dessa förhållanden höjer i och för sig brödets verkliga näringsvärde utom för det fall, att de skulle inverka på dess smältbarhet, en fråga, som ännu är outredd. I synnerhet för dem, som köpa sitt bröd och icke själva baka, måste dessa egenskaper snarare betraktas som fel, därför att förbrukaren därvid erhåller en mindre mängd näring än vid användning av en lika stor mängd bröd av svenskt vete.» Sålunda ha vi här spannmålssakkunnigas uttalande på att ur näringssynpunkt, ur konsumentsynpunkt, är svenskt vete att föredraga framför det importerade utländska.

Så kanske jag till sist får dra fram ännu ett bevis för nödvändigheten av att någonting göres. Jag har letat upp några siffror ur spannmålssakkunnigas utredning, som äro belysande i detta fall, nämligen siffror angående den genomsnittliga prisskillnaden på 100 kg. vete för september månader i Malmö och Köpenhamn under åren 1904—1913, d. v. s. i Malmö med tillägg av svenska tullen och i

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning.
(Forts.)*

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning
(Forts.)*

Köpenhamn tullfritt. Spannmålspriset i Malmö har under denna tid legat kronor 2,79 över vetepriset i Köpenhamn. 1922 däremot har priset på spannmål i Köpenhamn stått kr. 0,37 över motsvarande pris i Sverige inklusive tullen, d. v. s. i trots av en tull på 3,70 har spannmålen i Malmö kostat kr. 3,89 under priset på vete i Köpenhamn. under juni månad 1922 har priset på vete i Malmö legat 3,70 plus 1,09 under priset på vete i Köpenhamn. Även detta måste naturligtvis vara ett motiv för att någonting göres.

Då, såsom sagt, inga sakliga skäl ännu anförts mot sådana åtgärder, som i motionen föreslagits, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till motionen.

Herr Paulsen: Herr talman! Att döma av motionen, så ha motionärerna förlorat allt hopp därom, att uppfattningen, att man bör köpa svenska varor, skall leda till önskat resultat. Jag skall i detta fall ge motionärerna fullkomligt rätt. Det lönar sig icke att uppmåna människorna i detta land att köpa svenska varor, ty svensken är en gång sådan, att han skall köpa utländskt, även om det är dyrare och sämre än det svenska.

Och vad den vara det här är fråga om beträffar, så är det svenska vetet fullt ut lika bra som det utländska och till priset billigare, men man vill ändå köpa av den utländska varan.

Nu vilja motionärerna tvinga människorna här i landet att äta av det svenska vetemjålet. Naturligtvis böra människorna ha sin frihet; men friheten skall ej vara sådan, att den utlöser sig t. ex. på det sättet, att man spottar på golvet, var man lyster, utan friheten skall vara begränsad till vad som är rätt och riktigt, och rätt och riktigt i detta fall är att äta utav den svenska produkten, när den är lika bra som den utländska och till på köpet billigare. Jag tycker för min del, att utskottet reser alltför stora hinder i vägen för den här motionen. Det talas om, att det är alldeles omöjligt att få en kontroll till stånd vid förslaget genomförande. Men bevars väl, har man icke reda på att lantbrukarna ha en massa frågor att besvara: det skall ju deklarerars en hel hop saker t. ex. till riksförsäkringsanstalten o. s. v., skulle det då vara svårare att ålägga kvarnarna att deklarerars, hur mycket mjöl utländskt och svenskt de ha inne vid årets början och huru mycket mjöl de ha inne vid årets slut, huru mycket de köpt och huru mycket de sålt under året? Om en sådan uppgift lämnas till statsverket, så bör det kunna ordnas med denna sak, och om det deklarerars falskt, blir det laga påföljd. Med ett ord, om man på allvar tager itu med att ordna denna sak, lär det nog också lyckas.

Det talas från utskottets sida om att bagarna skulle bli missnöjda, om de icke fingo lov att baka så många sorters småbröd de vilja; ja, skulle det verkligen vara någon olycka, om icke så förfärligt mycket av allt detta krimskrams och alla dessa sorter, som nu tillverkas skulle komma bort? Men naturligtvis skulle bagarna bli missnöjda, det kan man ju förstå, ty de äro de enda människor, som ha nytta av att använda utländskt vetemjöl; ty detta är hårdare och

torrare än det svenska och kräver därför mycket mera vatten än det svenska, och det är detta vatten, som den svenska allmänheten får betala, när den köper vetebröd av utländskt mjöl.

Herr talman, på grund av dessa skäl ber jag att få yrka bifall till motionen i fråga.

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmålning.
(Forts.)*

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Det är nu alltid så, att motionärer bli missnöjda, så snart icke deras motion tillstyrks av ett utskott, även om motiveringen är aldrig så välvillig med avseende på syftemålet.

Utskottet har ju här påpekat, att man anser, att motionen räcker icke till, den är alltför inskränkt och begränsad, för att man därmed skulle ernå det mål, som man egentligen vill ernå.

Utskottet har ju här pekat på alla de svårigheter, som ligga i vägen för att komma fram i detta avseende, men utskottet har ju också påpekat och understrukit önskvärdheten av att man måtte komma till något resultat i detta fall, och därför har ju utskottet också sagt, att jämte detta förslag och jämte vad som innebäres i denna motion finnas också andra utvägar, andra möjligheter och andra synpunkter, som måste tagas upp i en utredning, som skulle bli följden av denna motion och där man skulle söka genomtränga detta problem, som är ganska invecklat och har mycket större räckvidd, än vad som denna motion egentligen innefattar.

Detta förslag sådant det formulerats i motionen bör icke komma fram till Kungl. Maj:t oförändrat, ty därigenom skulle man för mycket begränsa och inskränka den utredning som man egentligen önskar få till stånd. Utskottet ansåg, att det var bättre med en välvillig motivering, samtidigt som man pekade på nödvändigheten av och förvisning om en allsidig utredning. Därför avstyrktes motionen, på det att densamma i sin begränsning icke skulle lägga hinder i vägen, för att problemet i hela dess vidd och i mycket större utsträckning, än motionen omfattar, skulle kunna bli utrett.

Utskottet pekar på detta alltjämt och uttalar önskvärdheten av att något göres, och utskottet säger också, att det är övertygat om att frågan, förrän nästa års skörd föres i marknaden, kommer att upptagas av Kungl. Maj:t till en allsidig utredning.

Det är alltså icke bristande intresse, som gjort att man kommit att avstyrka motionen, utan tvärtom har man velat så att säga utvidga problemet. Man har, som sagt, icke velat att genom ett bifall till motionen begränsa problemet till mer än vad som är önskvärt och nödvändigt, om detta i hela dess vidd skall bli utrett.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket jag tror bäst gagnar den sak, som de ärade motionärerna velat främja.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Den förste ärade talaren, som yttrade sig i denna fråga, herr Westman, uttryckte inledningsvis, att det icke förvånade honom, att hans motion blivit

*Ang.
blandning av
svenskt och
utländskt vete
vid
förmalning.
(Forts.)*

avstyrkt, ty de flesta förslag, som framkommit under denna riksdag eller på senaste tiden, ha blivit avstyrkta; och då är det ju icke att förvåna sig över att så blivit förhållandet även i detta fall.

Kontentan i herr Westmans uttalande kan då icke bli något annat än det, att de utskottsledamöter, som ha varit med och behandlat hans motion och avstyrkt densamma, betraktas av herr Westman icke såsom vänner till jordbruket utan snarare som fiender till detsamma.

Jag begärde ordet för att till dagens protokoll få antecknat en del av de herrar, som behandlat motionen, och vilka av herr Westman betecknats såsom de, som icke vilja tillgodose jordbrukets intresse. Jag kan då först nämna herrar Sederholm och greve Spens i första kammaren, vilka båda såvitt jag tror, äro fullgoda högermän, och vi ha vidare i samma kammare herr Elisson, en partikamrat till herr Westman, om jag icke alldeles tager fel. Vidare ha vi herr Magnusson i Skövde, vilken vi hört vid många tillfällen här i kammaren uppträda såsom den, som velat vara vän till jordbruket och jordbrukets bästa, och likaså herr Olsson i Broberg, som nyss var uppe och talade, varav framgick, att han fortfarande ville vara vän till jordbruket och tillgodose detsamma, och även herr Andersson i Grimbo talade i samma ton. Ja, det är nu några av dem, som varit med om att avstyrka den motion, som herr Westman m. fl. väckt.

Här har nu så många gånger såväl i pressen som i kammaren riktats anmärkningar mot den politik, som här de sista åren förts från vänsterpartiernas sida, när de icke velat vara med om de tullförhöjningar, som begärts, och detta icke minst från bondeförbundets sida. Dessa vänsterpartier ha klandrats alldeles oerhört, och icke minst socialdemokraterna ha såväl här i riksdagen som i pressen betraktats såsom de, vilka icke vilja tillgodose jordbrukets intressen.

När man nu hör sådant av herr Westman i dag, förstår man, hur litet värde man kan tillmäta sådana uttalanden från det hållet såväl här som annorstädes.

Det var endast detta, som jag ville anföra.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

*Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.*

Härefter upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens verksamhet för egnahemsbildning ävensom åtta i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 10 mars 1923 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 144, hade Kungl. Maj:t under åbe-

Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)

ropande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

a) att godkänna det såsom bilaga A till statsrådsprotokollet förfogade förslag till ändrad lydelse av §§ 5, 6, 10, 11 och 12 samt § 14 mom. 2 och 4 av de utav riksdagen 1919 antagna allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, att tillämpas från och med dag under 1923, som av Kungl. Maj:t bestämdes;

b) att, för utlämnande under 1923 och 1924 av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder, för budgetåret 1923—1924 anvisa ett extra reservationsanslag av 800,000 kronor, därav för 1923 finge användas högst 320,000 kronor;

c) att medgiva att, utan hinder av de utav riksdagen 1919 antagna allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden, Kungl. Maj:t finge av fondens tillgängliga kapitalbehållning till förlagslån för förmedling genom eller under kontroll av hushållningssällskap av jord till egna hem för jordbruksändamål disponera under 1923 och 1924 tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestode i beviljade förlagslån icke vid något tillfälle under sagda år överstege 1,500,000 kronor, att utlämnas mot en ränta av 4 procent om året och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kunde finna gott att i varje särskilt fall föreskriva i syfte att betryggande garantier ernåddes för förlagslånen användande till avsett ändamål;

d) att, för utlämnande under 1923 och 1924 i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet, för budgetåret 1923—1924 anvisa ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor, därav för 1923 finge användas högst 75,000 kronor;

e) att medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1923, utöver det belopp, som av Kungl. Maj:t för samma år redan beviljats såsom lån från egnahemslånefonden, disponera såsom lån från samma fond ett ytterligare belopp av intill 4,000,000 kronor, därav 2,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 1,500,000 kronor för bostadslägenheter;

f) att medgiva, att Kungl. Maj:t finge under 1924, utöver förut medgiven utlåning av intill 12,000,000 kronor, disponera ett belopp av intill 7,000,000 kronor eller således tillhoppa 19,000,000 kronor såsom lån från egnahemslånefonden, därav 13,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter; samt

g) att såsom kapitalökning för egnahemslånefonden för budgetåret 1923—1924 anvisa ett reservationsanslag av 21,000,000 kronor.

Ovan omförmälda författningsförslag var av följande lydelse:

Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 5, 6, 10, 11 och 12 samt § 14 mom. 2 och 4 av de utav riksdagen 1919 antagna allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslåncrörelse.

§ 5.

Egnahemslån — — — (nötkreatur eller häst).

Låneförmedlare åligger att vid fördelning av egnahemslån för jordbrukslägenheter söka främja nybildning av jordbruk. Dylikt lån bör sålunda i regel icke beviljas i andra fall, än där sökanden åsyftar

1) att genom nyodling och nybyggnad bilda ett helt och hållet nytt jordbruk eller

2) att genom mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete i avsevärd mån förbättra eller utvidga förut bestående jordbruk eller sådan del därav, som är avsedd att bilda en ny självständig lägenhet,

3) eller, ändock att mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete icke är avsett att komma till utförande,

a) att friköpa torp eller annan jordbrukslägenhet, som sökanden innehar under nyttjanderätt, eller

b) att förvärva bolagsfastighet eller annan fastighet, som ej brukas eller bebos av ägaren själv.

I fråga om bostadslägenheter bör vid beviljandet av egnahemslån företrädare givas åt sökande, som åsyftar att genom nybyggnad bilda ett nytt eget hem.

Under i övrigt lika förhållanden bör vid beviljandet av egnahemslån företrädare givas åt sökande, som med lånet förenar livförsäkring på sätt i § 26 sägs.

§ 6.

Utan hinder av att egnahemslån redan blivit beviljat må låneförmedlare kunna, om så anses lämpligt, tilldela egnahemslåntagare en gång tilläggs lån, beträffande jordbrukslägenhet för utvidgande av jordområdet å lägenheten och beträffande bostadslägenhet för lägenhetens omläggning, genom utvidgande av jordområdet och uppförande av erforderliga ekonomibyggnader, till jordbrukslägenhet.

I förhållandet mellan låneförmedlaren och egnahemslåntagaren skall tilläggs lån, därest det utdelas till förut för jordbrukslägenhet beviljat egnahemslån, innan amorteringsskyldighet för detta inträtt, och löper med samma ränta som detta, sammanslås därmed, men eljest i avseende å förräntning och återbetalning behandlas såsom särskilt lån.

Om — — — jordbrukslägenhet.

Den — — — utgått.

§ 10.

*Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)*

Av Kungl. Maj:t beviljat statslån må under det år, för vilket lånet beviljats, så ock i den mån lånet under sagda år blivit till egnahemslån disponerat jämväl under nästföljande år av vederbörande låneförmedlare på en gång eller i skilda delar lyftas i statskontoret emot avlämnande av en utav låneförmedlaren till statskontoret eller order ställd, av statskontoret godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta låneförmedlarens åtagande att återbetala lånet i den ordning, här nedan stadgas. Statslånebelopp, som icke uttagits inom sålunda föreskriven tid, återfaller till fonden.

Låneförmedlande — — — godkännas.

Inteckning — — — erbjudes.

Därest — — — godkännas.

§ 11.

Statslån, som av Kungl. Maj:t anvisats till beredande av egnahemslån, förräntas efter fyra och tre fjärdedels procent om året, dock att, ifråga om statslån, som efter ingången av 1923 anvisas för 1923 eller senare år, räntan skall för tiden till och med året före det, amorteringsskyldighet jämlikt § 14 inträder, utgöra allenast fyra procent samt att jämväl i fråga om statslån, som före 1923 anvisats för åren 1920—1923, räntan skall för tiden från och med 1923 till och med året före det, amorteringsskyldighet jämlikt § 14 inträder, nedsättas till fyra procent, i den mån låneförmedlare styrker sig hava medgivit innehavare av egnahemslån från respektive statslån enahanda nedsättning av räntan.

Å till — — — sker.

§ 12.

Vad av lyft statslån icke vid utgången av det år, för vilket lånet beviljats, blivit till egnahemslån utlämnat eller eljest disponerat, skall till statskontoret inbetalas före utgången av mars månad nästpåföljande år, där ej Kungl. Maj:t på av låneförmedlaren före utgången av januari månad ingiven ansökning medgiver denne rätt att ytterligare ett år för avsett ändamål innehava statslånebeloppet i fråga. Ränta å belopp, som sålunda återbetalas, skall erläggas i den ordning, § 14 mom. 4 stadgar.

§ 14.

Mom. 2. Å amorteringsdelen — — — amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder med sjätte året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats. Intilldess kapitalavbetalningen börjar, erlägges allenast ränta å statslånets hela belopp jämlikt bestämmelserna i § 11 första stycket. Därefter — — — inbetalts.

Mom. 4. Ränta och amortering å statslån skall för varje år av låneförmedlaren inbetalas till statskontoret före utgången av mars månad nästföljande år; skolande alltså den första amorteringen verkställas under det sjunde året från utgången av det år, för vilket lånet beviljats.

Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehått dels följande före avlämnande av ovanberörda proposition väckta motioner, samtliga avseende sänkning av räntan för egnahemslån, nämligen:

inom första kammaren:

nr 7 av herr *Gabrielsson*; samt

inom andra kammaren:

nr 16, av herr *Borg*;

nr 29, av herr *Brännström*; och

nr 158, av herr *Svensson* i Grönvik *m. fl.*;

dels ock följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 204, av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

nr 265, av herr *Eriksson* i Grängesberg;

nr 284, av herr *Karlsson* i Vadstena *m. fl.*; och

nr 287, av herr *Magnusson* i Skövde.

Utskottets hemställan innefattade,

1) att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 204, II: 284 och II: 265, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning;

2) att motionerna I: 7 och II: 29 samt II: 16 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört;

3) att motionen II: 158, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

4) att motion II: 287, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört, ej heller till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Då denna fråga kanske är en av de viktigaste, som vid denna riksdag behandlats, kan jag icke underlåta att uppta kammarens tid några minuter.

Jag och mina meningsfränder ha väckt en motion angående räntan å egnahemslån, vilken motion väckts, innan Kungl. Maj:ts proposition avlämnades. Utskottet har icke gått med på denna vår motion. Nu yttrades här nyss av herr Olsson i Broberg, då en annan fråga var före, att en motionär blir alltid missnöjd, när hans motion icke blir tillstyrkt av vederbörande utskott. I så fall ber jag få säga, att vad mig beträffar har jag ingen anledning till missnöje, därför att jag är egnahemslåntagare själv, och på den tiden jag fick lån löpte dessa med endast 3,6 procents ränta, och denna räntesats står kvar. Därför anser jag det rimligt, att även de egnahemslåntagare,

som på senare tid fått lån, också komma i åtnjutande av samma förmån, som de, vilka fått lån litet tidigare.

*Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)*

Nu har utskottet tillstyrkt en viss sänkning av räntesatsen i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition. Detta skall enligt utskottets mening underlätta de svårigheter, som alltid vid början möta en egnahemslåntagare, svårigheter som nu skola avhjälpas medelst s. k. premielån. Det är nog gott och väl med den saken, och jag vill icke alls underkänna betydelsen härav. Men det är dock ett faktum, att dessa lån måste sökas, och när man känner den motvilja, som finnes, för att ha med skrifter och ansökningar att göra, är jag av den uppfattning, att många underlåta att söka dessa lån; och jag har därför den tron, att det varit mera effektivt, om räntan hade blivit satt litet lägre hela tiden.

Vi ha också tillåtit oss i vår motion föreslå en viss räntefrihet den första tiden. Vad nu denna räntefrihet beträffar, skall jag för närvarande avstå att yttra mig därom, då av utskottet föreslagits de här premielånen. Men vad förslaget om räntans storlek i övrigt beträffar, kan jag icke gå med på att den är fullt motiverad, då räntesatsen i bankerna ligger lika lågt som då egnahemslånefonden bildades första gången, och det dessutom finnas fonder, som löpa med samma eller liknande ränta, t. ex. kolonisationslånefonden och täckdiktningsslånefonden. Det är dock en väsentlig skillnad mellan täckdiktningsslånefonden och egnahemslånefonden, ty i förra fallet är det ju större och mera bärkraftiga jordbrukare, som få lån ur den fonden.

Alltnog, jag finner det fullt motiverat, att räntan å egnahemslån sänkes till 3,6 procent, ty det är sannerligen inga bättre förhållanden, som möta en egnahemslåntagare nu än vid egnahemslånefondens första början.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande låneräntans storlek som föreslås i min motion eller att denna ränta bestämmes till 3,6 %.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag skall icke på denna sena timma uppehålla mig så länge vid detta vidlyftiga spörsmål, ehuru jag väckt en ganska omfattande motion i frågan.

Jag föranleddes att begära ordet, dels i anledning av det anförande, som hölls omedelbart före mig, dels i anledning av tidigare gjorda uttalanden i kammaren i fråga om egnahemslåneverksamheten och särskilt beträffande räntan.

Det är ett mycket avsevärt anslag, som riksdagen sannolikt nu kommer att bevilja, nämligen 21 miljoner kronor, eller det högsta anslag, som hittills under ett år beviljats för detta ändamål.

Jag skulle vilja härvidlag ge uttryck för den uppfattningen, att organisationen fortfarande är väl löslig för detta mycket betydande statsanslag, men jag skall icke nu upptaga tiden med att ingå på detta rätt omfattande spörsmål.

Emellertid har jag närmast begärt ordet för att i fråga om räntan få uttala vad jag tidigare här uttalat, nämligen att densamma

Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)

bör ligga vid underkanten av den billigare affärslåneräntan men näppeligen bör ligga så lågt, som den har legat vid tidigare stadier eller som man nu här från åtskilliga håll föreslår. Ty enligt min uppfattning skall egnahemslåneverksamheten icke vara någon sorts välgörenhetsverksamhet utan en praktiskt lagd verksamhet, som leder till praktiska och i levande livet genomförbara och ekonomiskt bestående resultat. Det är alldeles uppenbart, att det innebär en alldeles given och onödigt snäv begränsning av egnahemslåneverksamheten, därest räntesatsen ställes så, att staten får göra mycket betydande förluster på denna låneverksamhet. Det är ju klart, att ju lägre räntan sättes, desto större bli de årliga förlusterna för statsverket, och därigenom minskas också statens möjlighet att anslå mera betydande belopp.

När jag vidrört den omständigheten, statens begränsade möjligheter, skall jag även be att få peka på en sak jag vidrört i en motion, som jag väckt i denna fråga, nämligen i fråga om lånens löpetid. Jag anmärkte på den saken 1919, när riksdagen senast beslutade ändring i fråga om egnahemslånereglementet. Jag anmärkte då att genom höjning av räntan amorteringstiden för lånen bleve höjd. Amorteringstiden för jordbrukslån är för närvarande uppmot 40 år, en alldeles för lång tid. Det har synts mig, att lån skulle kunna lämnas på goda och betryggande villkor under viss tid; man kunde föreskriva exempelvis en tid av 15 eller 20 år, inom vilken ett lån i sin helhet skulle vara återbetalt till statsverket. Jag förutsätter nämligen, att en egnahemslånetagare, som över huvud sköter sig och har framtiden för sig, efter den angivna tiden bör ha hunnit att få sitt ställe så pass i ordning, att han då kan överflytta den återstående delen av lånet i en annan penninginrättning. Han kan då till en sådan överflytta botteninteckningarna för egnahemslånet. Pengarna komma då följaktligen att återvända till statsverket och kunna komma andra till godo, som behöva egnahemslån. Med ett genomförande av detta skulle man enligt min uppfattning med mindre kapitalutlägg från statsverkets sida kunna hjälpa betydligt flera lånsökare, varigenom åtskilligt kan vinnas.

Jag skall för ögonblicket begränsa mig till detta uttalande. Ty det kan icke vara lämpligt att här i kväll upptaga en längre debatt i denna fråga. Jag vill för övrigt uttala, då jag ser jordbruksministern vara här närvarande, att han ville i fortsättningen ägna uppmärksamhet åt det spörsmål, jag tillåtit mig frambära i min motion, och framför allt ägna sin uppmärksamhet däråt, att i framtiden egnahemslåneverksamheten gives verkligen organisatoriskt mera fasta, betryggande former än vad den nu har. Jag har den uppfattningen, att vad nu föreslagits därvidlag icke är tillräckligt.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skall icke vid denna sena timme taga kammarens tid länge i anspråk. Jag kan helt instämma i vad herr Magnusson i Skövde yttrade angående räntesatsen. Jag tror, att den är alldeles riktig, den synpunkt han fram-

höll, att statens egnahemslånerörelse icke bör vara någon välgörehetsinrättning. Jag tror, att den räntesats, som nu föreslås av utskottet är den, som närmast står i rimlig och rättvis relation till tidsförhållandena.

*Ang. statens
verksamhet för
egnahems-
bildning.
(Forts.)*

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hamilton**: Herr talman! Jag ber att få fästa den förste ärade talarens uppmärksamhet på att utskottets förslag innebär, att räntan intill amorteringstidens början skall utgå med 4 % för såväl de lån, som hädanefter beviljas, som ock de lån, vilka utlämnats mot en ränta av $4\frac{3}{4}$ %. För dessa senare lån kommer således räntan att intill amorteringstidens början nedbringas till 4 %. Förrän år 1926 börjar icke amorteringen av de lån, vilka löpa med en ränta av $4\frac{3}{4}$ %, och man har förhoppning att dessförinnan kunna ånyo taga i övervägande, huruvida icke räntan skulle kunna ytterligare nedbringas eller i värsta fall bibehållas vid 4 % för alla lånen. Jag delar den ärade talarens uppfattning, att man bör söka komma tillbaka till en ränta av 3,6 %. Men detta låter sig icke göra nu på grund av den höga ränta, som staten f. n. betalar på sina obligationer. Men man kan hysa den förhoppningen, att inom de närmaste åren räntan på statsobligationerna skall kunna nedsättas och att i så fall före år 1926 d. v. s. vid 1925 års riksdag, ett beslut skall kunna åvägabringas, som medger, att räntan å egnahemslånen nedbringas till den av den ärade talaren äskade gamla räntesatsen, eller 3,6 %. Det är av den anledningen, som jag ansett mig icke böra biträda den av honom väckta motionen om räntans nedsättning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Svensson i Grönvik under överläggningen gjorda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet: nr 10 A, i anledning av vissa av Kungl.

Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1923—1924 under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; samt

från andra lagutskottet:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa beslut, som fattats å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921; och

nr 180, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till lindrande av nöden bland vissa arbetslösa järnbruksarbetare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av kamrarnas återremiss av statsutskottets utlåtande nr 89 angående väckta motioner om beredande av tillfälligt lönetillägg åt professorerna vid Uppsala och Lunds universitet m. fl.;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av statsverkets räkenskapsår;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt dyrtidstillägg åt byråchefen i generalpoststyrelsen C. A. Hasselrot; och

nr 110, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 28 (anvisande av anslag för inköp av vattenfall m. m.) i statsutskottets utlåtande nr 9 angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i avseende å bland annat statens vattenfallsverk;

sammansatta stats- och första lagutskottets

utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet ävensom en i ämnet väckt motion; och

memorial, nr 9, angående ersättning åt utskottets kanslipersonal och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 49, angående vissa pensioner och understöd m. m. från allmänna indragningsstaten;

nr 50, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontorets framställning om årligt understöd åt städerskan i riksdagshuset Augusta Sofia Nilsson;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning; och

52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till förvaltningsbidrag till civilstatens änke- och pupillkassa;

andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa beslut, som fattats å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921;

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande uppbörd av landstingsområdenas bidrag till skjutsentreprenaderna;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 166, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av hushållningssällskapen m. m. ävensom åtta i ärendet väckta motioner; och

nr 45, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i bestämmelserna om gottgörelse åt arrendatorer av kronans jordbruksdomäner och prästerskapets lönebo-ställen för odlings och täckdikningsarbeten m. m.;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående statens övertagande av vissa småskoleseminarier;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av första kammarens beslut i fråga om en inom första kammaren väckt motion om åstadkommande av utredning och förslag till sulfitspritis utnyttjande som nationellt motorbränsle; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om kolonisation genom emigration m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Henrikson</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 17 maj,
» <i>Jonsson</i> i Hökhult	» 5 » » » 18 »
» <i>Eklund</i>	» den 17 maj,
» <i>Sjölander</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 17 maj,
» <i>Wagnsson</i>	» 12 » » » 18 »
» <i>Olsson</i> i Mora	» 3 » » » 17 » och
» <i>Andersson</i> i Rasjön	» 3 » » » 17 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,3 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 17 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 106—110 samt sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 8.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av sammansatta stats- och första lagutskottets memorial, nr 9, angående ersättning åt utskottets kanslipersonal och vaktbetjäning biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 49—52, andra lagutskottets utlåtande nr 17, jordbruksutskottets utlåtanden nr 41—45, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, andra kammarens andra till-

fälliga utskotts utlåtande nr 9 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 5.

Ordet lämnades härefter till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att å föredragningslistan för morgondagens plenum sist bland två gånger bordlagda ärenden uppföra andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för åstadkommande av förbättrad sjukvård inom rikets ödesmarksområden;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kammarrätten och dess verksamhet under budgetåret 1923—1924;

från sammansatta stats- och bevillningsutskottet:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående visst undantag för budgetåret 1923—1924 från föreskrifterna i förordningen den 18 juni 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel; samt

från jordbruksutskottet:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens verksamhet för egnahemsbildning; och

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

§ 7.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens sammanträde ämnade besvara herr Lindbergs interpellation, huruvida

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 37.

proposition med förslag till åtgärder för arbetslöshetens bekämpande är att förvänta till innevarande riksdag. m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
herr *Akertand* under 6 dagar fr. o. m. den 18 maj och
» *Ros* » 4 » » » » » 19 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.